

Syyttäjän seuraamuskeinannon
merkitys rangaistuksen mittaamisessa
sekä epäillyn oikeusturvan kannalta

Mila Mäkipaakkanen
Maisterintutkielma
Helsingin yliopisto
Oikeustieteellinen tiedekunta
Prosessioikeus
Ohjaaja: professori Tuula Linna
toukokuu 2021

Tiivistelmä

Tiedekunta: Oikeustieteellinen tiedekunta

Koulutusohjelma: Oikeustieteen maisteri

Opintosuunta: Prosessioikeus

Tekijä: Mila Mäkipaakkanen

Työn nimi: Syyttäjän seuraamuskannanoton merkitys rangaistuksen mittaamisessa sekä epäillyn oikeusturvan kannalta

Työn laji: maisterintutkielma

Kuukausi ja vuosi: toukokuu 2021

Sivumäärä: XV + 81 lehteä

Avainsanat: empiirinen tutkimus, rikosprosessioikeus, syyttäjä, seuraamuskannanotto

Säilytyspaikka: Helsingin yliopiston kirjasto

Muita tietoja:

Tiivistelmä: Tutkielma käsittelee syyttäjän rikosasioissa esitettävää seuraamuskannanottoa erityisesti empiirisesti tarkasteltuna. Pää tarkoituksena on selvittää, onko syyttäjällä velvollisuutta ottaa kantaa seuraamukseen sekä missä vaiheessa ja missä laajuudessa tämän tulisi tapahtua. Tutkielmassa tarkastellaan myös, millaisia vaikutuksia seuraamuskannanotolla on rangaistuksen mittaamiseen ja tuomion lopputulokseen sekä, mitä merkitystä seuraamuskannanotolla on rikosasian vastaajan oikeusturvan kannalta. Alussa esitellään seuraamuskannanoton taustalla vaikuttavaa lainsäädäntöä sekä oikeusperiaatteita ja lopuksi tarkastellaan seuraamuskannanottoa käytännössä.

Tutkielmassa käytetään lainopillista ja empiiristä tutkimusmenetelmää. Empiirinen tutkimus on toteutettu kyselytutkimuksena syyttäjille ja tuomareille vuoden 2020 marras-joulukuun aikana. Kyselytutkimukseen vastasi 72 syyttäjää ja 85 tuomaria.

Seuraamuskannanoton tulee olla syyttäjän objektiivinen käsitys seuraamuksesta. ROL 5:3.1:n 5 kohdan perusteella syyttäjän on haastehakemuksessa ilmoitettava rangaistus- ja menettämisvaatimus sekä muut vaatimukset ja lainkohdat, joihin ne perustuvat. Lainkohtaa onkin laajentavasti tulkittu niin, että syyttäjän tulee esittää seuraamuskannanotto jo haastehakemuksella. Kannanoton esittäminen on tärkeää muun muassa sen takia, että epäillyllä on mahdollisuus valmistautua käsittelyyn. Tutkielmassa käsitellään, minkälaisen kannanoton esittäminen on käytännössä riittävä epäillyn oikeusturvan takaamiseksi.

Lopuksi tarkastellaan seuraamuskannanottoa kyselytutkimuksen tuottamien tulosten valossa. Huomiota kiinnitetään muun muassa seuraamuskannanottojen esiintymiseen ja tarkkuuteen, kannanottojen vaikutuksiin niin epäillyn oikeusturvan kuin rangaistuksen mittaamisen kannalta, sekä tuomion ja seuraamuskannanoton suhteeseen. Lisäksi selvitetään syyttäjien ja tuomareiden yleistä suhtautumista seuraamuskannanottoihin sekä kyselytutkimuksessa esiin nousseita mahdollisia kehitystarpeita ja -toiveita.

Sisällys

Lyhenteet	V
Lähteet	VI
Kirjallisuus.....	VI
Virallislähteet.....	XII
Oikeustapaukset	XIV
Valtakunnansyyttäväviraston ratkaisut	XIV
Muut.....	XIV
1 Johdanto.....	1
1.1 Tutkielman tausta, tarkoitus ja tutkimuskysymys.....	1
1.2 Tutkielman lähtökohdat, tutkimusmetodi ja -aineisto	2
1.3 Tutkielmassa käytetyistä termeistä ja tutkielman rakenne	4
2 Seuraamuskannanottoa ohjaavista rikosprosessin lähtökohdista	6
2.1 Perus- ja ihmisoikeudet sekä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset.....	6
2.2 Oikeudenmukaisuus rangaistuksen mittaamisessa	8
2.3 Rikosprosessin tehtävistä ja tavoitteista	10
2.4 Prosessiperiaatteet rikosprosessissa	11
2.5 Rikosprosessin toimijat.....	14
2.5.1 Syyttäjät.....	14
2.5.2 Tuomioistuimet	16
2.6 Syyttäjää velvoittava objektiivisuusperiaate.....	17
3 Seuraamuskannanotosta yleisesti	19
3.1 Seuraamuskannanotto haastehakemuksessa	19
3.2 Muut vaatimukset haastehakemuksessa.....	25
3.3 Seuraamuksesta loppukeskustelussa.....	26
3.4 Seuraamuskannanotosta kirjallisessa menettelyssä	28
3.5 Seuraamuskannanotosta syyteneuvottelussa.....	29

4 Seuraamuskannanotto käytännössä	34
4.1 Yleisesti kyselytutkimuksesta ja kysymyksistä	34
4.2 Seuraamuskannanoton esiintyminen.....	38
4.3 Seuraamuskannanoton tarkkuus.....	39
4.4 Vakiintunut rangaistuskäytäntö ja sen merkitys	43
4.5 Seuraamuskannanoton merkitys tuomion lopputuloksen kannalta.....	46
4.5.1 Syyttäjien näkemys	47
4.5.2 Tuomareiden näkemys	49
4.6 Seuraamuskannanoton merkitys epäillyn oikeusturvan kannalta	51
4.6.1 Syyttäjien näkemys	52
4.6.2 Tuomareiden näkemys	54
4.6.3 Merkitys yleisesti	55
4.7 Seuraamuskannanotto ja tuomio.....	56
4.7.1 Seuraamuskannanoton ja tuomion yhteneväisyys.....	56
4.7.2 Tuomion perusteluista	60
4.7.3 Missä tilanteissa tuomio poikkeaa seuraamuskannanotosta?.....	65
4.8 Määritteleekö seuraamuskannanotto rangaistuksen ylärajan?.....	68
4.9 Syyttäjien ja tuomareiden suhtautuminen seuraamuskannanottoon	72
4.9.1 Syyttäjien kokemus tuomioistuimen suhtautumisesta	72
4.9.2 Tuomareiden suhtautuminen	74
4.9.3 Tuomareiden toiveita seuraamuskannanotolle	75
5 Johtopäätökset ja yhteenveto	78

Lyhenteet

art.	artikla
ETL	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689
HE	hallituksen esitys eduskunnalle
HO	hovioikeus
KKO	Korkein oikeus
KP-sopimus	YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus
LaV	eduskunnan lakivaliokunta
LaVM	eduskunnan lakivaliokunnan mietintö
OK	Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4
PL	Suomen perustuslaki 11.6.1999/731
RL	Rikoslaki 19.12.1889/39
ROL	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689
SjäL	Laki Syyttäjälaitoksesta 32/2019
TIL	Tuomioistuinlaki 25.8.2016/673
vp	valtiopäivät

Lähteet

Kirjallisuus

Aarnio 1989

Aarnio, Aulis: Laintulkinnan teoria. WSOY. Juva, 1989.

Anttila – Heinonen 1974

Anttila, Inkeri – Heinonen, Olavi: Rikos ja seuraamus : rikosoikeuden perusteet, Tammi, Helsinki 1974.

Ekelöf 2011

Ekelöf, Per Olof – Edelstam, Henrik – Pauli, Mikael: Rättegång V. 8. uppl. Stockholm 2011.

Fredman 2018

Fredman, Markku: Puolustajan rooli. Rikoksesta epäillyn ja syytetyn avustajan roolin kehitys Suomessa 1980-luvulta nykypäivään, Alma Talent Oy, Helsinki 2018.

Helenius – Linna 2021

Helenius, Dan – Linna, Tuula: Siviili- ja rikosprosessioikeus, Alma Talent Oy, Helsinki 2021, verkkoaineisto.

Hirvonen 2011

Hirvonen, Ari: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan, Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17, 2011.

Häyhä 1997

Häyhä, Juha: Johdanto, teoksessa Minun metodini, Juha Häyhä (toim.), WSOY, 1997.

Jokela 2000	Jokela, Antti: Uudistuva rikosprosessi, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 2000.
Jokela 2008	Jokela, Antti: Rikosprosessi, Talentum, Helsinki 2008.
Jokela 2018	Jokela, Antti: Rikosprosessioikeus, Alma Talent Oy, verkkoaineisto, 2018.
Jokela I	Jokela, Antti: Oikeudenkäynti. I Oikeudenkäynnin perusteet, periaatteet ja instituutiot, Alma Talent, Helsinki 2016, verkkoaineisto.
Jokela II	Jokela, Antti: Oikeudenkäynti. II Oikeudenkäynnin asianosaiset ja valmistelu, Talentum Pro, Helsinki 2012, verkkoaineisto.
Jokela III	Jokela, Antti: Oikeudenkäynti. III Pääkäsittely, todistelu ja tuomio, Talentum, Helsinki 2015, verkkoaineisto.
Kalske 1990	Kalske, Jorma - Nissinen, Matti - Tohkanen, Matti: Syyttäjän käsikirja, Valtion painatuskeskus, Helsinki 1990.
Lappalainen – Rautio 2017	Lappalainen, Juha – Rautio, Jaakko: Yleistä todistelusta. Teoksessa Frände, Dan – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää,

	Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko: Prosessioikeus, Alma Talent, Helsinki 2017.
Linna 2015	Linna, Tuula: Syytteen muuttaminen ja tarkistaminen, syyneuvottelu ja oikeusvoima, Defensor Legis 3/2015, s. 417–435.
Linna 2019	Linna, Tuula: Oikeudenmukaisen rankaisemisen ideaali ja reaali – tunnustaminen rangaistuksen lieventämisperusteena. Teoksessa Dan Frände – Dan Helenius – Heli Korkka – Raimo Lahti – Tapio Lappi-Seppälä – Sakari Melander (toim.): Juhlajulkaisu Kimmo Nuotio 1959–18/4–2019.
Lithner 1983	Lithner, Klas: Åklagararbete och åklagarroll, Stockholm 1983.
Manner 2001	Manner, Matti: Päämies, asianajaja ja ”oikea lopputulos”, Defensor Legis 2/2001, s. 187–192.
Melander 2011	Melander, Sakari: Yhdenvertaisuus rikosoikeudessa, Oikeus 2/2011, s. 175–198.
Mäkelä – Niemi 2017	Mäkelä, Frida Emilia – Niemi, Hannu: Syyteneuvottelulainsäädännön toteutuminen Suomessa vuosina 2015–2016, Selvitysmuistio 30.11.2017, Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta.

Niskanen 2006	Niskanen, Pekka: Seuraamus kannan- otosta haastehakemuksessa, Akku- sastoori 1–2/2006.
Nissinen 1997	Nissinen, Matti: ”Käy päälle kuin yleinen syyttäjä” – vaarantuuko oi- keusturva? Defensor Legis 1997, s. 395–411.
Nuotio 2005	Nuotio, Kimmo: Mitä törkeämpi ri- kos, sen ankarampi rangaistus – suh- teellisuusperiaatteesta rikosoikeu- dessa, Oikeus 2/2005, s. 178–184.
Oikarainen 2012	Oikarainen, Jukka: Syyteneuvottelu ja tunnustamisoikeudenkäynti oi- keuspoliittisena kysymyksenä – uhka vai mahdollisuus? Lakimies 5/2012 s. 742–763.
Oikarainen 2017	Oikarainen, Jukka: Syyteneuvottelu rikosoikeudellisen järjestelmän osana ja rikosprosessuaalisena me- nettelynä, Lapin yliopisto, Rova- niemi 2017.
Sahavirta 2016	Sahavirta, Ritva: Syyteneuvottelu – Kun käytäntö kohtaa teorian, asian- tuntija-artikkeli, julkaistu Edilexissä 22.2.2016.
Siltala 2003	Siltala, Raimo: Oikeustieteen tie- teenteoria, Suomalainen Lakimies- yhdistys, Vammala, 2003.

Sutela 2012	Sutela, Mika: Syyttäjän seuraamus- kannanotto – erityisesti empiirisesti tarkasteltuna törkeissä rattijuopu- musrikoksissa, Defensor Legis 3/2012, s. 303–317.
Tapani – Tolvanen 2015	Tapani, Jussi - Tolvanen, Matti: Syyteneuvottelun ongelmia, Defen- sor Legis 2/2015, s. 229–247.
Toivola 2000	Jarmo Toivola: Asianajajan ja syyt- täjän toiminnasta rikosprosessissa, Defensor Legis 4/2000, s. 593–605.
Tolvanen 2001	Tolvanen Matti: Loppulausunnot ri- kosprosessissa. Defensor Legis 3/2001, s. 412–413.
Träskman 1989	Träskman, P. O.: Syyttäjä ja syyte- harkinta prosessioikeuden tutkimuk- sessa ja opetuksessa. Teoksessa Lahti, Raimo (toim.): Rikosoikeu- dellisia kirjoitelmia. 6, Rikosoikeu- den juhlavuonna 1989, Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 1989.
Vanamo 2001	Vanamo, Marja: Syyttäjä, perusoi- keudet ja objektiivisuus, Defensor Legis 3/2001, s. 419–424.
Virolainen – Martikainen 2010	Virolainen, Jyrki - Martikainen, Petri: Tuomion perusteleminen, Ta- lentum, Helsinki 2010, verkkoai- neisto.

Virolainen – Pölönen 2003

Virolainen, Jyrki, – Pölönen, Pasi:
Rikosprosessioikeus. I, Rikosprosessin perusteet, Talentum Media, Helsinki 2003, verkkoaineisto.

Virolainen – Vuorenpää 2017

Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko: Prosessin pääajit ja tehtävät; Prosessioikeuden oikeuslähteet, normit ja peruskäsitteet; Periaatteet prosessioikeudessa. Teoksessa Frände, Dan (toim.) et al. Prosessioikeus. 5., uudistettu painos, Alma Talent. Helsinki 2017.

Vuorenpää 2003

Vuorenpää, Mikko: Syyttäjää velvoittava objektiivisuusperiaate, Defensor Legis 6/2003, s. 993–1008.

Vuorenpää 2007

Vuorenpää, Mikko: Syyttäjän tehtävät: erityisesti silmällä pitäen rikoslain yleisestävää vaikutusta, Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2007.

Vuorenpää 2009

Vuorenpää, Mikko: Prosessioikeuden perusteet: prosessioikeuden yleisiä lähtökohtia sekä menettely kärkejoikeuden tuomioon asti, Talentum, Helsinki 2009.

Virallislähteet

HE 154/1990

Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren pöytäkirjaa ja tuomiota koskevien säännösten uudistamisesta riita-asioissa

HE 82/1995 vp

Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi

HE 131/1996 vp

Hallituksen esitys Eduskunnalle Suomen Hallitusmuodon ylintä syyttäjää koskevien säännösten muuttamisesta sekä laiksi yleisistä syyttäjistä ja eräiksi niihin liittyviksi laeiksi

HE 80/2000 vp

Hallituksen esitys Eduskunnalle menettämisseuraamuksia koskevan lainsäädännön uudistamiseksi

HE 44/2002 vp

Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi

HE 271/2004 vp

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain, oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien rikosasioiden käsittelyä käräjäoikeudessa koskevien säännösten muuttamisesta

HE 13/2006 vp	Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi
HE 58/2013 vp	Hallituksen esitys eduskunnalle syyteneuvottelua koskevaksi lainsäädännöksi ja syyttämättä jättämistä koskevien säännösten uudistamiseksi
LaVM 9/1997 vp	Lakivaliokunnan mietintö 9/1997 vp - Rikosasiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistaminen alioikeuksissa
OLJ 1/1993	Rikosasioiden alioikeusmenettelyn uudistaminen. Työryhmän mietintö
OM 20/41/2009	Oikeusministeriö: Resursseja säästävä menettely, jossa rikoksen varhainen tunnustaminen voisi läpinäkyvässä menettelyssä johtaa rikoksesta muutoin seuraavaa rangaistusta lievempään rangaistukseen, arviomuistio 15.1.2010.
OTM 2003:11	Oikeusministeriö: Rikosprosessin tarkistaminen. Työryhmän loppumietintö
VKS 2015:6	Valtakunnansyyttäjän yleisen ohjeen VKS 2015:6 liiteasiakirja. Muistio syyteneuvottelua koskevan lainsäädännön soveltamisesta, 28.12.2015.

VTRM 2001

Valtakunnanvirastonsyyttäjän julkaisusarja, nro 1: Syyttäjän toimenkuvan kehittäminen, Työryhmän mietintö 1.6.2001.

Oikeustapaukset

KKO 1990:157

KKO 2009:77

KKO 2018:23

KKO 2018:83

Valtakunnansyyttäjäviraston ratkaisut

A:6.4.2000

Muut

Guidelines on the Role of Prosecutors

Guidelines on the Role of Prosecutors - Adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba, 27 August to 7 September 1990.

SOU 1982:26

Översyn av rättegångsbalken 1, Del B, Stockholm 1982.

Syyttäjälaitoksen nettisivut (syyttajalaitos.fi)

Tuomioistuinlaitoksen nettisivut (oikeus.fi)

Valtakunnansyyttäjänviraston verkkosivuillaan 2016 julkaisemat ”Syyttäjälaitoksen eettiset linjaukset” (www.valtakunnansyyttajanvirasto.fi/material/attachments/valtakunnansyyttajanvirasto/vksvliitetiedostot/eettisetlinjaukset/5T1IPXXSL/suomenkielinen_pdf-esite.pdf)

1 Johdanto

1.1 Tutkielman tausta, tarkoitus ja tutkimuskysymys

Tässä tutkielmassa tarkastellaan syyttäjän seuraamuskannanottoa erityisesti empiirisen tutkimuksen avulla. Tutkielmassa pohditaan, onko seuraamuskannanotolla erityistä merkitystä rangaistuksen mittaamisessa sekä epäillyn oikeusturvan kannalta. Tarkastellaan myös sitä, ovatko prosessin eri osapuolten näkemykset seuraamuskannanoton esittämisestä, noudattamisesta ja tärkeydestä yhteneväiset.

Tieteellisen tutkimuksen perimmäisenä tehtävänä on uuden tiedon tuottaminen.¹ Aihetta lähestytäänkin hieman eri näkökulmasta kuin aiemmissa tutkimuksissa on tehty. Syyttäjän seuraamuskannanottoa ja sen vaikutuksia on tutkittu esimerkiksi Mika Sutelan 2012 julkaisussa referee-artikkelissa, jossa seuraamuskannanottoa tarkastellaan erityisesti empiirisesti törkeiden rattijuopumusrikosten osalta. Sutelan artikkeli antaa arvokasta tietoa seuraamuskannanoton esiintymisestä törkeissä rattijuopumusrikoksissa ja seuraamuskannanoton vaikutuksista seuraukseen. Sutela käsittelee seuraamuskannanoton ja oikeusturvan välistä suhdetta, seuraamuskeskustelua puolustuksen näkökulmasta, seuraamuskannanoton esittämismuotoa käytännössä sekä seuraamuskannanoton ja tuomion välistä suhdetta. Sutela katsoo, että tutkimuksen ajankohtana määrämuotoiset kannanotot eivät ole lyöneet täysin läpi, vaan lajikannanotto on ollut yleisesti vielä käytössä. Määrämuotoisilla kannanotoilla Sutela tarkoittaa kannanottoja, joissa on yksilöity määrällinen vaatimus. Määrämuotoisten kannanottojen käytössä on esiintynyt alueellisia eroja ainakin törkeiden rattijuopumusrikosten osalta. Tutkimuksen ajankohtana esimerkiksi Pohjois-Karjalassa kannanottoja esitettiin määrämuotoisina ainoastaan 13 %, kun taas Pohjanmaalla 75 % esitettiin määrämuotoisina. Sutelan mukaan tuomiot ovat pysyneet melko hyvin syyttäjän vaatimusten mukaisina. Hän päätyikin siihen, että seuraamuskannanoton voi hyvin esittää jo haastehakemuksessa, vaikkakaan se ei monimutkaisten ja paljon todistelua vaativien rikosten osalta olekaan niin arvokas.²

---

¹ Häyhä 1997, s. 19, 22 ja Siltala 2003, s. 476.

² Sutela 2012, s. 303–317.

Tämän tutkielman kohteena on syyttäjän seuraamuskannanotto ja sen merkitys rangaistuksen mittaamisessa sekä epäillyn oikeusturvan kannalta. Osin tutkimukseni kohteet ovat samankaltaisia kuin Sutela on käsitellyt törkeiden rattijuopumusrikosten osalta. Tutkimuksessa ei kuitenkaan tarkastella mitään tiettyä rikosluokkaa, vaan tutkimus keskittyy yleisemmin seuraamuskannanottoon ja sen esiintymiseen erityisesti haastehakemuksessa. Tutkimuksessa keskitytään tapauksiin, joissa syyttäjä ajaa syytettä. Asianomistajan ajamien syytteiden haastehakemuksia ja niihin liittyviä vaatimuksia ei siis oteta huomioon. Tutkimuskysymyksenä tarkastellaankin erityisesti sitä, 1) onko syyttäjällä velvollisuutta ottaa kantaa seuraamukseen tai sen kannalta merkityksellisiin seikkoihin, sekä missä vaiheessa ja missä laajuudessa tämän tulisi tapahtua. Tutkimuskysymyksinä ovat lisäksi, 2) kuinka usein seuraamuskannanottoja annetaan, missä muodossa ne käytännössä esiintyvät ja vaikuttaako vakiintunut rangaistuskäytäntö niiden antamiseen. Tutkitaan myös, 3) minkälaisia vaikutuksia seuraamuskannanotolla on rangaistuksen mittaamiseen ja tuomion lopputulokseen. Lisäksi tarkastellaan 4) seuraamuskannanoton merkitystä rikosasian vastaajan oikeusturvan kannalta – toteutuuko oikeusturvantae riittävästi. Yhtenä tutkimuskysymyksenä voitaisiin pitää myös sitä, 5) millaisissa tilanteissa tuomio poikkeaa seuraamuskannanotosta. Lisäksi tutkitaan 6) tuomareiden ja syyttäjien suhtautumista seuraamuskannanottoihin sekä seuraamuskannanoton mahdollisia kehitystarpeita.

Tutkimuksella tavoitellaan mahdollisten alueellisten erojen selvittämistä seuraamuskannanoton käytössä, tarkkuudessa ja merkityksellisyyden arvioimisessa. Näiden asioiden osalta tehdään vertailua myös kyselyn vastaajan työkokemuksen vaikutuksesta vastauksiin.

1.2 Tutkielman lähtökohdat, tutkimusmetodi ja -aineisto

Metodeja voidaan kuvata vakiintuneiksi välineiksi, joiden avulla päästään käsiksi johonkin itsensä kannalta ulkopuoliseen.³ Ei ole olemassa yhtä yleistä metodia, jolla saavutettaisiin poikkeuksetta luotettava lopputulos, vaan metodin valintaan vaikuttavat tutkimuskohde ja tiedonintressi, eli se mitä tutkitaan ja millaista tietoa pyritään selvittämään.⁴ Oikeustieteellinen tutkimusmetodi, lainoppi, on jaettu kahteen osioon: tulkintaan ja systematisointiin. Lain-

---

³ Häyhä 1997, s. 24.

⁴ Siltala 2003, s. 130 ja 137.

opin ensimmäisenä tehtävänä on tulkita oikeusperiaatteita perus- ja ihmisoikeuksien asettamien kehysten sisällä. Toisessa tehtävässä, systematisoinnissa, aineistoa järjestetään systemaattiseksi kokonaisuudeksi. Tehtävänä on siis selvittää, mitä normeja oikeusjärjestykseen ylipäätään sisältyy sekä mikä näiden normien merkitys on käytännössä. Samasta aiheesta on esimerkiksi Hirvonen tutkielmassaan todennut: ”Lainsäätäjän tuottamat oikeusnormit muodostavat materiaalin, jota lainoppi oikeudenaloittain järjestää ja rakentaa sen pohjalta yhtenäistä ja johdonmukaista oikeusjärjestelmää”.⁵ Tässä tutkielmassa pohditaan ja systematisoidaan voimassa olevia oikeussääntöjä sekä punnitaan rikosprosessioikeudellisia oikeusperiaatteita, jotka ohjaavat syyttäjän seuraamuskannanottoa. Toisin sanoen tutkimusmetodi on osin lainopillinen eli oikeusdogmaattinen.⁶

Tämän tutkielman tarkoituksena on edellä kerrotusti selvittää, miten syyttäjän seuraamuskannanotto käytännössä esiintyy ja onko sillä vaikutusta esimerkiksi rangaistuksen mittaamisessa. Käytäntöä ei pystytä selvittämään oikeusdogmaattisella tutkimuksella, joten toiseksi metodiksi on valittu empiirinen tutkimus. Empiirinen tutkimus on toteutettu kyselynä syyttäjille ja tuomareille vuoden 2020 marras-joulukuun aikana. Kyselytutkimus syyttäjille on jaettu sähköpostitse Valtakunnansyyttäjän toimiston avustuksella. Rikosasioita käsitteleville tuomareille kyselytutkimus on lähetetty myöskin sähköpostitse käräjäoikeuksien kanslioiden avustuksella.

Syyttäjille osoitettu kyselylomake koostui 11 kysymyksestä sekä avoimesta palautekohdasta. Tuomareiden kyselylomake sisälsi kymmenen kysymystä ja avoimen palautekohdan. Sekä tuomareiden että syyttäjien kyselyissä oli monivalintakysymyksiä sekä avoimia kysymyksiä, joihin vastaaja sai itse kirjoittaa vapaamuotoisesti. Monivalintakysymykset olivat ”pakollisia” ja avoimet kysymykset vapaavalintaisia. Kyselyt käsittelivät samaa aihepiiriä, mutta kysymykset oli mukautettu vastaajaryhmälle sopivaksi. Kyselyn monivalintakysymykset pohjautuivat pitkälti tutkielman tutkimuskysymyksiin. Kyselytutkimuksen avoimiin kohtiin oli jätetty antoisia vastauksia, joita pyritään myös kattavasti esittelemään. Kysymyksiä ja niiden tarkoitusta avataan lähemmin jaksossa 4.

Kyselytutkimukseen vastasi 72 syyttäjää ja 85 tuomaria.

Kyselyn tuottamien tulosten lisäksi tutkielmassa hyödynnetään aineistona lainsäädäntöä, joka on tässä tapauksessa lähinnä lain oikeudenkäynnistä rikosasioissa (ROL, 689/1997) 5

---

⁵ Hirvonen 2011, s. 22–25.

⁶ Ks. Aarnio 1989, s. 48 ja 51 ja Siltala 2003, s. 496–502.

luvun säännöksiä. Säännösten ohella aineistona käytetään lain esitöitä, pääasiassa kotimaista oikeuskirjallisuutta sekä oikeuskäytäntöä. Aiheen kannalta keskeisempiä lain esitöitä ovat hallituksen esitys rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi (HE 82/1995 vp) ja siihen liittyvät lainvalmisteluasiakirjat.

1.3 Tutkielmassa käytetyistä termeistä ja tutkielman rakenne

Tutkielmassa *seuraamuskannanotolla* tarkoitetaan syyttäjän kannanottoa siitä, minkälaisen seuraamuksen rikoksen vastaaja on teostaan ansainnut. Seuraamuskannanoton tulee olla syyttäjän objektiivinen käsitys seuraamuksesta.⁷ Seuraamuskannanoton esittämisen tarkkuudesta sekä ajankohdasta on eriäviä näkökulmia, joita tarkastellaan myöhemmin kohdassa 3.1 Seuraamuskannanotto haastehakemuksessa.

Syyttäjällä tarkoitetaan virkamiestä, jonka tehtävänä on yhteiskunnan puolesta päättää rangaistusvaatimuksen esittämisestä rikoksen johdosta eli syytteen nostamisesta. Syyttäjä esiintyy kantajana rikosprosessissa.⁸

Tutkielmassa tarkastellaan erityisesti seuraamuskannanoton ilmenemistä *haastehakemuksessa*. ROL 5:1.2:n mukaan rikosasia tulee vireille, kun *haastehakemus* saapuu kansliaan tai, jos syyttäjä antaa haasteen, kun haaste annetaan tiedoksi. *Haastehakemuksella* viitataan tähän syyttäjän laatimaan kirjalliseen asiakirjaan, josta ilmenee syytteen kannalta olennaiset seikat. Haastehakemuksen sisällöstä säännellään tarkemmin ROL 5 luku 3 §:ssä.

Rikosasian vastaajasta käytetään termiä *vastaaja* tai *syytetty*. Syytetyllä tarkoitetaan rikosasiassa sitä asianosaista, johon syyttäjä tai asianomistaja kohdistaa rangaistusvaatimuksen eli syytteen. Vastaajalla tarkoitetaan samaa kuin syytetyllä, mutta ilmaisu on ”neutraalimpi”.⁹ Tutkielmassa käytetään molempia termejä, sillä aiheen kannalta ei ole oleellista kumpaa näistä termeistä käytetään.

---

⁷ Vuorenpää 2009, s. 187.

⁸ Vuorenpää 2009, s. 46.

⁹ Jokela 2018, s. 83.

Rikosoikeudenkäynnissä *asianomistajalla* yleisimmin tarkoitetaan rikoksen uhria.¹⁰ Tutkielmassa asianomistajalla viitataan ainoastaan rikoksen uhuriin, sillä ei ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi tässä yhteydessä laajentaa asianomistajan käsitettä muihin.

Selvyyden vuoksi on hyvä selittää myös termit *pääkäsittely* ja *seuraamuskeskustelu*. Oikeudenkäyntimenettely voidaan jakaa valmisteluun ja pääkäsittelyyn. Rikosasioissa suullinen valmistelu on harvinainen. Pääkäsittely on kuitenkin useimmiten suullinen. Pääkäsittelyksi kutsutaan varsinaista käsittelyä, jossa on tarkoitus selvittää asia ja siihen liittyvä todistelu.¹¹ Todistelun jälkeen asianosaisten on esitettävä loppulausuntonsa ja siinä tarvittaessa käsityksensä vastaajan syyllisyydestä ja rikoksen seuraamuksesta (ROL 6:7.1:n 6 kohta). Loppulausuntojen tarkoituksena on, että osalliset esittävät näkemyksensä käsittelyssä ilmi tulleiden seikkojen valossa. Seuraamusten osalta lausunnoissa tulee esittää, minkälainen rangaistus vastaajalle tulisi tuomita. Kannanotoissa lausutaan rangaistuslajista, ja sen lisäksi tulisi keskustella, kuinka ankara seuraamuksen tulisi olla. Keskustelua voidaan käydä esimerkiksi lieventämis- ja koventamisperusteiden soveltamisesta.¹² Tätä loppulausuntojen yhteydessä käytävää keskustelua nimitetään *seuraamuskeskusteluksi*.

Tutkielmassa viitataan myös *kirjalliseen menettelyyn*, jolla tarkoitetaan 1.10.2006 voimaan tulleella lainmuutoksella mahdollistettua menettelyä, jossa rikosasia on mahdollista ratkaista suullista pääkäsittelyä toimittamatta. Kirjallista menettelyä ja siihen liittyvää seuraamuskananottoa tarkastellaan vielä tarkemmin kohdassa 3.4.

Tutkielman johdannon jälkeen, toisessa luvussa, käydään läpi rikosprosessin yleisiä lähtökohtia, tehtäviä ja tavoitteita, jotka olennaisesti vaikuttavat myös seuraamuskananoton sääntelyyn. Kolmannessa luvussa tarkastellaan seuraamuskananoton esittämistä haastehakemuksella sekä erilaisissa tilanteissa, kuten kirjallisessa menettelyssä ja syyteneuvottelussa. Neljännessä luvussa eritellään tutkimuksen tuloksia. Tutkimus päättyy viidennessä luvussa esiteltäviin johtopäätöksiin ja yhteenvetoon.

---

¹⁰ Jokela 2000, s. 58 ja Helenius – Linna 2021, s. 354.

¹¹ HE 82/1995 vp, s. 1 ja 22–23, LaVM 9/1997 vp, s. 13 sekä Jokela 2000, s. 231.

¹² Vuorenpää 2009, s. 187.

2 Seuraamuskeinnottoa ohjaavista rikosprosessin lähtökohdista

2.1 Perus- ja ihmisoikeudet sekä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset

Suomalainen prosessioikeus on kansainvälistynyt, ja perusoikeuksien merkitys lainsäädännössä on kasvanut Suomen liittyttyä Euroopan ihmisoikeussopimukseen (EIS) sekä YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaan yleissopimukseen (KP-sopimus). Euroopan ihmisoikeussopimukseen ja KP-sopimukseen liittyvät määräykset on saatettu Suomessa voimaan lakeina ja tarvittaessa nämä säännökset ovat jopa etusijalla kansalliseen lakiin nähden. Ihmis- ja perusoikeudet ovatkin vakiintuneet vahvaksi osaksi myös suomalaista prosessioikeutta.¹³ Niiden toteutuminen on varmistettu perustuslain (731/1999, PL) 22 §:n nojalla, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Perus- ja ihmisoikeutena on katsottu olevan oikeus asianmukaiseen oikeudenkäyntiin ilman aiheutonta viivästystä. PL 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Tämä oikeus on juonnettu EIS 6 artiklan 1 kohdasta.

EIS 6 art. 1 kohta Jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteenä. Päätös on annettava julkisesti, mutta lehdistöltä ja yleisöltä voidaan kieltää pääsy koko oikeudenkäyntiin tai osaan siitä demokraattisen yhteiskunnan moraalin, yleisen järjestyksen tai kansallisen turvallisuuden vuoksi nuorten henkilöiden etujen tai osapuolten yksityiselämän suojaamisen niin vaatiessa, tai siinä määrin kuin tuomioistuin harkitsee ehdottoman välttämättömäksi erityisolosuhteissa, joissa julkisuus loukkaisi oikeudenmukaisuutta.

---

¹³ Virolainen – Vuorenpää 2017, s. 89–90, Fredman 2018, s. 60–63 ja Jokela 2018, s. 27–30.

Perus- ja ihmisoikeuksien osana voidaan pitää myös syyttömyysolettamaa. Jokaista on siis pidettävä syyttömänä, kunnes toisin todistetaan. Tästä voidaan johtaa, että syyttäjää velvoittava päämäärä ei saa olla langettavan tuomion taikka mahdollisimman ankaran seuraamus-
sen tavoittelu.¹⁴ Syyttäjällä on vastuu myös sen osalta, että syyttömiä vastaan ei ryhdytä rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin, eli toisin sanoen syyttäjän tulee noudattaa objektiivisuusperiaatetta.¹⁵ Syyttömyysolettama juontaa juurensa Euroopan ihmisoikeussopimuksesta.

EIS 6 art. 2 kohta Jokaista rikoksesta syytettyä on pidettävä syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen.

Euroopan ihmisoikeussopimuksessa on taattu syytetyn vähimmäisoikeudet.

EIS 6 art. 3 kohta Jokaisella rikoksesta syytetyllä on seuraavat vähimmäisoikeudet:

- a) oikeus saada viipymättä yksityiskohtainen tieto häneen kohdistettujen syytteiden sisällöstä ja perusteista hänen ymmärtämällään kielellä;
- b) oikeus saada riittävästi aikaa ja edellytykset valmistella puolustustaan;
- c) oikeus puolustautua henkilökohtaisesti tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä, ja jos hän ei pysty itse maksamaan saamastaan oikeusavusta, hänen on saatava se korvauksetta oikeudenmukaisuuden niin vaatiessa;
- d) oikeus kuulustella tai kuulustuttaa todistajia, jotka kutsutaan todistamaan häntä vastaan, ja saada hänen puolestaan esiintyvät todistajat kutsutuiksi ja kuulustelluiksi samoissa olosuhteissa kuin häntä vastaan todistamaan kutsutut todistajat;
- e) oikeus saada maksutta tulkin apua, jos hän ei ymmärrä tai puhu tuomioistuinmessä käytettyä kieltä.

On katsottu, että EIS 6 (3) a-kohdan vaatimuksen täyttymiseksi syyttäjän tulee esittää rangaistusvaatimus riittävän yksityiskohtaisesti jo haastehakemuksessa. Oikeuden ja riittävien tietojen esittämiseksi syyttäjän useimmiten täytyykin osallistua esitutkintaan.¹⁶ Syyttäjälle on siis esitetty vaatimus ilmoittaa riittävän yksityiskohtaiset tiedot jo haastehakemuksessa,

---

¹⁴ Träskman 1989, s. 434.

¹⁵ Vuorenää 2007, s. 181.

¹⁶ Vuorenää 2007, s. 181.

ettei rangaistus tule yllätyksenä vastaajalle. Ei ole täysin yksiselitteistä, tarkoitetaanko riittävän yksityiskohtaisella tiedolla esimerkiksi rangaistuslajia vai tarkempaa rangaistuksen pituutta. Aihetta tarkastellaan vielä tarkemmin kohdassa 3.1 Seuraamuskannanotto haastehakemuksessa.

EIS 6 (3) b-kohdassa on kyse syytetyn oikeudesta saada riittävästi aikaa ja edellytykset valmistella puolustustaan. Syytetty ei pysty valmistautumaan puolustukseen, jos ei saa jo ennen oikeudenkäyntiä tietoonsa, mistä häntä syytetään, millä perusteella ja minkälainen rangaistus kyseisestä teosta vaaditaan. Näin ollen on katsottu, että haastehakemuksen tulee olla riittävän yksilöity, jotta syytetyllä on mahdollisuus valmistella puolustuksensa.¹⁷ Myöskään tämän säännöksen osalta ei ole täysin selvää, mikä on kannanoton riittävä tarkkuus. Voidaanko olettaa, että rangaistuksen laji olisi riittävä tarkkuus, jolla vastaaja pystyisi valmistelevaan tarkoituksenmukaisen puolustuksensa? Mikäli rangaistuksena esitettäisiin vankeutta, vastaaja todennäköisesti ottaisi asianajajan ja valmistautuisi puolustukseen perusteellisemmin kuin esimerkiksi sakkorangaistusta vaadittaessa jo itsessään sillä perusteella, että kyseessä on vankeusrangaistus riippumatta sen pituudesta.

2.2 Oikeudenmukaisuus rangaistuksen mittaamisessa

Oikeudenmukaisuus esiintyy myös rikoslain (RL) mittaamista koskevassa yleisperiaatteessa.

RL 6 luku 4 §

Yleisperiaate

Rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen.

Lain esitöiden mukaan säännös vahvistaa mittaamisen johtaviksi periaatteiksi suhteellisuus- ja yhdenvertaisuusperiaatteet. Törkeysarvostelun keskeisiä tekijöitä ovat teon seuraukset,

---

¹⁷ Vuorenperä 2007, s. 181.

vahingollisuus ja vaarallisuus sekä teosta ilmenevä tekijän syyllisyys.¹⁸ Nuotio kuvaa suhteellisuusperiaatetta oikeusturvaperiaatteeksi, sillä suhteellisuusperiaate suojaa rikoksenteijää ennakoimattoman kovalta rangaistukselta. Tässä mielessä kyseessä on ”reilun pelin” periaate. Nuotio kuitenkin samalla nostaa esiin suhteellisuusperiaatteen ongelmia. Suhteellisuusperiaate on hyvin ”tekokeskeinen” eikä näin ollen vastaa siihen, mikä on rikoksenteijän ”tarve”. Suhteellisuusperiaatteessa ei siis ole mahdollista ottaa huomioon henkilöön liittyviä seikkoja. Nuotio on kuvannut suhteellisuusperiaatetta myös tietyin tavoin ”sokeaksi” periaatteeksi. Suhteellisuusperiaate rakentuu suhteen varaan eikä ota huomioon muuta.¹⁹ Suhteellisuusperiaate ei kuitenkaan ole ainoa periaate, jonka perusteella asiaa tulee tarkastella.

Yhdenvertaisuusperiaate ilmenee RL 6 luvun 3 §:n 1 momentista, kuin myös perustuslain 6 §:stä, jonka mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä.

RL 6 luku 3 § 1 momentti

Rangaistusta määrättäessä on otettava huomioon kaikki lain mukaan rangaistuksen määrään ja lajiin vaikuttavat perusteet sekä rangaistuskäytännön yhtenäisyys.

Yhdenvertaisuusperiaatteessa on olennaista, että samoista teoista tuomitaan samanlainen rangaistus ja tekoa pidetään yhtä moitittavana.²⁰ Melanderin mukaan enemmänkin on kyse perustuslaissa turvatun yhdenvertaisuuden vaikutuksesta rikosoikeuteen kuin rikosoikeuden yhdenvertaisuusperiaatteesta. Lainsäätäjän ja -soveltajankin tulisi perehtyä valtiosääntöoikeudessa yhdenvertaisuusperiaatelle annettuun merkityssisältöön.²¹ Ei siis voida puhua pelkästään rikosoikeudessa sovellettavasta yhdenvertaisuusperiaatteesta. Kuitenkin ainakin nämä periaatteet tulee huomioida rangaistusta mitattaessa, jotta päästään ihmis- ja perusoikeuksien mukaiseen kohtuulliseen lopputulokseen.

---

¹⁸ HE 44/2002 vp s. 168 ja 186–167.

¹⁹ Nuotio 2005, s. s. 181.

²⁰ Linna 2019, s. 276.

²¹ Melander 2011, s. 196.

2.3 Rikosprosessin tehtävistä ja tavoitteista

Rikosprosessin pääasiallinen tehtävä on rikosvastuun toteuttaminen (rikoksentorjuntafunktio) ja yksilön oikeusturvan toteutumisen takaaminen (oikeusturvafunktio).²² Prosessin tulee siis ehkäistä tai torjua rikollisuutta sekä samalla huolehtia yksilön oikeusturvan toteutumisesta. Rikosvastuuta ei voida toteuttaa yksilön oikeusturvan kustannuksella. Jotta molemmat tehtävät voidaan jotakuinkin suorittaa, tarvitaan tarkoituksenmukaisesti säänneltyä rikosprosessia. Rikosprosessin jännite ilmentyy rikosvastuun toteuttamisen ja syytetyn oikeusturvaintressin välillä.²³ Prosessin tulee tasapainoilla näiden molempien riittäväksi toteuttamiseksi.

Rikosoikeudenkäynti ymmärretään tuomioistuimessa tapahtuvaksi lailla säännellyksi menettelyksi, jossa tutkitaan ja ratkaistaan, kuka on vastuussa tapahtuneeksi väitetystä rikoksesta, sekä mikä on siitä tuleva rangaistus eli vahvistetaan ne toimenpiteet, joihin ryhdytään rikoksen johdosta.²⁴ Prosessi ei ole olemassa itsensä vuoksi, vaan sillä pyritään ylläpitämään ja toteuttamaan aineellista oikeutta. Aineellisen oikeuden tavoittelu tarvitsee tuekseen menettelyn, jolla pystytään saavuttamaan aineellinen oikeus käytännössä. Jos kyseessä on tilanne, jossa henkilö on tehnyt rikoksen, menettelyllisen oikeuden puolella asia ratkaistaan rikosprosessissa.²⁵ Kaikki lähtee liikkeelle rikollisesta teosta. Rikollisen teon johdosta aktualisoituu syyttäjän vastuu käyttää yhteiskunnan puhevaltaa ja valita mistä teoista syyttää.²⁶ Syyttäjän toimintaa tarkastellaan vielä myöhemmin.

Rikosprosessi voidaan jakaa useampaan eri vaiheeseen, jotka oikeuskirjallisuudessa on jaoteltu seuraavasti: 1) esitutkinta, 2) syyttäjän syyteharkinta, 3) haastehakemus, 4) tuomioistuimen haaste syytetylle, 5) syytetyn kirjallinen vastaus, 6) mahdollinen valmisteluistunto, 7) pääkäsittely, 8) tuomio ja 9) rangaistuksen täytäntöönpano. Rangaistuksen täytäntöönpanon voidaan tosin katsoa kuuluvan myös seuraamusjärjestelmän piiriin.²⁷ Tässä ei avata sen tarkemmin prosessin vaiheita, mutta on hyvä kuitenkin ymmärtää prosessin kulku. Tutkiel-

---

²² Jokela I, s. 27–28 ja Jokela 2000, s. 16.

²³ Vuorenpää 2009, s. 64.

²⁴ Toivola 2000, s. 593 ja Jokela I, s. 47.

²⁵ Vuorenpää 2009, s. 2 ja 59.

²⁶ Träksman 1989, s. 434.

²⁷ Jokela I, s. 49 ja Jokela 2000, s. 15.

massa keskitytään lähinnä vaiheeseen kolme – haastehakemukseen ja siinä esiintyvään seuraamuskannanottoon, vaiheeseen seitsemän – pääkäsittelyssä lausuttavaan seuraamukseen sekä vaiheeseen kahdeksan – tuomion perustelemiseen rangaistuksen mittaamisen osalta.

Rikosprosessin päätavoite on rikollisen teon ja tekijän toteaminen sekä sen johdosta julkisoikeudellisen rangaistuksen määrääminen tekijälle.²⁸ Rikosprosessin tavoitteena voidaan myös pitää tarkoituksenmukaisuutta, joka sisältää ajatuksen prosessin varmuudesta, nopeudesta ja halpuudesta. Lain esitöissä on mainittu myös nämä kolme kriteeriä. Varmuusvaatimus on näistä tärkein ja sillä tarkoitetaan osittain samaa kuin aineellisella totuuden tavoitteella (aineellinen oikeudenmukaisuus). Näihin pyritään prosessin suullisuudella, keskitämisellä ja välittömyydellä.²⁹

Pelkästään varmuus ja aineellinen oikeus eivät kuitenkaan riitä vaan prosessin tulee olla oikeudenmukaista eli sen on täytettävä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perusedellytykset (menettelyllinen eli prosessuaalinen oikeudenmukaisuus). Prosessin lopputulokseen tulee päästä eettisesti hyväksyttävällä tavalla. Tämä on prosessin tavoitteiden uusi kehityssuuntaus, joka heijastelee vahvasti ihmisoikeuksien merkityksen vahvistumista lainkäytössä. Oikeudenmukaisuuden vaatimuksen katsotaan koostuvan luotettavuudesta, nopeudesta ja edullisuudesta, jotka ovat myös tarkoituksenmukaisuuden osatekijöitä. Näin ollen tarkoituksenmukaisuustavoitteella ei sinänsä ole itsenäistä merkitystä.³⁰

Rikosprosessilla on myös yhteiskunnallinen tavoite ja merkitys sen osalta, että lainkäytöllä on ohjaava vaikutus sanktiomekanismin johdosta.³¹ Lainsäädäntö ohjaa siten ihmisiä käyttäytymään oikein ja hyväksytysti rangaistuksen uhalla.

2.4 Prosessiperiaatteet rikosprosessissa

Prosessiperiaatteilla tarkoitetaan oikeudenaloihin liittyviä arvoja ja tavoitteita. Ne ohjaavat ratkaisun suuntaa, mutta eivät suoranaisesti määritä sitä.³² Rikosprosessin periaatteet ovat osin päällekkäisiä siviiliproessin periaatteiden kanssa. Rikosprosessilla on kuitenkin tiettyjä

---

²⁸ Anttila – Heinonen 1974, s. 20.

²⁹ Ks. Jokela I, s. 71–72, HE 15/1990 s. 5–6 ja HE 82/1995, s. 1.

³⁰ Ks. Jokela I, s. 71–72 ja Jokela 2008, s. 7.

³¹ Vuorenperä 2007, s. 13–16.

³² Virolainen – Pölönen 2003, s. 159.

omia periaatteita, joita siviiliprosessissa ei sovelleta, kuten puolustuksen suosimisen periaate. Prosessiperiaatteet turvaavat oikeudenkäynnin sujuvuutta.

Yksi prosessiperiaatteista on oikeudenkäynnin julkisuus, jolla yleensä tarkoitetaan yleisön oikeutta olla läsnä oikeudessa ja saada tietoja lainkäyttöelinten toiminnasta. Oikeudenkäynnin julkisuuden tärkeänä osa-alueena on myös asianosaisjulkisuus, jolla tarkoitetaan asianosaisen oikeutta saada tulla kuulluksi ja esittää näkemyksensä asiassa.³³ Oikeudenkäynnin julkisuus on keskeisimpiä periaatteita, sillä se lisää luottamusta tuomioistuimiin (luottamusfunktio), tehostaa oikeusturvaa (oikeusturvafunktio) sekä antaa asianosaisille mahdollisuuden seurata ja kontrolloida oikeudenkäyttöä (kontrollifunktio). Oikeudenkäynnin julkisuus toteuttaa myös monia muita funktioita, joita ei tässä esitellä tarkemmin. Näistä esimerkkinä voidaan kuitenkin mainita kansalaisten oikeus saada tietoa ja levittää sitä.³⁴

Oikeudenkäynnin suullisuus on oleellinen prosessiperiaate. Suullisuudella tarkoitetaan sitä, että oikeudenkäyntiaineisto esitetään tuomioistuimelle pääasiallisesti suullisesti.³⁵ Nykyään tästä poikkeuksena on kirjallinen menettely, jossa ei järjestetä suullista pääkäsittelyä. Lähtökohtaisesti suullisuus lisää prosessin nopeutta, varmuutta ja julkisuutta. Suullinen ja välitön todistelu on luotettavampi. On katsottu, että kirjallisella menettelylläkin voi olla etunsa. Kirjallisessa menettelyssä annettavassa haastehakemuksessa vastaaja saa ennen käsittelyä tiedon vaatimuksista täsmällisessä muodossa. Lisäksi kirjallisella menettelyllä on prosessiekonomisia tavoitteita.³⁶ Seuraamuskannanoton esittämistä haastehakemuksessa tarkastellaan vielä myöhemmin.

Prosessiperiaatteisiin kuuluu myös välittömyys, jolla tarkoitetaan lähinnä oikeudenkäyntimenettelyn välittömyyttä. Oikeudenkäyntiaineisto on esitettävä välittömästi asiaa käsittelevälle tuomioistuimelle eikä tuomioistuimen kokoonpano saa vaihtua käsittelyn aikana. Tuomioistuimen on myös perustettava ratkaisunsa välittömästi sille, mitä oikeudenkäynnissä on esitetty. Todistelun ja asianosaisten lausumat tulee esittää istunnossa välittömästi eli suullisesti. Tuomioistuin tekee siis ratkaisunsa välittömästi tekemiensä havaintojensa perusteella, eikä joudu turvautumaan pöytäkirjaan.³⁷ Näin ollen kirjalliset lausumat rikosprosessissa eivät ole lähtökohtaisesti hyväksyttäviä.

---

³³ HE 13/2006 vp, s. 4 ja Virolainen – Pölönen 2003, s. 291–292.

³⁴ Ks. esim. Jokela 2018, s. 13–17 ja Virolainen – Pölönen 2003, s. 292–300

³⁵ Jokela 2000, s. 18–19, Jokela 2018, s. 18 ja Virolainen – Pölönen 2003, s. 363

³⁶ Jokela 2018, s. 19–20.

³⁷ Jokela 2000, s. 21–22, Jokela 2018, s. 21–22 ja Virolainen – Pölönen 2003, s. 370–371.

Keskitysperiaatteella tavoitellaan oikeudenkäynnin jatkuvuutta, jolloin asian pääkäsittely tapahtuu ilman viivytystä ja keskeytyksettä yhtäjaksoisessa menettelyssä. Kun oikeudenkäyntimenettely perustuu sille, mitä oikeudenkäynnissä on esitetty, pitää se pystyä vielä muistamaan. Näin ollen yhtäjaksoinen prosessi takaa parhaat edellytykset arvioida oikeudenkäynnissä esitettyä.³⁸ Tästä syystä oikeudenkäynti ei saa pitkittyä monille toisistaan irrallisille päiville. Näin tuomioistuimen olisi mahdotonta tehdä luotettavaa päätöstä. Välitön ja keskitetty käsittely turvaa myös prosessiekonomisuutta, sillä oikeudenkäynti toteutuu joutuisasti ja siitä aiheutuu mahdollisimman vähän työtä sekä kustannuksia.³⁹

Akkusatorinen menetelmä eli syyttämismenetelmä (syyteperiaate) tarkoittaa menetelmää, jossa syyttäminen ja todisteiden hankinta kuuluu tuomioistuimen ulkopuoliselle henkilölle, joka Suomessa useimmiten on syyttäjä. Akkusatoriseen menetelmään sisältyy myös tuomioistuinta sitova syytesidonnaisuus.⁴⁰ Tuomioistuin saa tuomita vain siitä teosta, josta rangaistusta on vaadittu. Tuomioistuinta ei kuitenkaan ole sidottu rikosnimikkeeseen eikä lainkohtaan (ROL 11:3).

Suomessa vallitsee pääosin vielä virallisperiaate eli oikeussuojaa annetaan yksityisen henkilön tahdosta riippumatta. Syyttäjä voi nostaa syytteen, vaikka asianomistaja ei sitä vaatisi tai tahtoisi, sillä rikosprosessiin liittyy vahva julkinen intressi rikoksen selvittämisestä sekä syyllisen tuomitsemisesta. Poikkeuksena tästä ovat asianomistajarikokset.⁴¹ Puolustuksen suosimisen periaatteella varmistetaan, että syytöntä ei tuomita. Syyttäjä on velvollinen näyttämään toteen kaikki ne seikat, joihin syyte perustuu, ja jos tapaus on epäselvä, asia ratkaistaan aina syytetyn eduksi.⁴²

---

³⁸ Jokela 2000, s. 23, Jokela 2018, s. 22–23 ja Virolainen – Pölönen 2003, s. 383–384.

³⁹ Virolainen – Pölönen 2003, s. 176.

⁴⁰ Jokela 2000, s. 24 ja Jokela 2018, s. 23.

⁴¹ Jokela 2000, s. 26, Jokela 2018, s. 26–27 ja Virolainen – Pölönen 2003, s. 405–406.

⁴² Jokela 2018, s. 27.

2.5 Rikosprosessin toimijat

2.5.1 Syyttäjät

Kyselyn vastausten kannalta on tarpeellista esitellä Suomen syyttäjälaitoksen syyttäjäalueet sekä tuomioistuinten hovioikeuspiirit, sillä vastausvaihtoehdot on jaoteltu niiden mukaisesti.

Suomessa on kaksiportainen syyttäjälaitos, jonka muodostavat alueelliset syyttäjävirastot sekä syyttäjälaitoksen keskuksena toimiva Valtakunnansyyttäjän toimisto. Syyttäjävirastot on jaettu viiteen eri alueeseen: Etelä-Suomi, Länsi-Suomi, Pohjois-Suomi, Itä-Suomi ja Ahvenanmaa.⁴³ Ahvenanmaan syyttäjäalueesta on säädetty laissa erikseen. Ahvenanmaan syyttäjäalue ei osallistunut tutkimukseen, joten se jätetään tässä tutkielmassa huomiotta.

Syyttäjäalueiden tehtävänä on vastata syyttäjäntehtävien järjestämisestä heidän omalla alueellaan käsiteltävissä rikosasioissa. Aluejaosta voidaan poiketa muuan muassa työntasaamisen tarpeen tai erityisosaamisen takia.⁴⁴ Tutkimuksessa tarkastellaan alueellisia eroja pääasiallisen syyttäjäalueen mukaisesti eikä erityistilanteita työnjaossa oteta huomioon.

Själ 9 §:n mukaan syyttäjän tehtävänä on huolehtia rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisesta hänen käsiteltävänänsä olevassa asiassa tasapuolisesti, joutuisasti ja taloudellisesti asianosaisten oikeusturvan ja yleisen edun edellyttämällä tavalla.

Syyttäjä on muiden osapuolten tapaan asianosainen ja näin osana rikosprosessia.⁴⁵ Syyttäjän tehtävänä on kuitenkin toteuttaa rikosvastuuta yhteiskunnan puolesta sekä varmistaa, että rikokseen syyllystyneet saadaan mahdollisimman nopeasti vastuuseen. Syyttäjä toteuttaa rikosoikeudellisen järjestelmän tavoitteita, eikä hänellä siten voi olla asiaan tai asianosaisiin nähden henkilökohtaisia odotuksia tai tavoitteita. Lisäksi syyttäjän tulee ottaa huomioon yleinen etu, esimerkiksi, että järjestelmää ei saa kuormittaa vähäisillä rikoksilla ja asianomistajan etu, kuten vahingonkorvausten saaminen tuomitukse syytteen yhteydessä.⁴⁶ Kun on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi, virallisen syyttäjän tehtävänä rikosprosessissa on nostaa rikoksesta syyte ja ajaa sitä (ROL 1:2 ja 6). Syytteen

---

⁴³ Jokela I, s. 382 ja Syyttäjälaitoksen nettisivut (syyttajalaitos.fi/syyttajaalueet).

⁴⁴ Laki Syyttäjälaitoksesta (Själ) 5.1 §, 32/2019.

⁴⁵ Kalske 1990, s. 22 ja Jokela I, s. 382 ja Jokela II, s. 4.

⁴⁶ Kalske 1990, s. 24 ja HE 131/1996 vp, s. 36–37.

ajaminen on syyttäjän virkavelvollisuus. Yleisimmin syyte nostetaan toimittamalla kirjallinen haastehakemus käräjäoikeuden kansliaan. Syyttäjä voi myös antaa haasteen tiedoksi itse, mutta tämä toimintatapa on tarkoitettu enemmänkin poikkeukselliseksi menettelyksi.⁴⁷

Syyttäjän tehtävä on näyttää syyte toteen sekä tuoda esille rangaistuksen määräämiseen vaikuttavat seikat yhdessä syytetyn asianajan kanssa.⁴⁸ Syyttäjän tulee myös luoda edellytykset aineellisesti oikealle ratkaisulle eli koota materiaali sekä vaatia rangaistusta, kun se on aiheellista. Tällä syyttäjän velvollisuudella on pyritty turvaamaan käsittely niin, että tuomioistuimien voi suunnitella käsittelyä ja ryhtyä tarvittaessa valmistaviin toimenpiteisiin.⁴⁹ Syyttäjän tehtävät voidaan jakaa käytännössä kolmeen osa-alueeseen: 1) harkinta, nostaako hän epäiltyä vastaan syytteen (syyteharkinta), 2) epäillyn syyllisyyttä vastaan puhuvien tosiseikkojen selvittäminen (objektiivisuusperiaate) ja 3) tuomiovallan käyttöön rinnastettavat tehtävät (”syyttäjä tuomarina”). Kohdalla kolme tarkoitetaan rangaistusmääräyslain mukaisia tehtäviä.⁵⁰ Syyttäjää velvoittavaa objektiivisuusperiaatetta tarkastellaan vielä myöhemmin.

Syyttäjän on lisäksi pyrittävä turvaamaan prosessuaalisten menettelyperiaatteiden toteutuminen jokaisessa prosessin eri vaiheessa. Näitä ovat mm. aiemmin selvitetty julkisuus-, suullisuus-, välittömyys- ja keskitysperiaate. Menettelyperiaatteiden toteutumisesta huolehtimaan syyttäjä pystyy samalla myös takaamaan ja edistämään prosessitavoitteita: nopeus, varmuus ja halpuus.⁵¹

Syyttäjän on noudatettava toiminnassaan eettisyyttä ja oikeudenmukaisuutta sekä asianosaisten, että yhteiskunnan edun kannalta (hyvä syyttäjätapa).⁵² Syyttäjän on mahdollisuuksien mukaan arvioitava myös sitä, onko esitutkinnassa otettu huomioon epäillyn syyllisyyttä tukevan todistusaineiston lisäksi hänen syyllisyyttään vastaan puhuvat tosiseikat (objektiivisuusperiaate).⁵³

Syyttäjän velvollisuuksien rikosvastuun toteuttamisessa ei kuitenkaan voida katsoa rajoittuvan siihen, että hän vaatii rangaistusta tietystä teosta ja esittää syytteensä tueksi näytön.

---

⁴⁷ Toivola 2000, s. 597, Jokela 2000, s. 190 ja ROL 5:1.1.

⁴⁸ Toivola 2000, s. 593.

⁴⁹ Kalske 1990, s. 24 ja Jokela II, s. 436.

⁵⁰ Jokela 2008, s. 58–59 ja Laki rangaistusmääräysmenettelystä, 692/1993.

⁵¹ Vuorenperä 2007, s. 179.

⁵² Valtakunnansyyttäjänviraston verkkosivuillaan 2016 julkaisemat ”Syyttäjälaitoksen eettiset linjaukset” ja Jokela 2008, s. 60–61.

⁵³ HE 131/1996 vp, s. 17.

Syyttäjän on myös esitettävä perusteltu kantansa siitä, millainen seuraamus hänen näytetyiksi katsomistaan rikoksista olisi määrättävä.⁵⁴ Tästä voidaan johtaa syyttäjän velvollisuus esittää seuraamuskannanotto sekä perustella se.

Suomen rikosoikeudellinen järjestelmä ja rikosoikeudenhoidon onnistuminen tukeutuu olennaisesti syyttäjien toimintaan.⁵⁵ Rikosprosessi onkin rakennettu puhtaasti akkusatorisen menetelmän eli syyttämismenetelmän varaan.⁵⁶ Akkusatorinen menetelmä perustuu ajatukselle kaksiasianosaissuhteesta, jossa rikosjutun kantajana esiintyy virallinen syyttäjä sekä mahdollisesti myös asianomistaja, tai asianomistaja yksin, ja vastapuolella rikoksen vastaaja. Kuten yleensäkin, vastuu oikeudenkäynnin vireille panemisesta, oikeudenkäyntiaineiston hankkimisesta ja esittämisestä on tuomioistuimessa kantajalla – tässä tapauksessa käytännössä syyttäjällä. Muilla rikosprosessin osallisilla ei ole velvollisuutta toimia oikeudenkäynnin edistämiseksi samoin kuin syyttäjällä. Vastuu rikosoikeudenkäynnin onnistuneesta läpiviennistä lepääkin pääosin syyttäjän harteilla, mikä edellyttää onnistuakseen erittäin kehittyntä syyttäjälaitosta.⁵⁷

Akkusatorinen menetelmä näkyy rikosprosessissa muun muassa siinä, että nostettu syyte otetaan käsittelyyn vain, jos sen on nostonut se, jolla on siihen oikeus (ROL 1:1). Aiemmin mainitusti akkusatorinen menetelmä ilmentyy syytesidonnaisuudesta eli tuomioistuin on sidottu syytteessä kuvattuun tekoon, eikä saa tuomita muusta (ROL 11:3). Tuomioistuin on sidottu ainoastaan tekoon, mutta ei rikosnimekkeeseen tai lainkohtaan. Tämä johtuu tuomioistuimen velvollisuudesta tuntea laki (*jura novit curia*).⁵⁸

2.5.2 Tuomioistuimet

Tuomioistuinten osalta kyselytutkimuksessa jaottelu on tehty hovioikeuspiirien tasolla. Suomessa on viisi hovioikeutta: Helsingin, Itä-Suomen, Rovaniemen, Vaasan ja Turun hovioikeus.⁵⁹

---

⁵⁴ VTRM 2001, s. 40–41 ja Tolvanen 2001, s. 412–413.

⁵⁵ Jokela II, s.9 ja VTRM 2001, s. 8.

⁵⁶ HE 82/1995 s. 13, 15–16 ja LaVM 9/1997 s. 7.

⁵⁷ Vuorenää 2009, s.134.

⁵⁸ Vuorenää 2009, s. 137.

⁵⁹ Tuomioistuinlaitoksen nettisivut (oikeus.fi/hovioikeudet).

Tuomioistuimet ovat riippumattomia lainkäyttöelimiä. Tuomioistuimet käyttävät toimivaltansa itsenäisesti ja tuomioistuinten toimintaa sitoo ainoastaan laki.⁶⁰ Ei vielä riitä, että toiminta on puolueetonta, vaan toiminnan tulee myös näyttää siltä ulospäin. Tätä kutsutaan objektiiviseksi puolueettomuudeksi.⁶¹ Objektiivinen puolueettomuus juontaa KP-sopimuksesta ja Euroopan ihmisoikeussopimuksesta, joissa edellytetään tuomioistuinten olevan laillisesti perustettuja, toimivaltaisia, riippumattomia ja puolueettomia.⁶²

Rikosasioissa käräjäoikeuden kokoonpano vaihtelee asian laadun mukaan. Peruskokoonpanossa on lainoppinut tuomari ja kolme lautamiestä. Vaativissa asioissa voidaan peruskokoonpanoon ottaa lisäksi toinen lainoppinut tuomari sekä neljä lautamiestä. Vähäiset rikosasiat saatetaan menettelyn keventämiseksi käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa.⁶³ Syyttäjän näkemyksellä siitä, mikä lainkohta tekoon soveltuu, on vaikutusta valittaessa, minkälaisessa kokoonpanossa asia käsitellään.⁶⁴

Tuomioistuimelle kuuluu menettelyllinen prosessinjohto sekä päätäntävalta prosessin lopputuloksesta sille esitetyn aineiston pohjalta.⁶⁵ Tuomioistuin ei ole kuitenkaan sidottu syyttäjän esittämään. ROL 11:3:n mukaan tuomioistuin saa tuomita vain siitä teosta, josta rangaistusta on vaadittu. Tuomioistuin ei ole kuitenkaan sidottu rikosnimikkeeseen eikä lainkohtaan, jonka nojalla rangaistusta on vaadittu. Tuomioistuin on siis edellä kuvatusti riippumaton ja puolueeton.

2.6 Syyttäjää velvoittava objektiivisuusperiaate

Yhtenä rikosoikeudellisen järjestelmän legitiimisyyskuuluvana osana on ehdottomasti prosessin viranomaisten puolueettomuus. Syyttäjää velvoittaakin objektiivisuusperiaate. Periaate voidaan vakiintuneesti määritellä siten, että syyttäjän tulee tasapuolisesti ottaa huomioon sekä pyrkiä joko itse selvittämään tai selvityttää niin syytteen puolesta kuin myös sitä

---

⁶⁰ Tuomioistuinlaki (TIL) 9:1, 25.8.2016/673.

⁶¹ Vuorenperä 2009, s. 40–41.

⁶² KP-sopimus 14 (1) art. ja EIS 6 (1) art.

⁶³ Jokela 2000, s. 67.

⁶⁴ Helenius – Linna 2021, s. 377.

⁶⁵ Toivola 2000, s. 593.

vastaankin puhuvat seikat. Syyttäjän päämääränä ei saa olla rangaistukseen tai mahdollisimman ankaraan seuraukseen pyrkiminen, vaan oikeudenmukaisen seurauksen tavoitteleminen.⁶⁶

Objektiivisuusperiaate tulee laista. SjäL 9 §:n mukaan syyttäjän tehtävänä on huolehtia rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisesta hänen käsiteltävänänsä olevassa asiassa tasapuolisesti, joutuisasti ja taloudellisesti asianosaisten oikeusturvan ja yleisen edun edellyttämällä tavalla. Syyttäjien puolueettomuuden, tasapuolisuuden ja tehokkuuden vaatimus on edellytetty lisäksi syyttäjien roolia koskevissa ohjeissa (Guidelines on the Role of Prosecutors). Ohjeet on hyväksytty vuonna 1990 Havannassa pidetyn YK:n kriminaalipoliittisen maailmankongressin päätöslauselmassa. Ohjeiden mukaan syyttäjän on suojeltava yleistä etua ja hänen tulee ottaa huomioon sekä syytetyn että asianomistajan asema ja olosuhteet riippumatta siitä, ovatko ne syytetyn eduksi vai vahingoksi. Syyttäjän on lisäksi puolueettomuutensa rajoissa kiinnitettävä huomiota rikoksen uhrin näkemyksiin ja varmistettava, että uhreja informoidaan heidän asemastaan ja oikeuksistaan prosessissa.⁶⁷

Vaikka kaikilta prosessin viranomaisilta vaaditaan puolueettomuutta sekä objektiivisuusperiaatteen mukaista pyrkimystä oikeaan ratkaisuun, objektiivisuusperiaate ilmentyy tuomioistuimilla ja syyttäjillä eri tavalla. Ero selittyyneen akkusatorisen menetelmän eli syyttämismenetelmän aiheuttamalla erolla tuomioistuimen ja syyttäjän toimenkuvassa; syyttäjän tehtävänä on toimia aktiivisena asian eteenpäin viejänä, kun taas tuomioistuin jättäytyy asian selvittämisen osalta passiiviseksi ja ratkaisee asian sille esitetyn oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Jotta tuomioistuin täyttää sille asetetun objektiivisuusperiaatteen vaatimukset, on riittävää, että tuomioistuin arvioi puolueettomasti sille esitettyä oikeudenkäyntiaineistoa ja suhtautuu passiivisesti varsinkin syytetyn vahingoksi koituvan oikeudenkäyntiaineiston hankintaan. Syyttäjältä edellytetään enemmän aktiivista toimintaa ja myös syytetyn syyttömyyden puolesta puhuvien seikkojen selvittämistä.⁶⁸

Seuraamuskannanoton osalta objektiivisuusperiaate tulee esiin siinä, että syyttäjän seuraamuskannanoton tulee olla syyttäjän objektiivinen käsitys, minkälaisen rangaistuksen syytetty on teostaan ansainnut. Objektiivisuuden toteuttamiseksi syyttäjä ei saa ”ylisyyttää” eli

---

⁶⁶ Vuorenää 2003, s. 944–995, Virolainen – Pölönen 2003, s. 439, Jokela 2000, s. 34 ja HE 131/1996 vp, s. 17.

⁶⁷ Guidelines on the Role of Prosecutors, kohta 13 alakohdat c ja d.

⁶⁸ Vuorenää 2003, s. 995 ja Vuorenää 2007, s. 213.

vaatia ankarampaa rangaistusta kuin objektiivisesti katsoen voisi arvioida olevan kohtuullista.⁶⁹ Loppulausunnoissa syyttäjän tulee tarvittaessa esittää käsityksensä vastaajan syyllisyydestä ja rikoksen seuraamuksesta (ROL 6:7.1:n 6 kohta). Loppulausunnossa esitettävän kannanoton tulee olla myös syyttäjän objektiivinen näkemys.⁷⁰

3 Seuraamuskannanotosta yleisesti

3.1 Seuraamuskannanotto haastehakemuksessa

Haastehakemuksessa oli aiemmin ainoastaan nimettävä tuomioistuin, asianomistajat, vaatimus ja perusteet sekä kehotettava vastaajaa saapumaan istuntoon määrättynä ajankohtana. Syyttäjän käsikirjan mukaan haasteen yhteydessä oli pyrittävä antamaan jäljennös syytekirjelmästä asianosaisille.⁷¹ Uudessa rikosprosessilainsäädännössä alettiin edellyttää yksityiskohtaisempia tietoja, jotta osapuolet pystyvät vastaamaan haasteeseen ja paremmin valmistautumaan oikeudenkäyntiin.⁷² Uusi haastehakemus korvaa aiemman syytekirjelmän. Haastehakemuksen sisällöstä on säännelty seuraavasti:

ROL 5 luku 3 § Haastehakemuksessa on ilmoitettava:

- 1) vastaaja;
- 2) asianomistaja;
- 3) syytteenalainen teko, sen tekoaika ja -paikka ja muut tiedot, jotka tarvitaan teon kuvailemiseksi;
- 4) rikos, johon syyttäjä katsoo vastaajan syyllistyneen;
- 5) rangaistus- ja menettämisvaatimus sekä muut vaatimukset ja lainkohdat, joihin ne perustuvat;
- 6) asianomistajan vaatimukset, joita syyttäjä 3 luvun 9 §:n nojalla ajaa;
- 7) todisteet, jotka syyttäjä aikoo esittää, sekä mitä hän kullakin todisteella aikoo näyttää toteen;

---

⁶⁹ Vuorenää 2007, s. 224 ja Vuorenää 2009, s. 187.

⁷⁰ Vuorenää 2007, s. 230.

⁷¹ OK 11:2, 1052/1991 ja Kalske 1990, s. 70.

⁷² Jokela II, s. 441, Jokela 2018, s. 337 ja HE 82/1995 vp, s. 63.

- 8) ylimääräinen tieto, jota syyttäjän on tarkoitus käyttää näyttönä, sekä perustelut ylimääräisen tiedon käyttämiselle;
- 9) poliisilain (872/2011) 5 a luvun 44 §:n, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetun lain (582/2019) 17 §:n ja sotilastiedustelusta annetun lain (590/2019) 79 tai 80 §:n perusteella rikostorjuntaan luovutettu tieto, jota syyttäjän on tarkoitus käyttää näyttönä, sekä perustelut kyseisen tiedon käyttämiselle;
- 10) syytteen nostamisen edellytyksenä oleva pyyntö taikka sitä koskeva määräys tai suostumus; sekä
- 11) seikat, joihin tuomioistuimen toimivalta perustuu, jollei toimivalta muutoin ilmene haastehakemuksesta.

ROL 5:3.1:n 5 kohdan perusteella syyttäjän on haastehakemuksessa ilmoitettava rangaistus- ja menettämiskaava ja muut vaatimukset ja lainkohdat, joihin ne perustuvat. Millä tarkkuudella syyttäjän tulee vaatia rangaistusta, riippuu ROL 5 luvun 3 §:n tulkinnan laajuudesta. Niskanen on esittänyt, että suppeasti tulkittuna lainkohdan perusteella syyttäjän tarvitsisi haastehakemuksessa esittää ainoastaan rangaistusvaatimus. Mikäli kohtaa kuitenkin tulkitaan laajentavasti, syyttäjä voisi esittää myös seuraamusvaatimuksen eli seuraamuskannanoton.⁷³ Rangaistusvaatimuksella voidaan yksinkertaisesti tarkoittaa vaatimusta siitä, että vastaaja on tuomittava rangaistukseen syytteessä mainitusta teosta.⁷⁴ Seuraamusvaatimus on rangaistusvaatimusta laajempi, sillä seuraamusvaatimus ottaa kantaa myös seuraamukseen. Seuraamuskannanoton tulee perustua rangaistuskäytäntöön ja syyttäjän näkemykseen teon moitittavuudesta.⁷⁵

Lain esitoissa on katsottu, että syyttäjällä ei pääsääntöisesti ole velvollisuutta ilmoittaa, minkä lajiseen tai suuruiseen rangaistukseen syytetty olisi tuomittava, vaan tuomioistuin määrää sopivan rangaistuksen viran puolesta. Poikkeuksia tästä ovat yhteisösakko- tai pakkolaitosvaatimus, joiden kohdalla syyttäjän tulee tehdä nimenomainen vaatimus.⁷⁶ Toisaalta seuraamuskannanoton esittämistä ei ole Suomen prosessilaeissa kiellettykään.

---

⁷³ Niskanen 2006, s. 21.

⁷⁴ Vuorenmaa 2009, s. 166.

⁷⁵ Niskanen 2006, s. 21.

⁷⁶ Jokela II, s. 444, Jokela 2000, s. 196 ja HE 82/1995, s. 63.

ROL 5:3.1:n 5 kohdassa ei ole suoraan otettu kantaa rangaistus- ja menettämiskaavan vaatimuksen esittämistapaan. Voidaankin pohtia, missä vaiheessa ja laajuudessa syyttäjän tulisi ottaa kantaa seuraamukseen. Helenius on esittänyt, että syyttäjän ei tarvitse esittää haastehakemuksessa tarkkaa vaatimusta konkreettisesta rangaistuksesta (ns. seuraamuskannanotto) vaan riittävää olisi ilmoittaa, mihin rangaistukseen syytetty tulisi vähintään tuomita.⁷⁷ Vuorenpää on listannut näkemyksiä puolesta ja vastaan sille, tulisiko seuraamuskannanotto esittää jo haastehakemuksessa. Seuraamuskannanoton esittämistä haastehakemuksessa vastustava argumentti on muun muassa, että kannanotto kahlitsee liiaksi tuomioistuimen käsiä, vaikkakaan tuomioistuin ei ole sidottu syyttäjän esittämään rangaistukseen. On kuitenkin katsottu, että ylittämiskynnys on korkea ja tuomioistuimen saattaa olla vaikeaa tuomita ankarampaa rangaistusta, varsinkin niissä tapauksissa, joissa vastaaja ei saavu käsittelyyn. Lisäksi on esitetty, että syyttäjän olisi mahdotonta aidosti ottaa kantaa seuraamukseen ennen pääkäsittelyssä toteutettua todistelua. Seuraamuskannanoton esittämistä haastehakemuksessa on perusteltu vastaajan oikeusturvalla. Vastaajan on pystyttävä haastehakemuksen perusteella tekemään päätös, saapuuko hän oikeudenkäyntiin paikalle ja onko hänen tarpeellista hankkia itselleen avustaja. Oikeusturva vaarantuu myös, jos vastaaja saa vasta loppukeskustelussa tietää, minkälaisesta rangaistuksesta hänelle vaaditaan. Lisäksi, mikäli syyttäjä katsoo, että asia voidaan käsitellä kirjallisessa menettelyssä, seuraamuskannanotto tulee esittää jo haastehakemuksessa.⁷⁸ Seuraamuskannanottoa kirjallisessa menettelyssä tarkastellaan vielä kohdassa 3.4.

Rikoksesta epäillyn on EIS 6 artiklan ja perustuslain 21 §:n vaatimusten mukaisesti saatava viipymättä yksityiskohtainen tieto häneen kohdistettujen syytteiden sisällöstä ja perusteista. Vastaaja tekee ratkaisun avustajan käyttämisestä haastehakemuksen perusteella. Hän voi tehdä myös valinnan siitä, onko hänen edes tarpeen saapua oikeudenkäyntiin. Haastehakemuksessa vaatimusten esittäminen toteuttaa oikeusturvafunktiota, sillä se antaa vastaajalle mahdollisuuden puolustautua.⁷⁹ Jos vastaaja ei saa tarpeeksi ajoissa tietoonsa syyttäjän vaatimusta, voi avustajan nimeäminen tulla kyseeseen vasta pääkäsittelyssä. Seurauksena on tällöin useimmiten pääkäsittelyn peruminen tai lykkääminen. Perumisen tai lykkäämisen ta-

---

⁷⁷ Helenius – Linna 2021, s. 377.

⁷⁸ Vuorenpää 2007, s. 231.

⁷⁹ Nissinen 1997, s. 399.

kia oikeudenkäynnin joutuisuustavoite ei enää toteudu optimaalisesti. Syyttäjän toimintatavoista saattaa johtua, että oikeudenkäynti ei enää täytä niitä vaatimuksia, jotka kansainvälisissä sopimuksissa on asetettu oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille.

Syytetyn vähimmäisoikeuksien edellytysten täyttymisen arvioinnissa tulee huomioida kokonaisuus. Vaikka jokainen EIS 6 (3) artiklan mukainen syytetyn vähimmäisoikeus täytyisi erikseen, voi kokonaisuutena arvioiden tilanne olla kuitenkin epäoikeudenmukainen. Vanamo on kiinnittänyt huomiota siihen, että näistä säännöksistä saattaa aiheutua syyttäjälle paljon enemmän ja laajempia velvollisuuksia kuin suoraan rikos- tai prosessioikeudellisten säännösten perusteella aiheutuisi.⁸⁰ Mikäli joutuisuus kärsii, voi kyseeseen tulla Euroopan ihmisoikeussopimuksen loukkaus. Toisaalta, jos vastaajalla ei olisi pääkäsittelyvaiheessa joutuisuusperiaatteeseen vetoamisen vuoksi enää mahdollisuutta saada avustajaa, muodostuisi tästäkin mahdollisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen loukkaustilanne. Vastaajalla pitäisi siis olla oikeus avustajaan, eikä siitä saisi aiheutua viivästystä. Syyttäjän toiminnalla on mahdollista estää tällaisen viivästyksen aiheutuminen, jos vastaaja saa vaatimukset tietoonsa tarpeeksi ajoissa.

Vastaajan puolustautumisen kannalta olisi tärkeää esittää kannanotto mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Seuraamuskannanoton esittämistä haastehakemuksessa vastustava mielipide oli, että kannanotto sitoo liiaksi tuomioistuimen käsiä ja aidosti kantaa ottaminen on vaikeaa ennen todistelun vastaanottamista. Varmastikin täydellisen tarkkaa ja oikeaa rangaistusta syyttäjän on vaikea arvioida ennen todistelun vastaanottamista sekä muita rikosentekijään liittyvien seikkojen selvittämistä. Voisi ajatella, että ennen todistelun vastaanottamista olisi kuitenkin mahdollista ottaa kantaa rangaistukseen tarpeellisella tasolla. Tästä syystä olisi perusteltua esittää kannanotto jo haastehakemuksessa. Voisi myös olettaa ammattitaitoisen syyttäjän pystyvän arvioimaan seuraamuksen sillä tasolla, että se ei ole tuomioistuimen kannalta liian sitova. Toisaalta kuitenkin tuomioistuin tekee päätökset itsenäisesti eikä näin ollen ole velvoitettu noudattamaan syyttäjän esittämää.

Nykyisin seuraamuskannanotto esitetäänkin useimmiten jo haastehakemuksessa. Täten toteutetaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin avoimuutta ja ennakoitavuutta. Seuraamuskannanotto on kuitenkin joidenkin näkemysten mukaan tarkoitettu lähinnä asianosaisten vä-

---

⁸⁰ Vanamo 2001, s. 420.

liseksi kannanotoksi, jolla syyttäjä parantaa osapuolien mahdollisuutta valmistautua käsittelyyn.⁸¹ Pääasiallinen syy seuraamuskannanoton esittämiseen on varmaankin käsittelyyn valmistautumisen helpottaminen. Kannanoton esittäminen toteuttaa myös avoimuutta. Oikeudenkäynnin ulkopuolistenkin on mahdollista saada selville, mitä on vaadittu. Lisäksi kannanotto voi lisätä ennakoitavuutta ja luotettavuutta, kun osapuolet saavat käsityksen mil-laista rangaistusta vaaditaan. Pienempien rikosten osalta seuraamuskannanoton esittämistä on ehdotettu vasta pääkäsittelyn loppulausunnoissa eikä vielä haastehakemuksessa.⁸² Näin ei sinänsä kuitenkaan ole perusteltua toimia. Vähäisemmät rikokset voidaan nykyisin käsitellä myös kirjallisessa menettelyssä, minkä vuoksi niiden osalta onkin tärkeää esittää lain mukainen enimmäisrangaistusvaatimus jo haastehakemuksessa.

Syyttäjän toimenkuvan kehittämishankkeen työryhmämietinnön ja lainvalmisteluaineiston mukaan rangaistuslajin valinta ja rangaistuksen mittaaminen tulisi esittää sillä tarkkuudella kuin se on tarpeellista rikoksesta epäillyn puolustautumisen järjestämiseksi.⁸³ Kuinka tarkasti sitten puolustautumisen järjestäminen edellyttää seuraamuskannanottoa? Olisiko rangaistuslaji riittävä? Ruotsin lainvalmisteluaineistossa on katsottu, että syyttäjän tulisi syytettä nostaessaan esittää kantansa rangaistuksesta. Rangaistuksesta ei tarvitse esittää pituutta, vaan riittävää on ottaa kantaa, olisiko sopivana seuraamuksena sakko, ehdollinen vankeusrangaistus, näiden yhdistelmä tai ehdoton vankeusrangaistus. Kantaa tulee ottaa puolustuksen valmistautumisen ja todistajien valinnan helpottamiseksi.⁸⁴ Ruotsissa valmistautumisen kannalta on siis katsottu riittäväksi ottaa kantaa rangaistuslajiin. Joidenkin näkemysten mukaan seuraamuskannanotosta tulisi käydä ilmi, minkä lajinen rangaistus olisi syyttäjän näkemyksen mukaan oikeudenmukainen sekä millä perusteella on päädytty juuri kyseiseen rangaistuslajiin. Lajin lisäksi pitäisi esittää, kuinka ankaraa seuraamusta syyttäjä vaatii.⁸⁵

Tämän tutkielman kyselyn vastauksissa koettiin tärkeäksi, että syyttäjä ottaa kantaa seuraamukseen jo haastehakemuksessa ainakin rangaistuslajin osalta. Kannanotolta voisi perustellusti kuitenkin edellyttää lajin lisäksi näkemystä seuraamuksen ankaruudesta. Kirjallisessa menettelyssä käsiteltävien tapausten osalta on lain mukaisesti esitettävä enimmäismäärä. Myös suullisessa menettelyssä käsiteltävien rikosten osalta vaatimuksen ankaruuteen olisi hyvä ottaa kantaa.

---

⁸¹ Virolainen – Martikainen 2010, s. 496 ja Niskanen 2006, s. 21.

⁸² Vuorenpää 2009, s. 167.

⁸³ HE 82/1995 s. 63 ja 89, LaVM 9/1997 s. 20 ja VTRM 2001, s. 36.

⁸⁴ SOU 1982:26, s. 556.

⁸⁵ Vuorenpää 2009, s. 187.

Vastaajan oikeusturvan kannalta voidaan pitää ongelmallisena, mikäli vastaaja saa tiedon vaadittavasta vankeusrangaistuksesta vasta pääkäsittelyssä. Sakkotapauksissa tilanne ei ole niin hankala. Vuorenpää onkin esittänyt ratkaisuna, että syyttäjät esittäisivät kannanottonsa silloin, mikäli edellyttävät vankeusrangaistusta. Perusteluina on mainittu, että seuraamus-kannanotto ei tällöin sitoisi liiaksi tuomioistuimen käsiä eikä vastaajan oikeusturva pääsisi vaarantumaan sen perusteella, että vastaaja saisi kuulla vankeusrangaistusvaatimuksesta vasta pääkäsittelyssä.⁸⁶ Toisaalta aiemmin mainitusti syyttäjän esitys ei lain mukaisesti sido tuomioistuinta. Ammattitaitoinen syyttäjä pystyy esittämään perustellun ja oikeudenmukaisen kannanoton, joka ei liiaksi sido tuomioistuinta. Täten ei ole perustetta, miksi kannanotto ei olisi mukana jo haastehakemuksella.

Yksityiskohtaisempi kannanotto syytetylle tuomittavasta rangaistuksesta tulisi esittää vasta loppulausunnoissa tosiseikkojen selvittämisen jälkeen.⁸⁷ Seuraamukseen voi olla mahdoton ottaa tarkkaa kantaa ennen kaikkia tosiseikkoja ja henkilöön liittyviä seikkoja. Kyselyyn vastanneet syyttäjät kertoivat myös esittävänsä haastehakemuksella suurpiirteisemmän kannanoton.

”Haastehakemuksessa seuraamuskannanotto on usein vähän suurpiirteisempi ja pääkäsittelyssä esitän tarkemman.”

”--. Aivan täsmällistä arviota ei kannata tehdä, koska juttu elää vielä käräjillä.”

On katsottu, että rangaistussäännösten avoimet, kokonaisarvosteluun tai olosuhteisiin viittaavat tunnusmerkistötekijät olisi hyvä kirjoittaa auki haastehakemuksella. Suoraan kopioituna ne eivät kerro vastaajalle, eivätkä hänen avustajalleen, juuri mitään. Jos syyttäjän näkemystä törkeästä tekemuodosta ei ole perusteltu, ei vastaajalla todellisuudessa ole mahdollista valmistella puolustusta.⁸⁸

Vastaajan oikeusturva vaarantuu lisäksi, mikäli loppukeskustelussa käykin ilmi, että rangaistus on paljon ankarampi kuin vastaaja on etukäteen ajatellut.⁸⁹ Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että haastehakemuksessa seuraamuskannanoton esittämisen vaarana voi olla, että käsittelyssä ilmenneiden seikkojen valossa vaadittu seuraamuskannanotto onkin liian lievä.

---

⁸⁶ Vuorenpää 2007, s. 232.

⁸⁷ Jokela 2008, s. 286.

⁸⁸ Vanamo 2001, s. 422.

⁸⁹ Vuorenpää 2007, s. 231.

Näin vastaajalla ei ole ollut todellisuudessa mahdollisuutta valmistella puolustusta etukäteen. Toisaalta ongelmallista on myös se, jos syyttäjä vaatii ylisuurta rangaistusta ns. varmuuden vuoksi.⁹⁰ Kannanoton tulee olla syyttäjän objektiivinen näkemys rangaistuksesta, eikä ”ylisyyttäminen” tue tätä objektiivista käsitystä. Tuomareiden mielestä ongelmallisempia ovat olleet liian lievät seuraamuskannanotot.⁹¹ Sinänsä ei ole niin haitallista, vaikka hankkisi avustajan liian ankaran seuraamuskannanoton vuoksi. Avustajasta aiheutuu tietenkin kuluja, mutta voisi olettaa haitan suuremmaksi, mikäli vastaaja tulisi oikeudenkäyntiin ilman avustajaa liian lievän kannanoton vuoksi. Seuraamuskannanotto on lisäksi oletusarvoisesti helpompi alittaa kuin ylittää.

Kyselytutkimuksen pohjalta selvinneitä näkökohtia käydään läpi luvussa 4.

3.2 Muut vaatimukset haastehakemuksessa

ROL 5:3.1:n 5 kohdan mukaan haastehakemuksessa tulee esittää myös muut vaatimukset ja lainkohdat, joihin ne perustuvat. Syyttäjän olisi esitettävä vaatimus yhteisösakkoon määräämisestä tai pakkolaitokseen tuomitsemisesta jo haastehakemuksessa. Aiempien esitöiden mukaan syyttäjä voi lisäksi esittää vaatimuksen sellaisesta seuraamuksesta, josta tuomioistuimen on tuomittava omasta aloitteestaan. Tällainen voi olla esimerkiksi ajokielto tai menettämisseuraamus.⁹² Menettämisseuraamuksella tarkoitetaan rikoslain mahdollisuutta tuomita rikoksella saatu hyöty menetettäväksi valtiolle.⁹³ Lainkohtaa muutettiin vuonna 2002 siten, että syyttäjän tulee esittää myös muut vaatimukset. RL 10:9:n perusteella tuomioistuin ei enää tuomitse menettämisseuraamusta viran puolesta, vaan syyttäjän tulee sitä vaatia, joten lainkohdan muutos oli tarpeellinen. Vaatimus tulee esittää mahdollisimman varhaisessa vaiheessa asianmukaisen käsittelyn turvaamiseksi. Tällöin syytetylle turvataan mahdollisuus puolustautua. Mahdollisiin muihin esitettäviin vaatimuksiin kuuluu esimerkiksi liiketoimintakielto. Jo ennen lakimuutosta syyttäjät esittivät kyseisen vaatimuksen haastehakemuksessa, joten käytännössä tilanne ei ole juurikaan muuttunut.⁹⁴

---

⁹⁰ Jokela II, s. 445–446.

⁹¹ Vuorenää 2007, s. 231–232.

⁹² HE 82/1995 vp, s. 63–64.

⁹³ Vuorenää 2009, s. 167.

⁹⁴ HE 80/2000 vp, s. 51 ja Jokela 2018, s. 342.

Rikoshyötyä koskeva vaatimus voidaan nykyisin tuomita vain, jos syyttäjä on sitä vaatinut. Korkein oikeus on katsonut, että hyvään oikeudenhoitoon kuuluu, että vaatimus esitetään mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Vaatimuksia voi kuitenkin täydentää myöhemmäsäkin vaiheessa, sillä rikosasioissa käräjäoikeudessa tai hovioikeudessa ei ole käytössä preklusiota tai kanteenmuutoskieltoa, jotka rajoittaisivat uusiin seikkoihin vetoamista taikka samaan tekoon perustuvien liitännäisvaatimusten esittämistä oikeudenkäynnin aikana.⁹⁵

Oikeusturvan kannalta on erittäin tärkeää, että vaatimus menettämisseuraamuksesta, esimerkiksi liiketoimintakiellosta, esitetään mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Menettämisseuraamuksella voi olla, ja usein onkin, suurempi merkitys kuin itse rangaistuksella. Menettämisseuraamuksen vaatiminen voi siis vaikuttaa siihen, tuleeko vastaaja paikalle tai hankkiiko hän avustajan.⁹⁶ Jos rangaistusvaatimuksena on vain sakkoa, saattaa esimerkiksi liiketoimintakiellolla olla paljon suurempi merkitys.

Syyttäjän toimenkuvan kehittämisryhmän mietinnön mukaan syyttäjän tulee esittää haastehakemuksella myös muut vaatimukset, esimerkiksi ajokielto ja todisteluun liittyvät vaatimukset, kuten lääkärintodistuspalkkio, päihdetutkimus ja mahdolliset muut kustannukset. Haastehakemuksella tulisi myös ilmoittaa vaatimukset, jotka tuomioistuimella voi määrätä viran puolesta, kuten rikosuhrimaksu. Vaatimusten esittäminen toteutuukin lähes poikkeuksetta hyvin.⁹⁷

3.3 Seuraamuksesta loppukeskustelussa

Pääkäsittelyn lopuksi asianosaisten on annettava loppulausuntonsa (ROL 6:7.1:n 6 kohta). Loppulausunnossaan syyttäjän on esitettävä näkemyksensä siitä, miten tuomioistuimen tulisi ratkaista asia pääkäsittelyssä esitetyn oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Loppulausuntojen yhteydessä käytävässä seuraamuskeskustelussa syyttäjän olisi tuotava tasapuolisesti esiin kaikki tekijät, jotka vaikuttavat rangaistuksen määräämiseen. Rikosvastuun toteuttamiseksi syyttäjä perustelee kantansa siitä, millainen seuraamus tulisi määrätä. Lisäksi hän voi esittää asiaan liittyvää kriminaalipoliittista argumentaatiota. Lain esitöissä on pidetty tärkeänä, että loppukeskusteluissa kiinnitetään huomiota myös rangaistukseen ja keskustellaan

---

⁹⁵ KKO 2018:83, kohta 9.

⁹⁶ Jokela II, s. 446 ja Jokela 2018, s. 342.

⁹⁷ VTRM 2001, s. 36, Helenius – Linna 2021, s. 377 ja L rikosuhrimaksusta, 669/2015.

asiaan vaikuttavista syytetyn henkilökohtaisista ominaisuuksista. Yleisen edun kannalta ei ole katsottu riittäväksi, että syyttäjä ilmoittaisi jättävänsä asian tuomioistuimen ratkaistavaksi.⁹⁸

Loppulausunnoissa tulee tarkastella asiakysymyksiä sekä jutun kannalta relevantteja oikeuskysymyksiä.⁹⁹ Seuraamuskeskustelussa syyttäjän tulisi ottaa kantaa rangaistuksen koventamis- ja lieventämisperusteisiin sekä muihin seuraamuksiin, kuten ajokieltoon. Tämä yksityiskohtaisempi kannanotto esitetään vasta loppulausunnossa,¹⁰⁰ mikä on perusteltua, koska aiemmin kaikki asiaan vaikuttavat seikat eivät ole olleet vielä tiedossa. Loppukeskustelun tavoitteena prosessin osapuolilla on pyrkimys vakuuttaa tuomioistuin oman kannan oikeudenmukaisuudesta muistaen kuitenkin objektiivisuusperiaate.¹⁰¹

Tolvanen on esittänyt rikosprosessin loppulausuntoja koskevassa artikkelissaan, että loppulausunnoissa riittävää olisi ottaa kantaa rangaistuslajiin, mutta kantaa ei tarvitse, eikä pitäisi ottaa, rangaistuslajin tarkkaan määrään. Tarkoituksenmukaista voisi kuitenkin olla seuraamuksen likimääräisen suuruusluokan ilmoittaminen, kun kyseessä on harvinainen rikostyyppi, tai rangaistusasteikko on laaja. Tämän lisäksi kannanotossa tulisi tietenkään lausua koventamis- ja lieventämisperusteista sekä muista rangaistusseuraamuksista. Olennaisina kohtina voitaisiin pitää sakon ja vankeuden välistä eroa sekä ehdollisen ja ehdottoman välistä rajanvetoa. Kantaa tulisi ottaa lisäksi siihen, täyttyvätkö yhdyskuntapalvelun tai nuorisorangaistuksen edellytykset.¹⁰²

Vuorenpää on myös katsonut, että syyttäjän tulisi loppulausunnossaan esittää ainakin, minkä lajinen seuraamus olisi tuomittava, eli käytännössä sakko vai vapausrangaistus. Vapausrangaistuksen osalta pitäisi lisäksi lausua, tulisiko vastaajalle tuomita ehdollinen vai ehdoton vapausrangaistus sekä voisiko tulla kyseeseen yhdyskuntapalvelu tai nuorisorangaistus. Lisäksi syyttäjältä vaaditaan perusteltua näkemystä. Syyttäjän on myös ilmoitettava, kuinka ankaraa seuraamusta vaatii käyttämällä apunaan RL 6 luvun mittaamista koskevia säännöksiä.¹⁰³

---

⁹⁸ HE 1995/82, s. 89, VTRM 2001, s. 41, LaVM 9/1997 s. 20 ja Helenius – Linna 2021, s. 418.

⁹⁹ Jokela 2008, s. 359.

¹⁰⁰ Tolvanen 2001, s. 414 ja Jokela II, s. 445.

¹⁰¹ Vuorenpää 2009, s. 186.

¹⁰² Tolvanen 2001, s. 414.

¹⁰³ Vuorenpää 2003, s. 1007, Vuorenpää 2007, s. 230 ja Vuorenpää 2009, s. 187.

Valtakunnansyyttäjä on ratkaisussaan A:6.4.2000 ottanut kantaa seuraamuskannanoton esittämiseen koskien hyvää syyttäjätapaa ja seuraamuskannanoton tarkkuutta.

A:6.4.2000: Kihlakunnansyyttäjä oli huumausainerikosasian oikeudenkäynnissä seuraamuskannanotossaan todennut, että Suomen viranomaisten on käytettävä kovia otteita ja annettava varoitussignaali erääseen maahan, mitä huumeiden tuonnista on odotettavissa. Valtakunnansyyttäjä on saattanut kihlakunnansyyttäjän tietoon käsityksensä, että syyttäjän on varottava laajentamasta seuraamuskannanottonsa yhteydessä esittämäänsä arvostelua käsiteltävänään olevan asian ulkopuolelle. On selvää, että kansanryhmän arvostelua siihen kuuluvien henkilöiden tekojen perusteella, ei voida pitää asianmukaisena arvosteluna. Syyttäjän vaatimuksessa varoitussignaalin lähettämisestä tiettyyn maahan on vähän tämänsuuntaisia piirteitä. Syyttäjän on varottava esittämästä tässä suhteessa yleistäviä kannanottoja.

Valtakunnansyyttäjän linjauksen mukaisesti syyttäjä ei saa esittää käsiteltävään asiaan kuulumattomia yleisiä näkemyksiä ja mielipiteitä, vaan on pidättäydyttävä rangaistuksen arvioinnissa.

Loppulausunnossa annettavan seuraamuskannanoton tarkkuuden suhteen on esitetty eriäviä näkemyksiä. Vaikka laissa ei ole aiheesta selkeitä vaatimuksia, lain esitöiden mukaan mittaamiseen tulee kuitenkin kiinnittää huomiota. Kohdassa 3.1 käsiteltiin seuraamuskannanottoa osana haastehakemusta. Käsiteltyjen mielipiteiden pohjalta oli perusteltua nähdä, että rangaistuksen määrällisestä esittämisestä jo haastehakemuksella oli enemmän hyötyä kuin haittaa sekä käsittelyn sujuvuuden että syytetyn oikeusturvan kannalta. Kun määrästä on esitetty ”suurpiirteisesti” jo haastehakemuksella, on luonnollista, että vaatimusta tarkennetaan lopuksi pääkäsittelyssä esille tulleiden seikkojen perusteella. Näin ollen loppulausunnossa ei olisi perusteltua lausua ainoastaan rangaistuksen lajista vaan myöskin määrästä sekä rangaistuksen mittaamiseen vaikuttavista tekijöistä.

3.4 Seuraamuskannanotosta kirjallisessa menettelyssä

Rikosasiat käsitellään pääasiallisesti suullisessa menettelyssä. Vuonna 2006 voimaan tulleen lainmuutoksen johdosta asia voidaan kuitenkin ratkaista kirjallisessa menettelyssä suullista

pääkäsittelyä toimittamatta, jos tietyt edellytykset täyttyvät. Kirjallisen menettelyn edellytyksenä on, että syytteessä kuvatus teosta ei ole säädetty yli 2 vuoden vankeusrangaistusta, vastaaja tunnustaa teon, suostuu menettelyyn ja on ollut teon tehdessään täysi-ikäinen, sekä asianomistaja ei esitä vaatimuksia taikka suostuu menettelyyn. Suullisen pääkäsittelyn toimittamisen tulee olla myös kokonaisuutena arvioiden tarpeetonta. Kirjallisessa menettelyssä ei saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin 9 kuukautta vankeutta (ROL 5a:1). Kirjallisessa menettelyssä voidaan ratkaista myös muut rikokseen liittyvät seuraamukset, kuten vahingonkorvaus, menettämisseuraamus ja ajokielto.¹⁰⁴ Kirjallinen menettely on sovellettavissa vähäisiin rikoksiin. Asianomistajan vaateet eivät estä asian käsittelemistä kirjallisesti, jos asianomistaja vain siihen suostuu.

Kirjallisen pääkäsittelyn tavoitteena on ollut osittain lieventää ja keventää prosessia. Kaikissa rikosasioissa ei välttämättä ole tarpeellista suorittaa täysimittaista prosessia, joten tällä tavoin oikeudenkäyntimenettely voidaan sovittaa paremmin asian laadun mukaiseksi ja näin tehdä prosessista tehokkaampi ja tarkoituksenmukaisempi.¹⁰⁵

Kirjallisen menettelyn kohdalla syyttäjän on esitettävä seuraamuskannanottonsa lajista sekä enimmäismäärästä (ROL 5a:2). Sääntely on tältä osin suhteellisen selkeä. Syyttäjän tulee haastehakemuksessa ilmoittaa vaatimansa rangaistuslaji ja enimmäismäärä. Vähimmäismäärää ei tarvitse ilmoittaa.

Kyselytutkimuksessa tuomarit näkivät seuraamuskannanoton rangaistuksen määrästä erittäin tärkeänä kirjallisessa menettelyssä, jossa ei voida käydä keskustelua rangaistuksesta, eikä näin ollen vastaajalla ole mahdollisuutta myöskään kommentoida aihetta.

3.5 Seuraamuskannanotosta syyteneuvottelussa

Syyteneuvottelu (blea bargaining) on Suomen oikeudessa suhteellisen uusi menettely, jossa epäilty ja syyttäjä tekevät sopimuksen, jonka perusteella syyttäjä vaatii epäillylle lievempää rangaistusta vastineeksi tunnustamisesta.¹⁰⁶ Vuonna 2015 Suomessa mahdollistettiin lakimuutoksella syyteneuvottelu ja sitä seuraava tunnustamisoikeudenkäyntimenettely. Syyteneuvottelun tarkoituksena on keventää rikosprosessia, jotta voidaan välttää täysimittaisen

---

¹⁰⁴ ROL 5a luku, 11.7.1997/689.

¹⁰⁵ OTM 2003:11 s. 34 ja HE 271/2004 vp, s. 22.

¹⁰⁶ OM 20/41/2009, s. 1 ja Oikarainen 2012, s. 743.

prosessin käyminen niissä tapauksissa, joissa epäilty tunnustaa rikoksen. Käsittelyajat ovat pidentyneet 2000-luvulla, joten lainsäädännössä on jouduttu priorisoimaan erityisesti prosessiekonomisia tavoitteita. Käsittelyajat ovat vielä pidentymisestä huolimatta suurimmaksi osaksi kohtuulliset, mutta kuitenkin esimerkiksi talousrikoksissa käsittelyaika voi olla huomattavan pitkä. Törkeitä veropetoksia on käsitelty keskimäärin yli neljä vuotta ennen käräjäoikeuden tuomiota.¹⁰⁷

Syyteneuvottelussa osapuolina ovat syyttäjät ja rikoksesta epäilty, vaikkakin tosiasiallisesti rikoksesta epäillyn puolesta yleensä neuvottelee hänen asianajajansa. Syyteneuvottelun ideana on, että syytetty ja rikoksesta epäilty neuvottelevat syytteestä, jonka jälkeen asia menee tuomioistuimen tutkittavaksi. Syyteneuvottelujärjestelmä voidaan tavallisesti jakaa kahden menettelytapaan, joissa tuomioistuimen tutkimusvalta vaihtelee menettelytavan mukaisesti. Ensimmäinen menettelytapa on varsinaiseen tunnustamisoikeudenkäyntiin tähtäävä syyteneuvottelu ja toinen esitutkintavaiheessa tapahtuva tunnustamismenettely, joka johtaa prosessuaalisesti tavalliseen pääkäsittelyyn.¹⁰⁸

Tunnustamismenettelyä voidaan käyttää, jos saman henkilön tekemäksi epäiltyjä rikoksia on kaksi tai useampi, ja hän on tunnustamalla edistänyt yhden tai useamman epäillyn rikoksen selvittämistä. Syyttäjällä on oikeus näissä tilanteissa määrätä, että esitutkintaa ei toimiteta kaikkien rikosten osalta tai esitutkinta näiden osalta lopetetaan (ETL 3:10a.1). Syyttäjällä on mahdollisuus sen rikoksen osalta, josta esitutkinta toimitetaan, vaatia rangaistusta lievennetyn rangaistusasteikon mukaisesti. Syyttäjät voi tehdä vastaavan sitoumuksen myös silloin, kun tutkittavana on yksi epäilty rikos, jonka selvittämistä rikoksesta epäilty on edistänyt tunnustamalla sen kokonaan tai olennaisin osin (ETL 3:10a.2). Kolmannessa momentissa on säädetty, että jos toimitaan toisessa momentissa tarkoitetulla tavalla, voidaan järjestää syyttäjän ja rikoksesta epäillyn välinen neuvottelu ja laatia tuomioesitys. Mikäli ei päädytä neuvotteluun ja sovelletaan pelkästään tunnustamismenettelyä, asiassa ei järjestetä tunnustamisoikeudenkäyntiä, vaan ns. tavallinen pääkäsittely. Käsittelyssä kuitenkin otetaan huomioon syyttäjän alennussitoumus.¹⁰⁹

Tunnustamisoikeudenkäyntiin tähtäävän syyteneuvottelun toteuttamisessa on kaksi erilaista menettelytapaa: 1) Syytetty voi tunnustaa rikoksen tai rikokset, joista häntä epäillään ja syyt-

---

¹⁰⁷ HE 58/2013 vp, s. 4 ja 9.

¹⁰⁸ Tapani – Tolvanen 2015, s. 230 ja laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689.

¹⁰⁹ Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689 ja Mäkelä – Niemi 2017, s. 3.

täjä sitoutuu vaatimaan rangaistusta RL 6:8a:n mukaiselta alennetulta asteikolta tai vaihtoehtoisesti 2) syyttäjä voi sitoutua jättämään syytteen nostamatta jonkun rikoksen osalta. Tutkielmassa ei käsitellä tarkemmin lieventämisen keinoja, koska se ei ole seuraamuskan-
noton esittämisen kannalta relevanttia. Lainvalmisteluasiakirjojen perusteella suomalaisessa syyteneuvottelumallissa neuvottelut koskevat ainoastaan sitä, tunnustaako epäilty neuvotte-
lun kohteena olevan rikoksen sekä lisäksi tuomittavan rangaistuksen lajia ja määrää.¹¹⁰ Neu-
votella ei voi oheisseuraamuksista, kuten ajokiellosta, eläintenpitokiellosta taikka liiketoi-
mintakiellosta, vaikka näillä voisi katsoa olevan joillekin vastaajille yhtä suuri merkitys kuin
itse rangaistuksella. Toisaalta on katsottu, että lainsäädäntö olisi tältä osin epämääräinen,
sillä neuvottelussa joudutaan käsittelemään myös oheisseuraamuksia koskevia kysymyksiä.
Vaikka liitännäisvaatimuksia ei ole tarkoitettu neuvottelun kohteeksi, käytännössä niitä on
käytetty houkuttimina. Syyttäjät ovat kertoneet jättäneensä vaatimatta liiketoimintakieltoa,
jos vastaaja on tunnollisesti maksanut velkojaan. Liiketoimintakiellon vaatimatta jättämistä
on perusteltu kiellon aiheuttamalla maksukyvyyn heikkenemisellä.¹¹¹ Houkuttimien käyttö
voi johtaa epätasa-arvoiseen asemaan vastaavanlaisiin rikoksiin syyllistyneiden keskuu-
dessa. Vaikka houkutinta ei olisi käytetty, vastaaja saattaa esittää liitännäisvaatimuksen vaa-
timatta jättämistä myös itse vastineeksi tunnustamisestaan. Joissain tapauksissa epätasa-ar-
voisuudestakin huolimatta liiketoimintakiellon esittämisestä luopuminen saattaa olla järke-
vää, jotta säilytetään vastaajan maksukyky esimerkiksi verovelkojen suorittamiseksi.

Suomen syyteneuvottelumalli on rajattu, eli kaikkien rikosten käsitteleminen syyteneuvotte-
lumenettelyn mukaisessa järjestyksessä ei ole mahdollista. Syyteneuvottelun aloittamiseksi
edellytetään, että rikoksesta ei ole säädetty rangaistukseksi enempää kuin kuusi vuotta van-
keutta, eikä teko ole rikoslain 20 luvun 1, 4, 5, 6, 8 a ja 8 b §:ssä tai 21 luvun 4, 5, 6 a ja 7–
15 §:ssä tarkoitettusta rikoksesta. Käytännössä ulkopuolelle on rajattu seksuaali- ja väkival-
tarikokset. Syyttäjän tulee myös katsoa asian käsittelyn tunnustamisoikeudenkäynnissä pe-
rustelluksi ottaen huomioon asian laadun ja esitettävät vaatimukset, yhtäältä mainitussa oi-
keudenkäynnissä ja toisaalta syyteasiasta säädettyssä järjestyksessä käsittelystä ilmeisesti ai-
heutuvat kustannukset ja siihen kuluva aika sekä mahdolliset epäiltyyn rikokseen tai siihen
välittömästi liittyvään rikokseen kuuluvat osallisuuskysymykset (ROL 1:10.1).

Tuomioesityksen tekemiselle on myös määrätty erinäisiä edellytyksiä. Tuomioesitys voi-
daan tehdä, kun 1) epäilty tunnustaa epäillyn rikoksen ja suostuu kevennettyyn menettelyyn,

---

¹¹⁰ LaVM5/2014vp, s. 2.

¹¹¹ Ks. Linna 2015, s. 423, Tapani – Tolvanen 2015, s. 239 ja Sahavirta 2016, s. 39.

2) syyttäjä ja rikoksesta epäilty tai rikosasian vastaaja ovat yhtä mieltä syyksiluettavasta rikoksesta sekä 3) asianomistaja on ilmoittanut esitutkinnassa, ettei hänellä ole vaatimuksia asiassa, tai hän suostuu asian käsittelyyn tunnustamisoikeudenkäynnissä (ROL 1:10.2). Tuomioesityksen yhtenä edellytyksenä on siis tunnustaminen. Tunnustuksella tarkoitetaan asianosaisen oikeudenkäyntiprosessissa antamaa ilmoitusta, jossa hän kertoo jonkin itselleen epäedullisen seikan olevan tosi. Rangaistuksen lieventämiseksi tunnustuksen tulee kuitenkin kohdistua sellaiseen seikkaan, joka olennaisesti vaikuttaa rikoksen selvittämiseen.¹¹² Edellytyksistä tärkeimpänä voidaan kuitenkin pitää prosessiekonomisuutta. Hallituksen esityksessä pääsäännöksi on esitetty, mitä enemmän kustannuksia säästyisi asian käsittelemisellä syyteneuvottelun avulla, sitä suositeltavampaa sitä olisi käyttää. Esityksessä on huomioitu myös muiden osapuolien kustannukset, mutta viranomaisten kustannukset ovat kuitenkin etusijalla.¹¹³

Syyteneuvottelu eroaa perinteisestä rikosprosessista niin, että syyteneuvotteluprosessissa syyttäjä syyteneuvottelun seurauksena laatii tuomioesityksen. ROL 1:10.4:n mukaan tuomioesitys tulee laatia kirjallisena ja osapuolten on allekirjoitettava sekä päivättävä se. Tuomioesityksen muotoon sovelletaan muutoin ROL 5:3:ssä säädettyä haastehakemuksesta. Tuomioesitystä voidaankin pitää haastehakemuksen kaltaisena asiakirjana.¹¹⁴ Tuomioesitys käsitellään tunnustamisoikeudenkäynnissä, joka on pidettävä 30 päivän kuluessa siitä, kun asia on tullut vireille eli siitä, kun tuomioesitys on saapunut tuomioistuimen kansliaan (ROL 5b:2.1).

Useimmiten tuomioesitys laaditaan vain päärikoksen osalta ja muiden rikosten osalta sovietaan vastuuvapautuksesta.¹¹⁵ Tuomioesitykseen tulee kirjata päärikoksen tiedot niin tarkasti, että on mahdollista arvioida tunnusmerkistön täyttyminen ja tehdä seuraamusharkinta.¹¹⁶ Syyttäjän tulee sitoutua vaatimaan rangaistusta RL 6:8:n lievennetyltä asteikolta. Laissa ei ole esitetty velvoitetta syyttäjälle, millä tarkkuudella lievennysvaatimus tulee esittää. Lain esitöiden mukaan syyttäjän tulisi käytännössä ottaa kantaa lajiin sekä määrään, tai ainakin, missä haarukassa rangaistuksen tulisi olla.¹¹⁷ Seuraamuskannanoton on katsottu olevan yksi syyteneuvottelun houkuttimista. Siinä vastaajalle konkretisoituu, millaiseksi rangaistus

---

¹¹² Lappalainen – Rautio 2017, s. 615 ja Sahavirta 2016, s. 385.

¹¹³ HE 58/2013 vp, s. 13 ja 23.

¹¹⁴ Oikarainen 2012, s. 747 ja Oikarainen 2017, s. 130.

¹¹⁵ Linna 2015, s. 423

¹¹⁶ VKS 2015:6, s. 13.

¹¹⁷ HE 58/2013 vp, s. 25.

muodostuisi mahdollisen tunnustamisen jälkeen.¹¹⁸ Lain esitöiden mukaan syyttäjän tulisi käytännössä pääsääntöisesti kirjata, minkä lajinen ja suuruinen rangaistus olisi ilman tunnustamista, sekä lisäksi vastaajalle olisi kerrottava, ettei tuomioistuimella ole sidottu syyttäjän seuraamuskannanottoon. Seuraamuskannanoton antaminen vahvistaa epäillyn oikeusturvaa, sillä se lisää ennustettavuutta.¹¹⁹ Korkein oikeus on todennut, että tunnustamisoikeudenkäyntiä harkitsevalla vastaajalla on paremmat mahdollisuudet arvioida tuomioesitykseen ja tunnustamisoikeudenkäyntiin suostumisen edellytyksiä, kun hänen tiedossaan on syyttäjän seuraamuskannanotto, josta tunnustamisoikeudenkäynnin konkreettinen vaikutus hänelle tuomittavaan rangaistukseen ilmenee.¹²⁰ Vaikka tuomioistuin ei ole sidottu syyttäjän ja epäillyn sopimaan rangaistukseen ja syyttäjän sen perusteella tekemään seuraamuskannanottoon, ovat tuomioistuimet pääosin hyväksyneet seuraamuskannanotot ja tuominneet samankaltaisesti.¹²¹ Syyteneuvottelussa epäilty ja syyttäjä eivät sinänsä sovi suoraan seuraamuskannanottoa, mutta heidän sopimallaan on varmasti vaikutusta syyttäjän seuraamuskannanottoon. Mikäli sovitulla ei olisi vaikutusta, vaan syyttäjä vaatisinkin ankarampaa rangaistusta kuin olisi sovittu, epäilty voisi peruuttaa tunnustuksensa. Lain esitöissä on luonnehdittu tuomioesitystä keskinäiseksi sitoumukseksi, jossa vastaajan peruuttaessa tunnustuksensa tai suostumuksensa, ei toinenkaan osapuoli ole enää sidottu tuomioesitykseen.¹²²

Kun tuomioesitys on laadittu, asia etenee tunnustamisoikeudenkäyntiin, jossa syyttäjä esittelee tuomioesityksen tuomioistuimelle. Tuomioistuin on tunnustamisoikeudenkäynnissä sidottu rikoksen tunnusmerkistöön (ROL 5b:4). Tuomioistuimen harkintavalta on tunnustamisoikeudenkäynneissä suppeampi kuin ns. tavallisessa oikeudenkäynnissä. Tuomioistuimen harkintavaltaa tunnustamisoikeudenkäynnissä voidaan verrata siviiliprosessissa käytävissä olevaan harkintavaltaan. Tuomioistuin arvioi vastaajan tunnustuksen oikeellisuutta, asianmukaisuutta sekä suhdetta muuhun esille tulleeseen aineistoon.¹²³ Perustuslakivaliokunnan mukaan syyttäjän ei tule ryhtyä syyteneuvotteluun, jos käytävissä oleva näyttö ei riittäisi syytteen nostamiseen. Menettelyssä korostuu syyttäjän vastuu prosessiekonomisen näytön riittävydestä. Tunnusmerkistö ei siis koskaan ole sopimusvapauden piirissä.¹²⁴

---

¹¹⁸ Tapani – Tolvanen 2015, s. 241.

¹¹⁹ HE 58/2013 vp s. 11 ja 25.

¹²⁰ KKO 2018:23, kohta 15.

¹²¹ Mäkelä – Niemi 2017, s. 30.

¹²² HE 58/2013 vp, s. 28.

¹²³ Oikarainen 2012, s. 749.

¹²⁴ PeVL 7/2014 vp, s. 4–5, Oikarainen 2012, s. 760 ja Linna 2015, s. 424–425.

4 Seuraamuskannanotto käytännössä

4.1 Yleisesti kyselytutkimuksesta ja kysymyksistä

Seuraamuskannanottoon liittyvän käytännön selvittämiseksi toteutettiin kyselytutkimus syyttäjille sekä tuomareille. Johdanto-osiossa tuotiinkin jo esiin, että syyttäjille osoitettu kyselylomake sisälsi 11 kysymystä sekä avoimen palautekohdan ja tuomareiden kyselylomake kymmenen kysymystä sekä avoimen palautekohdan. Sekä tuomareiden, että syyttäjien kyselyissä oli avoimia ja monivalintakysymyksiä. Monivalintakysymykset olivat ”pakollisia” ja avoimet kysymykset vapaavalintaisia. Tuomareille osoitetussa kyselyssä oli yksi kohta vähemmän, sillä siinä ei kysytty tuomarin virkanimikettä, toisin kuin syyttäjien kyselyssä. Syyttäjiltä pyydettiin tietoa syyttäjänimikkeen osalta, mutta tutkielmassa ei kuitenkaan lopulta eritellä eri syyttäjänimikkeiden välisiä vastauksia.

Jotta varmistettiin, että vastaajat ovat syyttäjiä, kysely lähetettiin Valtionsyyttäjänviraston kautta. Tuomareiden osalta kysely toimitettiin käräjäoikeuksien kanslioiden avustuksella, joten näin tiedettiin, että kysely meni oikealle vastausryhmälle.

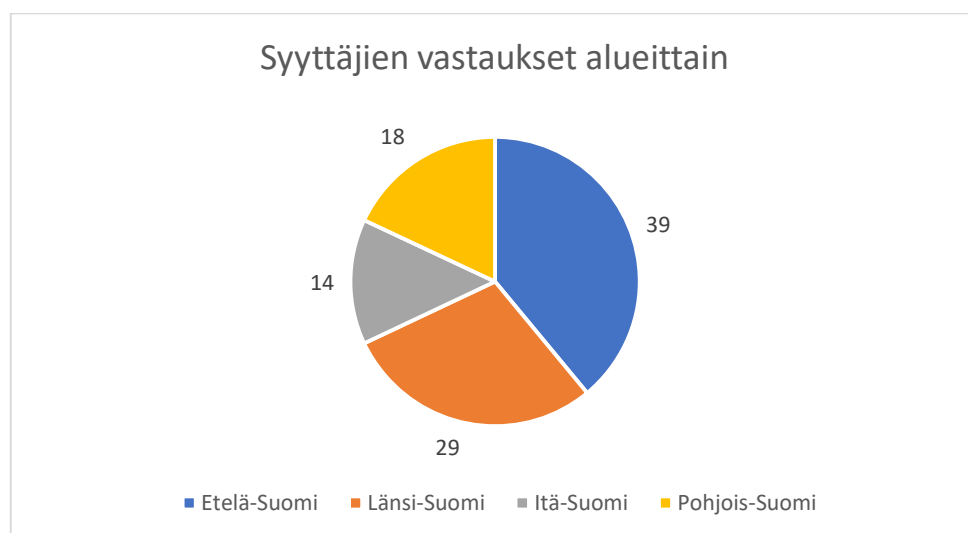
Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään, onko esimerkiksi seuraamuskannanoton tarkkuudessa mahdollisia alueellisia eroja. Jotta eroja on mahdollista havainnoida jollakin tasolla, kyselyssä jako tehtiin viiteen syyttäjäalueeseen: Etelä-Suomi, Länsi-Suomi, Itä-Suomi, Pohjois-Suomi ja Ahvenanmaa. Ahvenanmaan osalta vastanneita ei ollut, joten Ahvenanmaa ei ole osallisena vertailussa.

Toiseksi jaotteluperusteeksi otettiin työkokemus. Kokemuksen perusteella vastaajat on jaettu neljään eri ryhmään: 1) työkokemusta alle 2 vuotta, 2) työkokemusta 2–5 vuotta, 3) työkokemusta 5–10 vuotta ja 4) työkokemusta yli 10 vuotta. Jaottelun perusteella pyritään myös tarkastelemaan, onko työkokemuksella vaikutusta annettuihin vastauksiin. Jaottelua ei ole toteutettu yli 10 vuotta ja sitä pidempään virassa olleiden välillä, koska eron ei ole ajateltu olevan enää niin merkittävä kuin ensimmäisinä vuosina. Ensimmäiseksi luokaksi on valittu alle kaksi vuotta työskennelleet. Kahden vuoden jälkeen työruutiinit ovat todennäköisesti kehittyneet jollekin tasolle, joten niitä ei ehkä niin helposti muuteta. Seuraavaksi arviointiluokaksi onkin otettu kolmen vuoden haarukalla 2–5 vuotta työskennelleet sekä sen jälkeen viiden vuoden haarukalla 5–10 vuotta työskennelleet.

Tuomareille suunnatussa kyselyssä alueellisia eroja tarkastellaan hovioikeuspiirien tasolla. Kyselyssä ei ole eritelty käräjäoikeuksia anonymiteetin suojaamiseksi. Näin ei ole mahdollista päätellä, missä käräjäoikeudessa vastaaja toimii. Vastaukset on siis jaettu Suomen hovioikeuspiirien mukaan viiteen eri ryhmään sen perusteella, missä kyselyyn vastanneen tuomarin pääasiallinen toimialue on: 1) Helsingin hovioikeus, 2) Itä-Suomen hovioikeus, 3) Rovaniemen hovioikeus, 4) Vaasan hovioikeus ja 5) Turun hovioikeus.

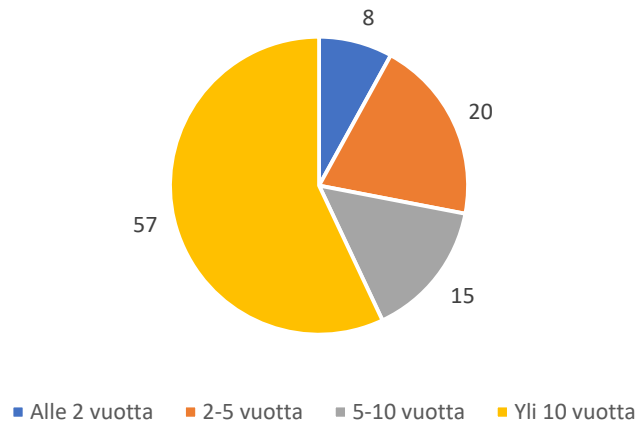
Samoin kuin syyttäjille suunnatussa kyselyssä, tuomareiden kyselyssä toisena jaotteluperusteena on otettu työkokemus. Vastaukset on jaettu kokemuksen perusteella neljään eri ryhmään samoin kuin syyttäjillä: 1) työkokemusta alle 2 vuotta, 2) työkokemusta 2–5 vuotta, 3) työkokemusta 5–10 vuotta ja 4) työkokemusta yli 10 vuotta.

Vertailuissa vastaukset esitetään pyöristettyinä prosentin tarkkuudelle.

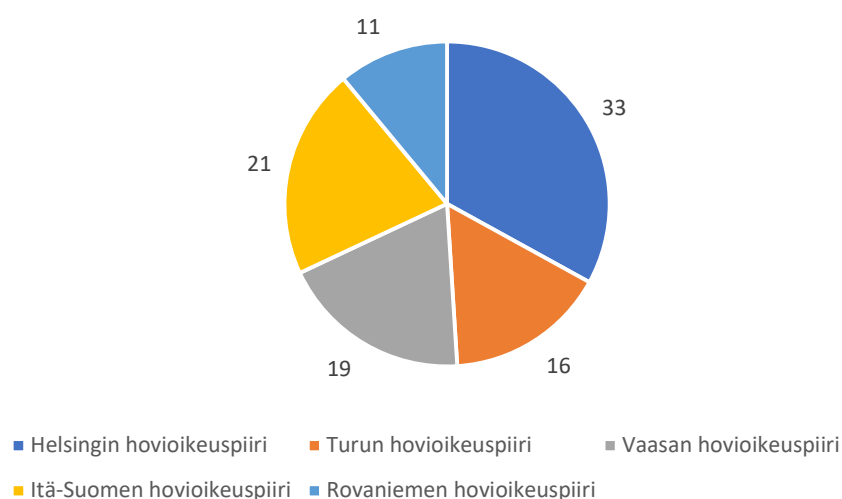
Niitä kohtia varten, joissa arvioidaan kaikkien alueiden vastauksia yhdessä, on hyvä hahmottaa kysymyksiin vastanneiden alueellinen jakautuminen. Syyttäjien osalta eniten vastaajia oli Etelä-Suomen alueelta, jonka vastaukset muodostavat 39 % kokonaisuudesta. Länsi-Suomen vastaajien osuus kyselytutkimukseen osallistuneista oli 29 %, Pohjois-Suomen 18 % ja Itä-Suomen 14 %. Jakauma on sinänsä suhteellisen tasainen ja oletettavaa olikin, että Etelä-Suomen alueelta vastaajia on eniten.

Syyttäjien vastaukset kokemusluokittain

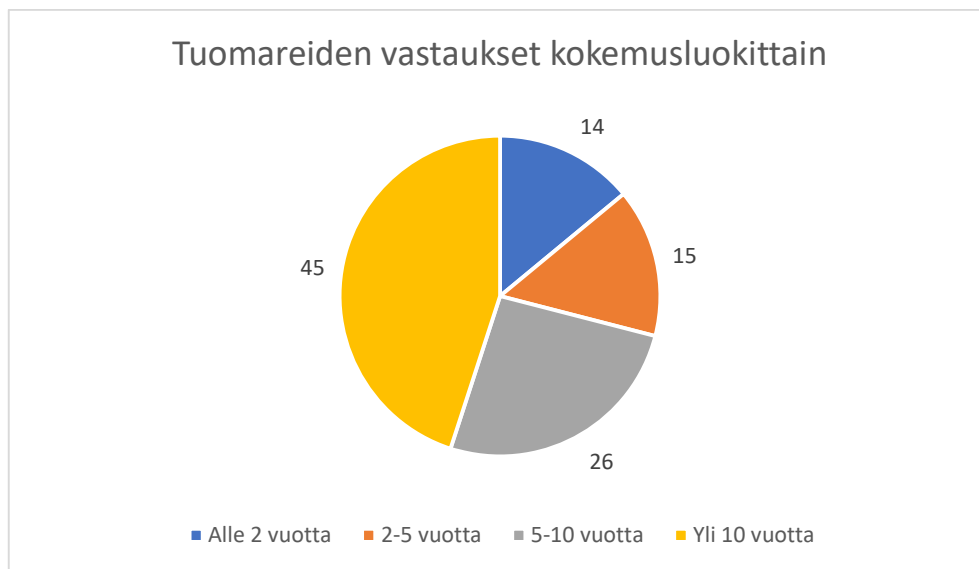

Syyttäjät jakautuivat kokemuksensa perusteella seuraavasti: alle 2 vuotta työskennelleitä oli 8 %, 2–5 vuotta työskennelleitä 20 %, 5–10 vuotta työskennelleitä 15 % ja yli 10 vuoden kokemuksen omaavia 57 % vastaajista. Yli 10 vuotta työskennelleiden vastaajien määrä oli yllättävän suuri. Tällä otannalla ei voi kuitenkaan tehdä päätelmiä syyttäjälaitoksen kokemusrakenteesta, mutta tulos saattaa olla suuntaa antava. Tulos voi osoittaa myös pidemmän työkokemuksen omaavien syyttäjien suuremman kiinnostuksen tutkimusaihetta kohtaan.

Tuomareiden vastaukset alueittain

Tuomareiden vastaukset jakautuivat viiteen alueeseen seuraavasti: Helsingin hovioikeus 33 %, Itä-Suomen hovioikeus 21 %, Vaasan hovioikeus 19 %, Turun hovioikeus 16 % ja Rovaniemen hovioikeus 11 % vastaajista. Verrattaessa tuomareiden alueellista jakaumaa syyttäjien alueelliseen jakaumaan voidaan huomata Itä-Suomen osalta suhteellisesti suurempi vastausjoukko tuomareita kuin syyttäjiä. Tulee huomioida kuitenkin myös se, että tuomareiden ja syyttäjien kyselyiden alueet eivät ole täysin verrannollisia, sillä syyttäjät on jaettu syyttäjäalueiden mukaan ja tuomarit hovioikeuspiirien mukaisesti.

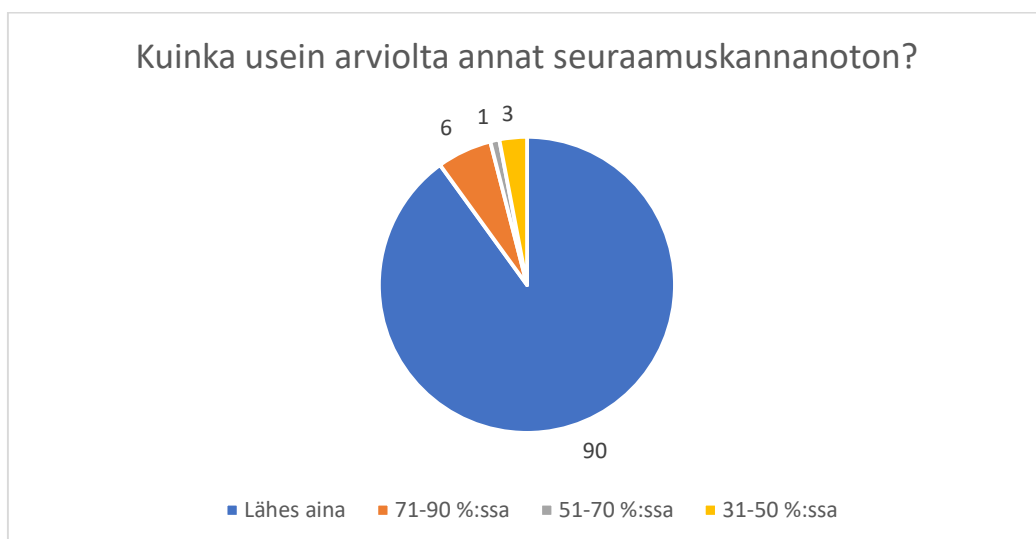
Tuomareista alle 2 vuotta työskennelleitä oli 14 %, 2–5 vuotta työskennelleitä 15 %, 5–10 vuotta työskennelleitä 26 %, yli 10 vuotta työkokemusta omaavia 45 % vastaajista. Samoin kuin syyttäjillä yli 10 vuotta työskennelleiden joukko on suurin vertailuryhmistä. Kuitenkin tuomareiden osalta yli 10 vuotta vastanneiden joukko ei ollut hallitseva, vaan vastaukset ovat jakautuneet hieman tasaisemmin kokemusluokkien välillä. Ehkä hieman jopa yllättävää, että alle 2 vuotta työskennelleitä vastaajia on melkein yhtä paljon kuin 2–5 vuotta ja 5–10 vuotta työskennelleitä. Kuten syyttäjienkin kohdalla, tällä otannalla ei voi tehdä päätelmiä tuomareiden kokemuksen rakenteellisesta jakautumisesta, mutta tulos voi olla suuntaa antava tai määrittää tuomareiden kiinnostusta tutkimusaiheeseen.

4.2 Seuraamuskannanoton esiintyminen

Aiemmin kohdassa 3.1 pohdittiin seuraamuskannanoton käyttöä haastehakemuksessa ja loppukeskustelussa. Sen takia onkin luontevinta ensin tarkastella, kuinka usein kannanotto lausutaan. Kysymyksenä syyttäjille esitettiin: Kuinka usein arviolta annat seuraamuskannanoton? Vastausvaihtoehtoina oli annettu seuraavat:

- en koskaan,
- alle 10 %:ssa,
- noin 10–30 %:ssa,
- noin 31–50 %:ssa,
- noin 51–70 %:ssa,
- noin 71–90 %:ssa,
- lähes aina ja
- en osaa sanoa.

Kysymystä laadittaessa oletettiin, että seuraamuskannanotto annetaan useimmiten lähes aina, sillä ROL 5:3.1:n 5 kohdan rangaistusvaatimus on yleisemmin ymmärretty seuraamuskannanotoksi.

Suurin osa vastauksista painottui alkuoletuksen mukaisesti ”lähes aina” -vaihtoehtoon. Kun tarkastellaan kaikkia vastauksia yhdessä, ”lähes aina” -vastausvaihtoehdon valitsi 90 % vas-

taajista. Alueittain ja kokemuseroittain ”lähes aina” vastanneiden vastausprosentit vaihtelivat 67–100 %:n välillä. Kokemusluokista tähän vaihtoehtoon päätyivät eniten 2–5 vuotta työskennelleet, joista 100 % arvioi antavansa seuraamuskannanoton lähes aina. Seuraavaksi eniten seuraamuskannanottoja arvioivat antavansa yli 10 vuotta työskennelleet, joista 93 % vastasi samoin. 5–10 vuotta työskennelleistä 84 % arvioi antavansa seuraamuskannanoton lähes aina ja alle 2 vuotta kokemusta omaavista 67 %. Alle 2 vuotta työskennelleistä 17 % arvioi antavansa seuraamuskannanoton 51–70 %:ssa tapauksista ja 16 % arvioi antavansa 31–50 %:ssa tapauksista. Alle 2 vuotta työskennelleiden vastaajamäärä oli kuitenkin lukumääräisesti niin pieni, että prosenttijakauma ei välttämättä osoita täydellistä totuutta.

Pohjois-Suomen ja Länsi-Suomen alueella 100 % vastaajista arvioi antavansa seuraamuskannanoton lähes aina. Etelä-Suomessa 85 % ja Itä-Suomessa 70 % vastaajista arvioi antavansa seuraamuskannanoton lähes aina. Itä-Suomessa 20 % kertoi antavansa seuraamuskannanoton noin 71–90 %:ssa tapauksista ja 10 % vastaajista noin 31–50 %:ssa tapauksista.

Tutkimustuloksista voidaan huomata, että seuraamuskannanotto on otettu hyvin käyttöön ja se annetaankin lähes aina. Pieniä alueellisia ja kokemuksellisia eroja oli havaittavissa, esimerkiksi alle 2 vuotta työskennelleistä vain 67 % arvioi antavansa seuraamuskannanoton lähes aina ja Itä-Suomessa vain 70 % arvioi antavansa lähes aina. Näilläkin vastaajaryhmillä seuraamuskannanottoja annetaan runsaasti, vaikkakaan kaikki vastaajat eivät ole arvioineet antavansa seuraamuskannanottoa lähes aina, he ovat kuitenkin arvioineet antavansa seuraamuskannanoton pääosin yli 70 %:ssa tapauksista. Tutkimustulos tuki omaa olettamustani, jonka mukaan seuraamuskannanotto annetaan lähes aina. Muissa tapauksissa syyttäjä esittää oletettavasti vain suppeamman rangaistusvaatimuksen.¹²⁵

4.3 Seuraamuskannanoton tarkkuus

Tuomareiden kyselyn avoimista vastauksista kävi ilmi tuomareiden kokeneen, että seuraamuskannanoton tarkkuus vaihtelee käytännössä todella paljon. Asiaa selvitettiin syyttäjien näkökulmasta.

---

¹²⁵ Rangaistusvaatimuksella voidaan yksinkertaisesti tarkoittaa vaatimusta siitä, että vastaaja on tuomittava rangaistukseen syytteessä mainitusta teosta. Ks. jakso 3.1 Seuraamuskannanotto haastehakemuksessa.

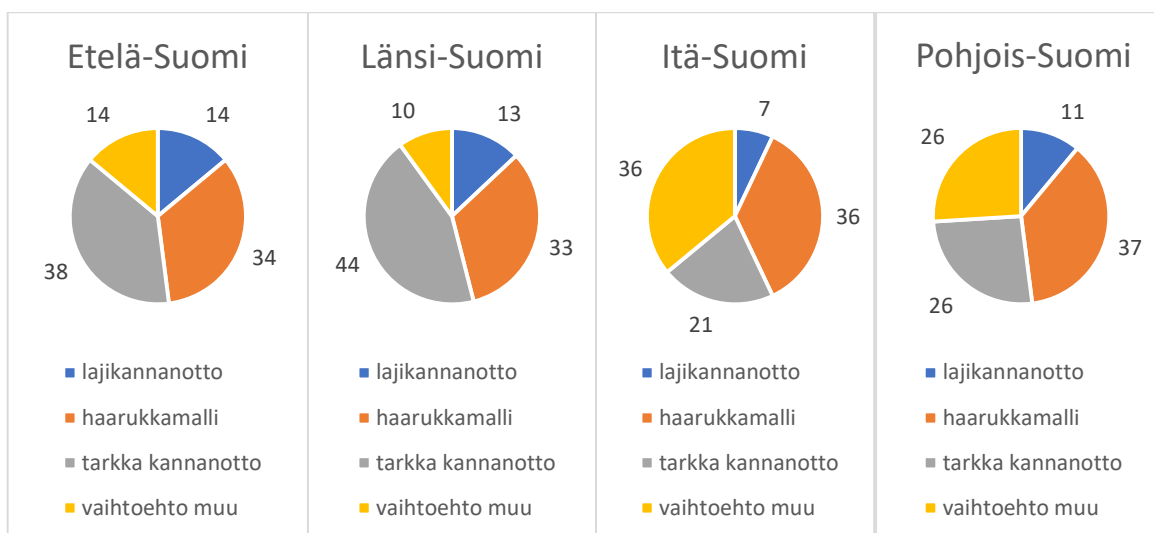
Syyttäjiltä kysyttiin, kuinka tarkasti he ottavat kantaa seuraamukseen. Vastausvaihtoehtoina olivat seuraavat:

- 1) En esitä seuraamuskannanottoa,
- 2) vaadin rangaistusta, mutta en ota kantaa määrään,
- 3) esitän kannanoton rangaistuslajista, mutta en määrästä (*ns. lajikannanotto*),
- 4) esitän kannanoton rangaistuslajista sekä suurpiirteisestä määrästä (esim. Vaadin rangaistukseksi ehdotonta vankeutta 1–2 vuotta) (*ns. haarukkamalli*),
- 5) esitän kannanoton rangaistuslajista sekä tarkasta määrästä (esim. Vaadin rangaistukseksi ehdotonta vankeutta 1 vuotta ja 2 kk) (*tarkka kannanotto*) ja lisäksi vaihtoehto ”muu”.

Syyttäjät saivat valita kaksi eniten käyttämäänsä vaihtoehtoa.

Eniten vastatuimmat vaihtoehdot olivat vaihtoehto 4) ”esitän kannanoton rangaistuslajista sekä suurpiirteisestä määrästä” (*haarukkamalli*) sekä 5) ”esitän kannanoton rangaistuslajista sekä tarkasta määrästä” (*tarkka kannanotto*). Näiden jälkeen suosituin vaihtoehto oli 3) ”esitän kannanoton rangaistuslajista, mutta en määrästä” (*lajikannanotto*).

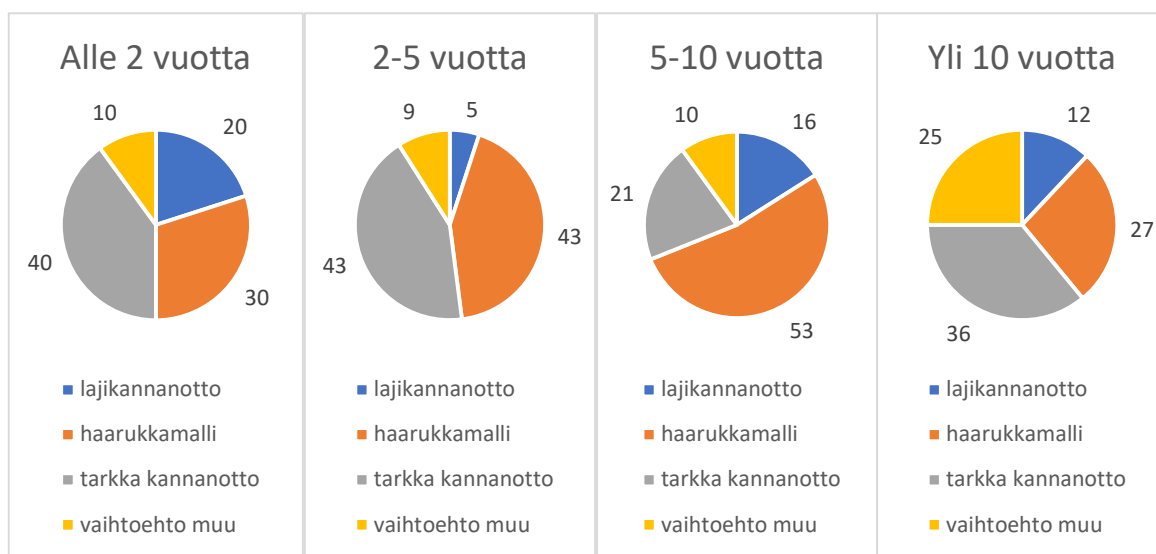
Seuraamuskannanoton tarkkuus alueittain

Vaihtoehto viisi eli tarkka kannanotto (esitän kannanoton rangaistuslajista sekä tarkasta määrästä) oli suosituin Etelä- ja Länsi-Suomessa. Itä- ja Pohjois-Suomessa suosituin oli

vaihtoehto neljä eli haarukkamallinen kannanotto (esitän kannanoton rangaistuslajista sekä suurpiirteisestä määrästä). Itä-Suomessa moni oli valinnut vaihtoehdon ”muu”. Noin puolet ”muu” -vaihtoehdon valinneista on vastannut esittävänsä kannanoton muodossa ”vähintään” ja puolet ”haarukkamallilla”, mutta täsmällisemmin. Kyselytutkimuksessa ei sinänsä käynyt ilmi syytä alueellisille eroille, mutta on mielenkiintoista havaita pienien alueellisten erojen olemassaolo. Erot voivat johtua alueen sisäisistä toimintamalleista taikka rikostyypeistä, joita alueella esiintyy. Myöhemmin jaksossa tarkastellaan vaikutuksia kannanottoon ja sen tarkkuuteen, joista ilmenee, että joitakin eroja kannanotossa voi olla esimerkiksi rikoksen vakavuuden perusteella. Erot saattavat siis johtua esimerkiksi siitä, että jollakin alueella on käsitelty enemmän vakavia rikoksia kuin toisella ja siksi jokin kannanottomalli on suositumpi kuin toinen.

Seuraamuskannanoton tarkkuus työkokemuksen perusteella

Alle 2 vuotta, 2–5 vuotta ja yli 10 vuotta työskennelleet ovat arvioineet käyttävänsä eniten vaihtoehtoa viisi eli tarkkaa kannanottoa (esitän kannanoton rangaistuslajista sekä tarkasta määrästä). Vastaajat, joilla on työkokemusta 5–10 vuotta ovat arvioineet käyttävänsä eniten vaihtoehtoa neljä eli haarukkamallia (esitän kannanoton rangaistuslajista sekä suurpiirteisestä määrästä). Yli 10 vuotta työkokemusta omaavista 25 %, eli muita vastaajaryhmiä selkeästi isompi määrä, oli valinnut vaihtoehdon ”muu”. He ovat pääosin kertoneet esittävänsä seuraamuskannanoton muodossa ”vähintään” tai ”haarukkamallilla”, mutta täsmällisemmin.

Yllättävää oli, että tarkkaa rangaistuksen määrää esittävät eniten vähemmän työkokemusta omaavat syyttäjät, sillä olisi voinut ajatella tarkan rangaistuksen määrän arvioimisen helpottuvan kokemuksen myötä. Voisi pohtia, onko kyseessä uusi suuntaus, että kannanotot esitetään tarkemmin tai uudet syyttäjät on koulutettu esittämään kannanottoja alusta asti tarkemmin. Eroa voi kuitenkin selittää myös se, että kokemattomimmille syyttäjäille jakautuu varmastikin paljon yksinkertaisempia ja ns. taulukkorangaistuksen mukaisia rikoksia. Näissä tarkempia kannanottoja esitetään varmastikin useammin. Kokemusiältään nuorien syyttäjien kohdalla tarkan kannanoton antaminen voi korostua myös siksi, että kokemusiältään nuoria työskentelee rikosasioiden ”nopean toiminnan -yksikössä”. Tietyt syyttäjät hoitavat keskitetysti nopeassa käsittelyssä mm. esitutinnan rajoittamisasioita, kirjalliseen menettelyyn ohjattavia ja muita yksinkertaisia asioita.¹²⁶ Näissä tilanteissa kannanotto on usein varmastikin suhteellisen tarkka.

Syyttäjiltä kysyttiin, millaiset tekijät vaikuttavat seuraamuskannanoton antamiseen. Vastaus oli avoin, joten kysymyksen kohdalla ei voida suorittaa vertailua alueellisten ja kokemuserojen osalta.

Syyttäjät ovat vastauksissaan huomioineet esittävänsä enimmäismäärän kirjallisessa menettelyssä lain vaatimusten mukaisesti.

”Kirjallisen menettelyn asioissa myös enimmäisrangaistusmäärä, muissa merkintänä vähintään X ja rangaistuslaji.”

Syyttäjät kertoivat myös laittavansa tarkan seuraamuksen tuomioesitykseen syyteneuvotteiluissa. Jos asia käsitellään suullisessa menettelyssä, on ehkä tyydytty antamaan väljempää kannanottoja. Täsmällisyyteen siis vaikuttaa, onko kyseessä kirjallinen vai suullinen menettely ja onko vastaaja itse paikalla istunnossa. Mikäli vastaaja ei ole paikalla istunnossa, on seuraamuskannanoton kerrottu olevan tarkempi. Tähän perusteena lienee vastaajan oikeus turva. Tuomittava rangaistus ei saa tulla yllätyksenä vastaajalle.¹²⁷

Teon vakavuus vaikuttaa seuraamuskannanoton tarkkuuteen. Vakavampien tekojen osalta osa kertoi panostavansa asiaan enemmän jo haastehakemuksella. Osa puolestaan ilmoittaa tarkemman kannanottonsa vasta istunnossa ja haastehakemuksella lähinnä lajin ja määrän

---

¹²⁶ Syyttäjälaitoksen nettisivut (syyttajalaitos.fi/rikosasioiden-nopea-kasittely).

¹²⁷ Syyttäjälle on siis esitetty vaatimus ilmoittaa riittävän yksityiskohtaiset tiedot jo haastehakemuksessa, ettei rangaistus tule yllätyksenä vastaajalle. Ks. kohta 2.1 Perus- ja ihmisoikeudet sekä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset.

mahdollisesti vuosien tarkkuudella. Syyttäjistä riippuen käytäntö vaihtelee. Haastehakemuksella saatetaan ilmoittaa vain laji ja istunnossa tarkentaa. Epäselvempien tekojen ja hankalammin mitattavien tekojen osalta on käytetty laajempaa vaihteluväliä. Syyttäjät ovat myös kokeneet, että jotkut tuomioistuimet eivät halua tarkkaa kannanottoa, jolloin he ovat ilmoittaneet vain rangaistuslajin. Massa-asioissa ja lievemmissä teoissa osa kertoi ilmoittavansa vain lajin. Syyttäjät ovat joka tapauksessa kertoneet vähintäänkin ottavansa kantaa rangaistuslajiin. Aiemmin päädyttiin siihen, että haastehakemuksella voidaan esittää kannanotto rangaistuslajista ja suurpiirteisestä määrästä. Seuraamuskeskustelussa kannanottoa tulisi tarkentaa.¹²⁸ Syyttäjien vastaukset vahvistavat näitä näkemyksiä.

4.4 Vakiintunut rangaistuskäytäntö ja sen merkitys

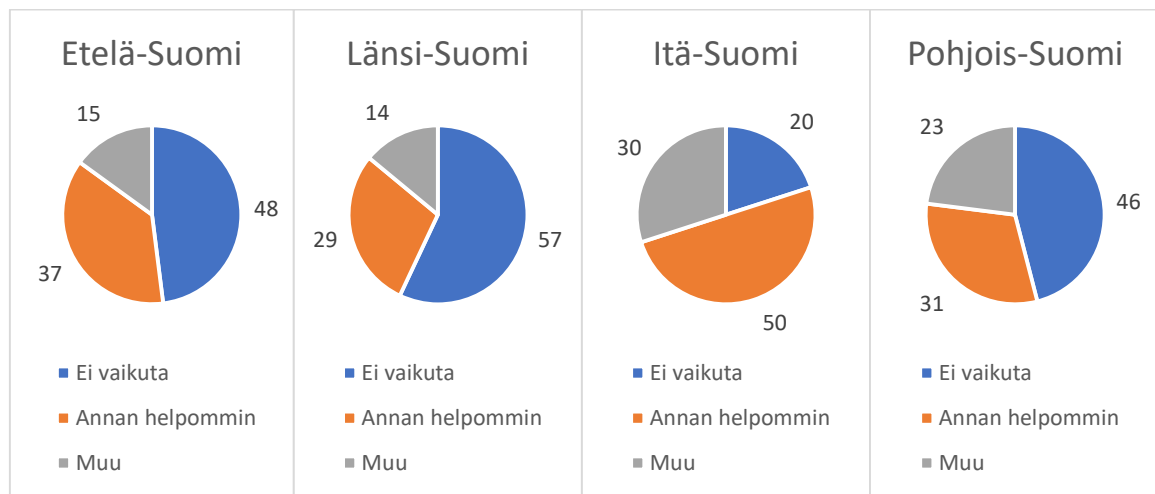
Osa syyttäjistä kertoi ilmoittavansa vain rangaistuslajin ”massa-asioiden” eli yleisimmin esiintyvien rikosten kohdalla. Toimintatapa saattaa johtua vakiintuneesta rangaistuskäytännöstä. Onkin mielenkiintoista tarkastella laajemmin, millainen vaikutus vakiintuneella rangaistuskäytännöllä on. Syyttäjille esitettiin kysymys: Jos rikoksesta on suhteellisen vakiintunut rangaistuskäytäntö, miten koet sen vaikuttavan seuraamuskannanottoosi? Vastausvaihtoehtoina oli seuraavat vaihtoehdot:

- Annan seuraamuskannanoton helpommin,
- Annan seuraamuskannanoton harvemmin,
- Ei vaikuta,
- En osaa sanoa,
- Muu.

---

¹²⁸ Ks. luvut 3.1 Seuraamuskannanotto haastehakemuksessa ja 3.3 Seuraamuksesta loppukeskustelussa.

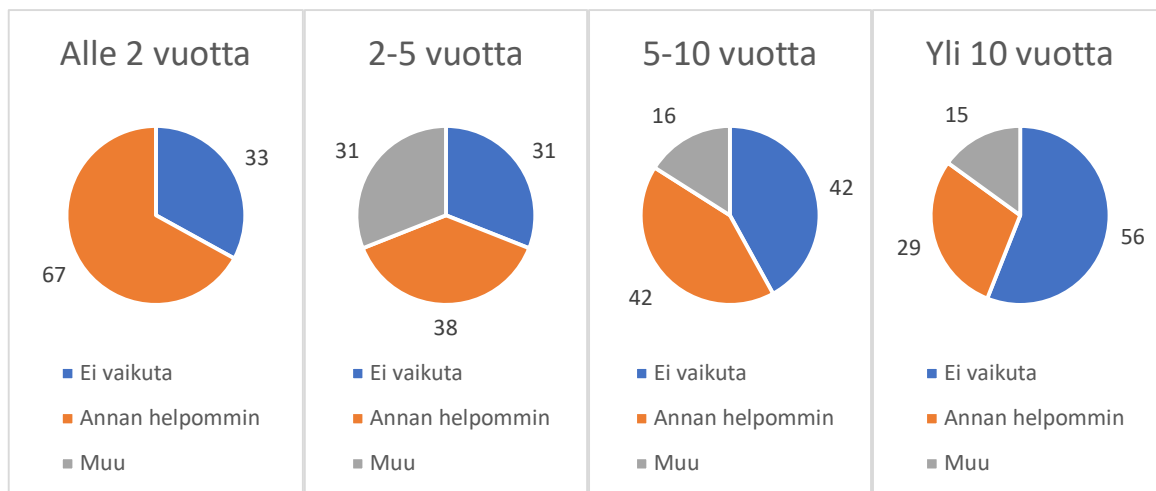
Vakiintuneen rangaistuskäytännön vaikutus seuraamuskannanoton antamiseen alueittain

Vastaajista keskimäärin 40 % oli sitä mieltä, että vakiintunut rangaistuskäytäntö ei vaikuta seuraamuskannanottoon. 36 % taas koki, että antavat seuraamuskannanoton helpommin. Alueellisesti Itä-Suomen alueen vastaajat valitsivat prosentuaalisesti enemmän vastausvaihtoehtoa ”annan seuraamuskannanoton helpommin”. Itä-Suomessa myös suhteellisesti pienempi osa vastaajista arvioi antavansa seuraamuskannanoton lähes aina.¹²⁹ Muilla alueilla suosituin vastausvaihtoehto oli ”ei vaikuta”. Itä-Suomen vastaajista vain 20 % oli valinnut vaihtoehdon ”ei vaikuta”.

¹²⁹ Ks. kohta 4.2 Seuraamuskannanoton esiintyminen.

Vakiintuneen rangaistuskäytännön vaikutus seuraamuskannanoton antamiseen
työkokemuksen perusteella

Alle 2 vuotta ja 2–5 vuotta työskennelleistä enemmistö oli arvioinut antavansa seuraamuskannanoton helpommin. 5–10 vuotta työkokemusta omaavat olivat vastanneet yhtä paljon vaihtoehtoja ”ei vaikuta” ja ”annan seuraamuskannanoton helpommin”. Yli 10 vuotta työskennelleiden osalta suurin osa oli arvioinut, että rangaistuskäytännön vakiintuneisuus ei vaikuta seuraamuskannanoton antamiseen. Olikin oletettavaa, että alle 2 vuotta työskennelleet antavat seuraamuskannanoton rohkeammin, mikäli rikoksesta on olemassa vakiintunut rangaistuskäytäntö. Vastaavasti taas pitkän kokemuksen syyttäjillä vakiintuneisuudella ei ole merkitystä.

Vastausvaihtoehdon ”muu” valinneet ovat pääosin arvioineet vakiintuneen rangaistuskäytännön vaikuttavan kannanoton tarkkuuteen. Kannanoton on arvioitu olevan tarkempi silloin, kun vakiintunut rangaistuskäytäntö on olemassa. Lisäksi vastaajat ovat kertoneet, että seuraamuskannanoton miettiminen on helpompaa, jos löytyy vakiintunut käytäntö. Lisäksi vakiintunut rangaistuskäytäntö helpottaa seuraamuskannanoton tekemistä ja näin seuraamuskannanotto on helpompi muotoilla.

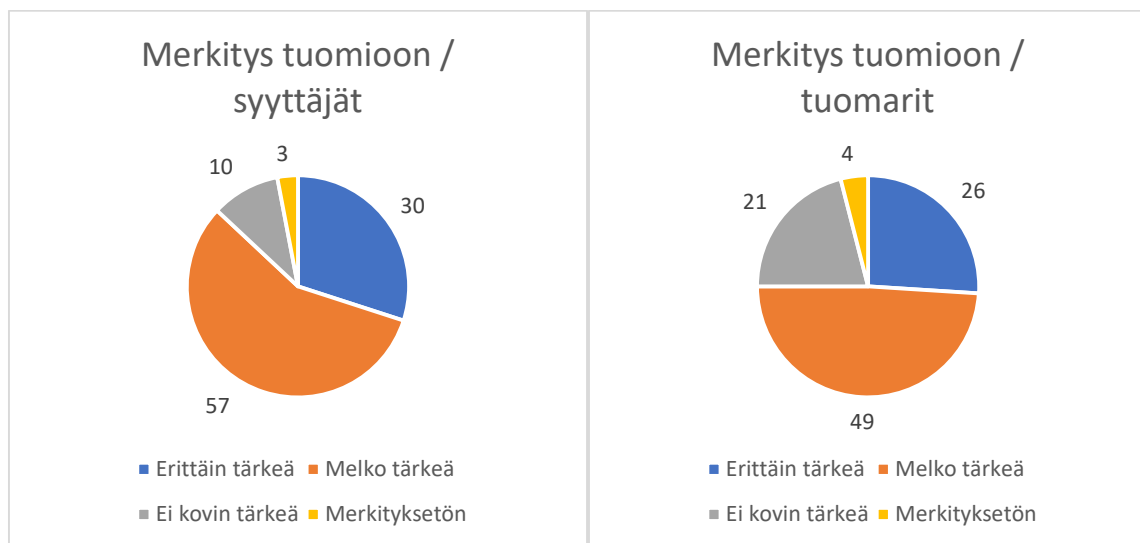
Osa on sanonut ottavansa kannanotossaan huomioon normaalirangaistuskäytännön ja nojautuvansa enemmän siihen sekä esittävänsä perusteluksi soveltuvia tapauksia. Jotkut ovat kertoneet myös kommentoivansa jutun suhdetta vakiintuneeseen käytäntöön.

Vastauksista ei käynyt ilmi, että kukaan olisi esittänyt seuraamuskannanoton harvemmin tai suppeammin, mikäli vakiintunut käytäntö on olemassa.

4.5 Seuraamuskannanoton merkitys tuomion lopputuloksen kannalta

Tutkielmassa haluttiin selvittää, onko seuraamuskannanotolla vaikutusta tuomioistuimeen ja rangaistuksen mittaamiseen vai onko kannanotto tarkoitettu lähinnä turvaamaan vastaajan oikeusturvaa. Kysymyksenä oli, onko seuraamuskannanoton antaminen mielestäsi merkityksellinen tuomion lopputuloksen kannalta. Kokemus ja alueet oli jaettu aiemmin selvitetysti. Vastausvaihtoehdot olivat:

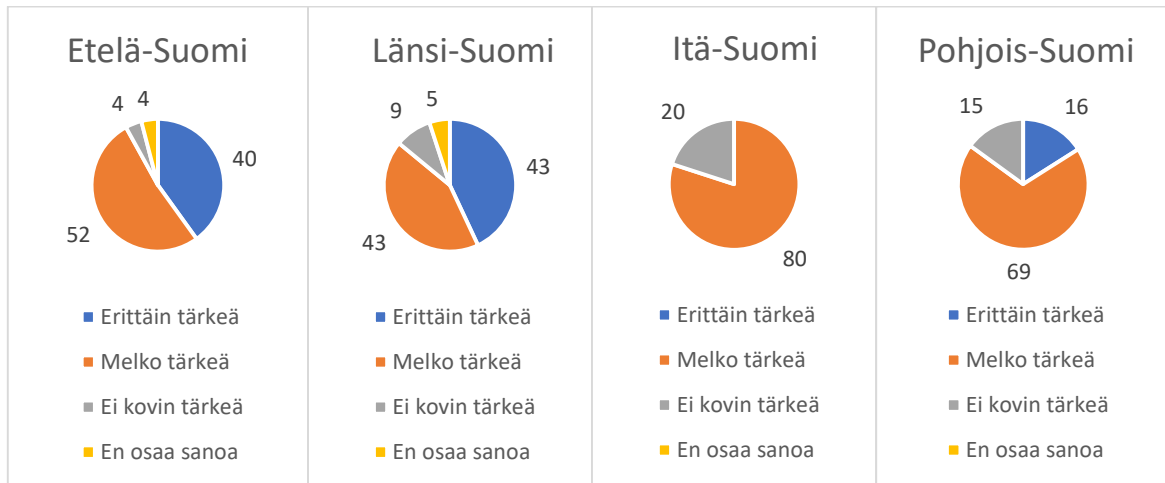
- erittäin tärkeä,
- melko tärkeä,
- ei kovin tärkeä,
- merkityksetön ja
- en osaa sanoa.

Syyttäjien ja tuomareiden näkemykset seuraamuskannanoton merkityksestä ovat pääosin yhteneväiset. Syyttäjät ovat kokeneet kannanoton jonkin verran tärkeämmäksi kuin tuomarit. Syyttäjistä 30 % mielsi seuraamuskannanoton erittäin tärkeäksi, 57 % melko tärkeäksi, 10 % ei kovin tärkeäksi ja 3 % merkityksettömäksi. Tuomareista 26 % katsoi kannanoton erittäin tärkeäksi, 49 % melko tärkeäksi, 21 % ei kovin tärkeäksi ja 4 % merkityksettömäksi.

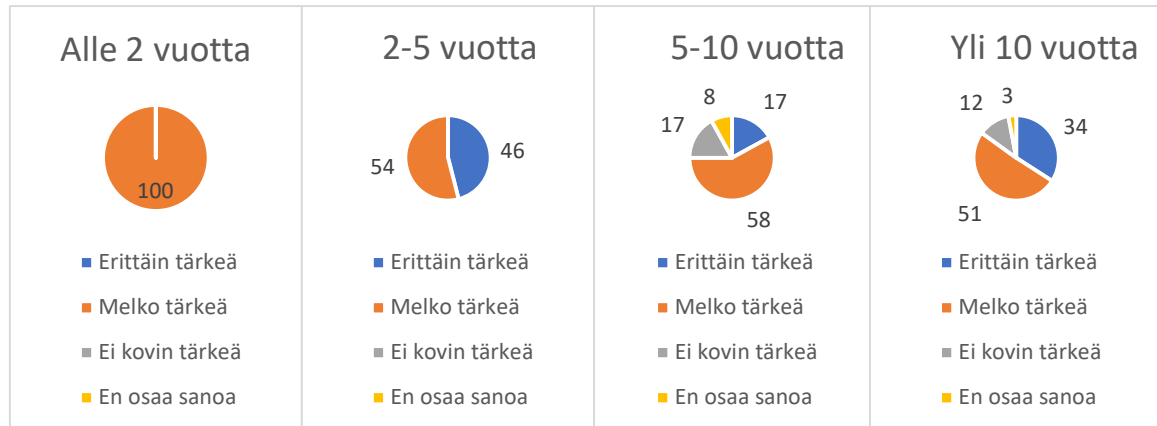
4.5.1 Syyttäjien näkemys

Seuraamuskannanoton merkitys tuomion lopputuloksen kannalta alueellisesti

Länsi-Suomen alueen vastanneista syyttäjistä 43 % on vastannut, että seuraamuskannanotto on erittäin tärkeä. Etelä-Suomessa 40 % vastaajista on kokenut seuraamuskannanoton erittäin tärkeäksi. Itä-Suomessa 80 % vastaajista katsoi sen melko tärkeäksi, mutta ”erittäin tärkeä” -vastausvaihtoehtoa ei ole valinnut kukaan vastaajista. Etelä-Suomessa seuraamuskannanotto on koettu eniten tärkeäksi sillä 92 % on vastannut sen olevan erittäin tärkeä (40 %) tai melko tärkeä (52 %). Tulos on hyvin samanlainen Länsi-Suomen osalta. Vähiten merkittäväksi seuraamuskannanotto on koettu Itä-Suomessa, jossa 20 % vastaajista on ollut sitä mieltä, että sillä ei ole kovin merkittävää vaikutusta tuomion lopputuloksen kannalta.

Seuraamuskannanoton merkitys tuomion lopputuloksen kannalta työkokemuksen perusteella

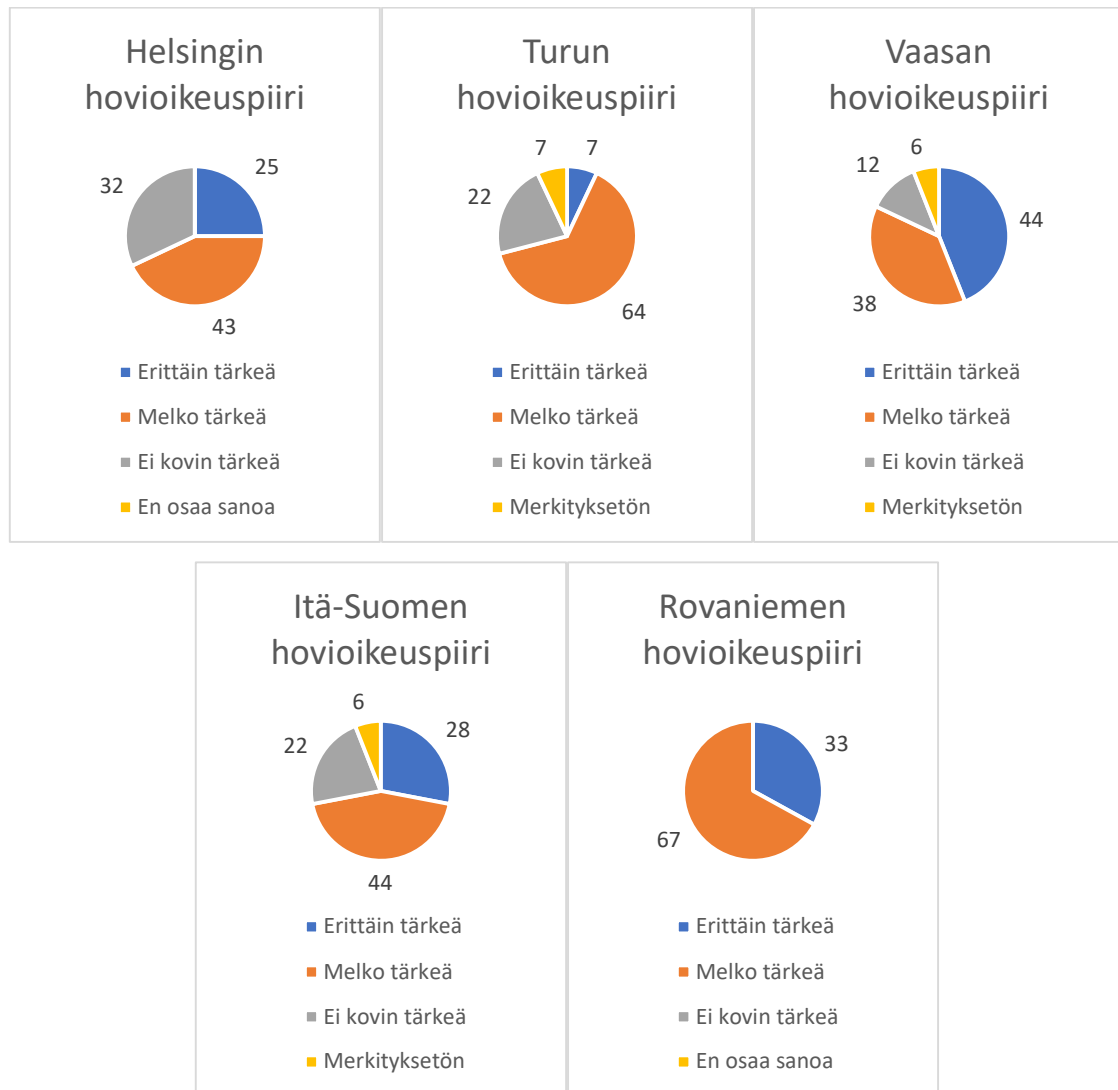
Syyttäjistä 2–5 vuotta työskennelleistä 46 % on vastannut seuraamuskannanoton olevan erittäin tärkeä. Alle 2 vuotta työskennelleistä 100 % on kokenut sen melko tärkeäksi. Muista 51–58 % on luokitellut seuraamuskannanoton melko tärkeäksi. 2–5 vuotta työskennelleet ovat pitäneet kannanottoa tärkeimpänä, sillä 100 % on kokenut erittäin tärkeäksi (46 %) tai melko tärkeäksi (54 %). Kokemusryhmistä 5–10 vuotta työskennelleet ovat luokitelleet seuraamuskannanoton vähiten merkittäväksi. Heistä 17 % on kokenut seuraamuskannanoton ”ei kovin tärkeäksi”.

Erikoista on huomata, että alle 2 vuotta työkokemusta omaavista kukaan ei ole katsonut seuraamuskannanottoa erittäin tärkeäksi. Voisiko tässä olla kyse vielä vähäisestä työkokemuksesta johtuvasta oman näkemyksen aliarvostuksesta? Seuraamuskannanoton tärkeänä pitämiselle ei kuitenkaan löydy selkeää yhteyttä työkokemuksen suhteen, sillä taas yli viisi vuotta työskennelleistä osa on kokenut, että kannanotto ei ole kovin tärkeä.

Jotkut kyselyyn vastanneista syyttäjistä ovat myös täydentäneet uskovansa, että tuomioistuini olisi tuominnut saman riippumatta syyttäjän vaatimuksesta. Tämä voi selittää, miksi seuraamuskannanottoa ei ole koettu tuomion lopputuloksen kannalta erittäin tärkeäksi.

4.5.2 Tuomareiden näkemys

Seuraamuskannanoton merkitys tuomion lopputuloksen kannalta alueellisesti

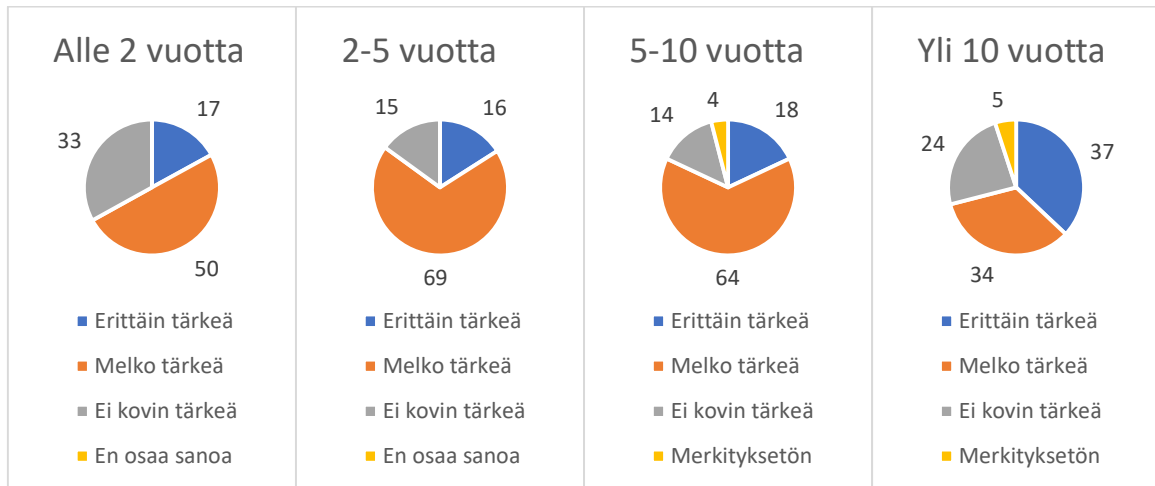

Vaasan hovioikeuspiirin vastanneista tuomareista 44 % on kokenut seuraamuskannanoton merkityksen tuomioon erittäin tärkeäksi. Vaasan hovioikeuspiirin vastaukset ovat hyvin yhteneväiset verrattuna Länsi-Suomen syyttäjien näkemyksiin. Rovaniemen hovioikeuspiirissä kaikki tuomarit olivat vastanneet seuraamuskannanoton olevan erittäin tärkeä (33 %) tai melko tärkeä (67 %). Vastaavasti Pohjois-Suomen syyttäjistä 15 % ei luokitellut kannanottoa kovinkaan tärkeäksi. Samoin erittäin tärkeäksi kokevien syyttäjien osuus oli puolta pienempi kuin tuomareiden. Itä-Suomen hovioikeuspiirin tuomareista 28 % katsoi seuraamuskannanoton olevan erittäin tärkeä, mutta vastaavasti Itä-Suomen syyttäjistä ei yksikään.

Rovaniemen alueella kaikki tuomarit pitivät seuraamuskannanottoa tärkeänä. Vaasan alueella vain 18 % ei kokenut tärkeäksi. Muiden alueiden osalta noin 30 % ei nähnyt seuraamuskannanottoa tärkeänä.

Seuraamuskannanoton merkitys tuomion lopputuloksen kannalta työkokemuksen perusteella

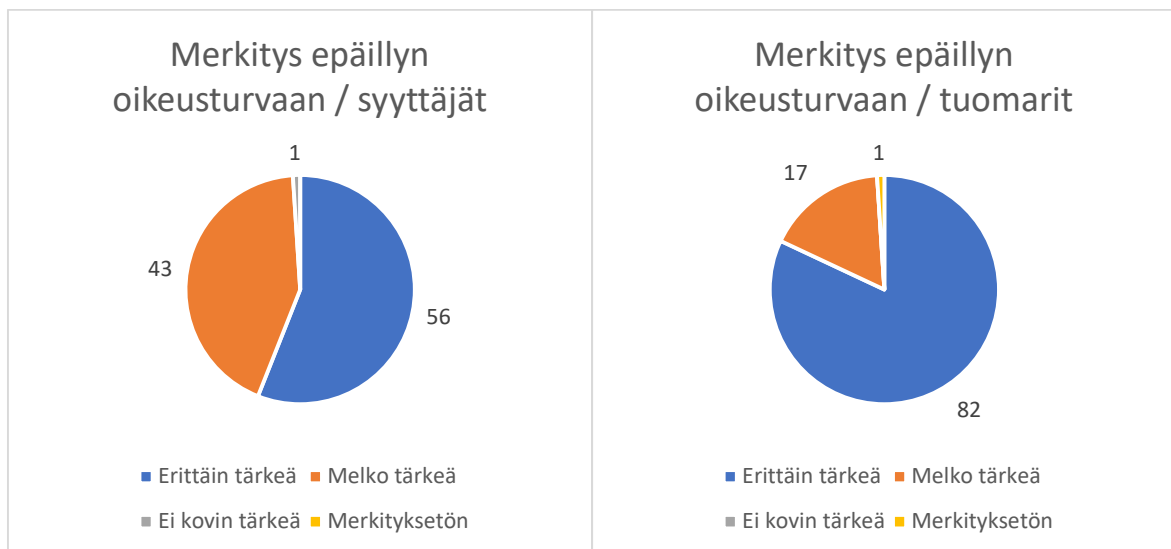
Tuomareista yli 10 vuotta työskennelleistä 37 % piti seuraamuskannanottoa erittäin tärkeänä. 2–5 vuotta työskennelleistä 69 % koki kannanoton melko tärkeäksi. 2–5 vuotta työskennelleet olivat luokitelleet seuraamuskannanoton tärkeimmäksi, sillä 85 % vastaajista oli arvioinut seuraamuskannanoton olevan erittäin tärkeä (16 %) tai melko tärkeä (69 %). Melkein yhtä tärkeänä seuraamuskannanottoa pitivät 5–10 vuotta työskennelleet.

Vaikka yli 10 vuotta työskennelleiden ryhmästä on vastattu eniten vaihtoehtoa ”erittäin tärkeä”, on vastanneissa lähes yhtä paljon tuomareita, joiden mielestä kannanotto on merkityksetön tai ei kovin tärkeä. Alle 2 vuotta työskennelleistä 33 % on kokenut seuraamuskannanoton ei kovin tärkeäksi. Olisi voinut ajatella seuraamuskannanoton olevan avuksi varsinkin kokemattomille tuomareille, jotta he pystyvät tarkastamaan tuomionsa linjaa. Lisäksi seuraamuskannanoton voisi ajatella ohjaavan perusteluvollisuutta. Yllättävää siis, että alle 2 vuotta työskennelleet tuomarit ovat niin suurelta osin vastanneet, että seuraamuskannanotto ei ole kovin tärkeä.

4.6 Seuraamuskannanoton merkitys epäillyn oikeusturvan kannalta

Seuraamuskannanoton lausumista haastehakemuksessa ja loppukeskustelussa on monesti perusteltu epäillyn oikeusturvalla. Kyselytutkimuksessa pyrittiin selvittämään, kuinka merkitykselliseksi seuraamuskannanotto koetaan epäillyn oikeusturvan kannalta käytännössä. Tutkimuskysymyksenä oli: Koetko seuraamuskannanoton antamisen merkitykselliseksi epäillyn oikeusturvan kannalta? Kysymystä oli vielä tarkennettu esimerkein – epäilty osaa arvioida seuraamuskannanoton perusteella, tarvitseeko oikeudenkäyntiin tulla paikalle tai hankkia avustaja. Vastausvaihtoehdot olivat samat kuin aiemman kysymykset osalta eli

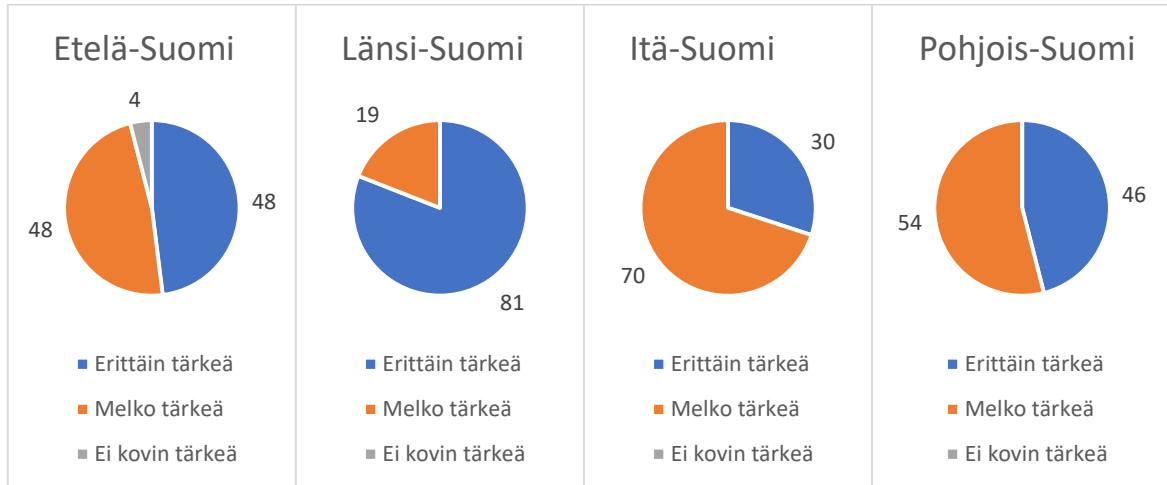
- erittäin tärkeä,
- melko tärkeä,
- ei kovin tärkeä,
- merkityksetön ja
- en osaa sanoa.

Tuomarit ovat kokeneet seuraamuskannanoton pääosin erittäin tärkeäksi. Vastanneista tuomareista 82 % luokitteli kannanoton erittäin tärkeäksi. Vastanneista syyttäjistä vain 56 % mieltää seuraamuskannanoton erittäin tärkeäksi. Kuitenkin loput 43 % syyttäjistä katsoo kannanoton melko tärkeäksi ja ainoastaan 1 % ei kovin tärkeäksi. Tuomareista 17 % pitää kannanottoa melko tärkeänä ja 1 % merkityksettömänä.

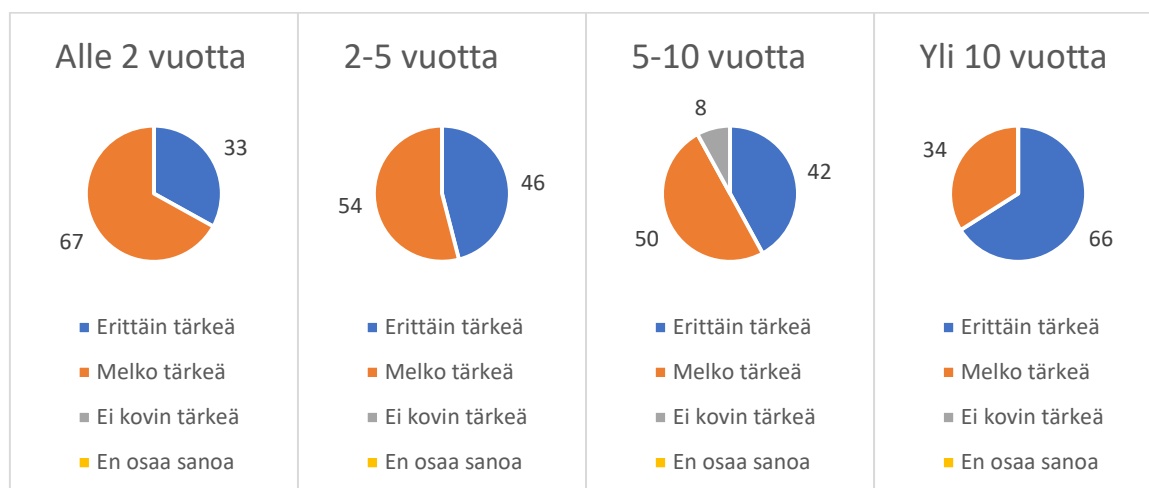
4.6.1 Syyttäjien näkemys

Seuraamuskannanoton merkitys epäillyn oikeusturvan kannalta alueittain

Syyttäjistä kaikkien muiden alueiden, paitsi Etelä-Suomen, vastaajat kokivat seuraamuskannanoton epäillyn oikeusturvan kannalta kokonaisuudessaan erittäin tärkeäksi tai melko tärkeäksi. Etelä-Suomen syyttäjäalueella 4 % vastanneista syyttäjistä katsoi, että kannanotto ei ole kovin tärkeä. Länsi-Suomen alueella seuraamuskannanotto katsottiin selkeästi muita alueita tärkeämmäksi, sillä jopa 81 % vastanneista arvioi sen olevan erittäin tärkeä. Itä-Suomessa muihin alueisiin verrattuna erittäin tärkeäksi luokittelevien osuus oli selkeästi pienempi. Itä-Suomessa vastaajat pitivät seuraamuskannanottoa pääosin melko tärkeänä. Pohjois-Suomen syyttäjien mielipiteet jakautuivat lähes puoliksi erittäin tärkeän ja melko tärkeän välillä.

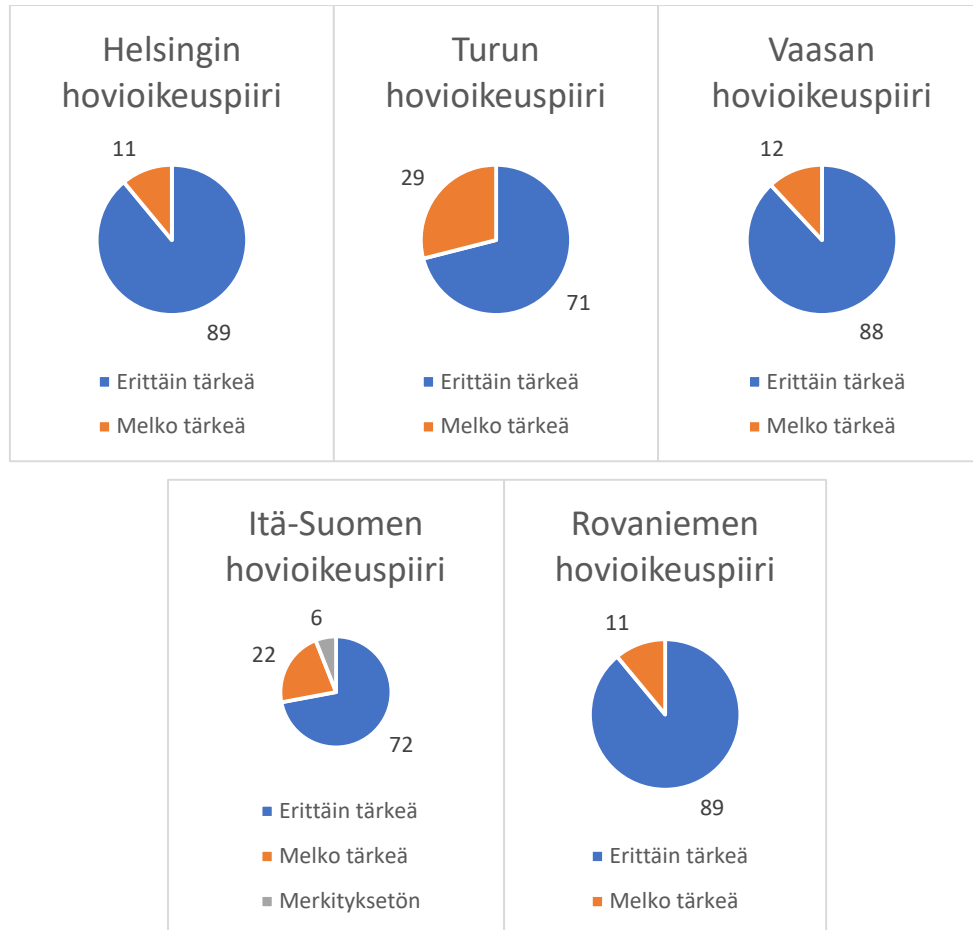
Seuraamuskannanoton merkitys epäillyn oikeusturvan kannalta työkokemuksen perusteella

Yli 10 vuotta työskennelleistä vastanneista syyttäjistä 66 % koki seuraamuskannanoton vastaajan oikeusturvan kannalta erittäin tärkeäksi. Erittäin tärkeiden osuus oli pisimmän työkokemuksien omaavien ryhmässä kaikista ryhmistä suurin. Vastaava luku alle 2 vuotta työskennelleillä oli 33 %. Alle 2 vuotta työskennelleistä kuitenkin 67 % katsoi seuraamuskannanoton melko tärkeäksi. Keskimmaisissa ryhmissä (2–5 v. ja 5–10 v.) erittäin tärkeäksi ja melko tärkeäksi luokittelevien osuudet olivat melko samankaltaiset. Kaikista ryhmistä poiketen 5–10 vuotta työskennelleiden ryhmässä jopa 8 % ei pitänyt seuraamuskannanottoa epäillyn oikeusturvan kannalta kovin tärkeänä tekijänä.

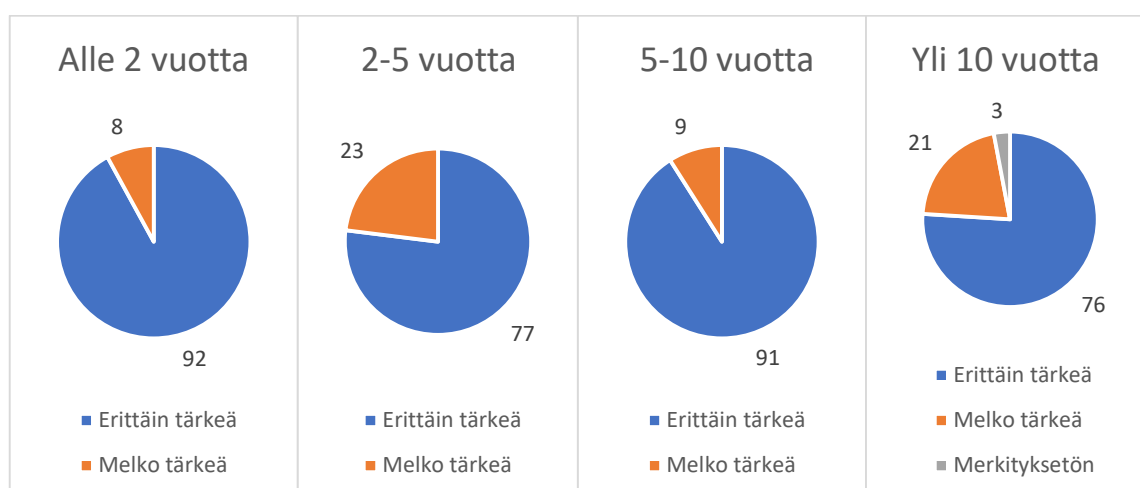
4.6.2 Tuomareiden näkemys

Seuraamuskannanoton merkitys epäillyn oikeusturvan kannalta alueittain

Tuomareiden osalta kaikilla alueilla seuraamuskannanoton merkitys epäillyn oikeusturvan kannalta on koettu pääosin erittäin tärkeäksi. Turun ja Itä-Suomen osalta n. 70 % vastaajista piti kannanottoa erittäin tärkeänä. Vastaavasti Helsingin, Vaasan ja Rovaniemen alueilla n. 90 % katsoi kannanoton merkityksen olevan erittäin tärkeä. Ainoastaan Itä-Suomessa 6 % vastasi seuraamuskannanoton olevan merkityksetön. Tuomareiden mielestä kaikilla alueilla seuraamuskannanotolla on korostuneen tärkeä merkitys epäillyn oikeusturvan kannalta.

Seuraamuskannanoton merkitys epäillyn oikeusturvan kannalta työkokemuksen perusteella

Kuten alueellisestikin myös eri työkokemusryhmissä valtaosa tuomareista arvioi seuraamuskannanoton olevan erittäin tärkeä epäillyn oikeusturvaan vaikuttava tekijä. Ainoastaan yli 10 vuotta työskennelleistä 3 % on kokenut seuraamuskannanoton asian merkityksettömäksi. Tärkeimmäksi seuraamuskannanotto on luokiteltu alle 2 vuotta ja 5–10 vuotta työskennelleiden keskuudessa, joista yli 90 % vastaajista on kokenut kannanoton erittäin tärkeäksi.

4.6.3 Merkitys yleisesti

Sekä syyttäjät että tuomarit ovat kokeneet seuraamuskannanoton epäillyn oikeusturvan kannalta yleisesti hyvin tärkeäksi. Kuitenkin tuomareiden osalta erittäin tärkeäksi luokittelevien osuus on huomattavasti suurempi kuin syyttäjillä.

Selkeästi tuomarit kokevat seuraamuskannanoton olevan tärkeämpi oikeusturvan kuin itse tuomion lopputuloksen kannalta. Epäillyn oikeusturvan kannalta seuraamuskannanoton näki erittäin tärkeäksi 82 % tuomareista, kun taas merkitys tuomioon katsottiin erittäin tärkeäksi vain 26 %:n vastauksissa. Epäillyn oikeusturvan osalta erittäin tärkeäksi kokevien määrä oli siis kolminkertainen verrattuna merkitykseen tuomion lopputuloksen kannalta. Tästä voidaan päätellä, että tuomarit eivät anna seuraamuskannanoton vaikuttaa merkittävästi tuomion lopputulokseen ja rangaistuksen mittaamiseen, mutta haluavat kuitenkin taata seura-

muskannanoton avulla syytetylle mahdollisuuden ennalta varautua asianmukaiseen puolustukseen. Rikoksesta syytetyn oikeusturvan takaamista on oikeuskirjallisuudessa kuvattu ehdottomaksi velvollisuudeksi.¹³⁰ Siksi onkin hyvä, että kannanotto on koettu tärkeäksi.

Epäillyn oikeusturvan osaksi katsottiin myös viivytyksetön käsittely. Sujuvan käsittelyn toteuttamiseksi vastaajan puolustautumisen kannalta pidettiin tärkeänä esittää kannanotto mahdollisimman aikaisessa vaiheessa.¹³¹ Tällöin vastaaja ehtii valmistautua käsittelyyn, hankkia tarvittaessa avustajan sekä päättää saapuuko paikalle oikeudenkäyntiin henkilökohtaisesti. Myös tämän näkökulman osalta tuomareiden ja syyttäjien kanta seuraamuskannanoton merkityksellisyyden tärkeäksi kokemisesta edesauttaa epäillyn oikeusturvan toteuttamista.

4.7 Seuraamuskannanotto ja tuomio

4.7.1 Seuraamuskannanoton ja tuomion yhteneväisyys

Aiempien vastausten perusteella seuraamuskannanotto koettiin yleisesti tärkeäksi, mutta vastaako tuomion lopputulos todellisuudessa seuraamuskannanottoa? Oikeusturva ei toteudu, jos seuraamuskannanotto ei juurikaan vastaa lopputulosta. Tietenkin tulee aina huomioida käsittelyssä ilmi tulevat seikat, mutta jos seuraamuskannanotto on ”harhaanjohtava”, voi sen antaminen jopa huonontaa tilannetta. Vastaaja esimerkiksi saattaa jättää saapumatta oikeudenkäyntiin sen perusteella.

Tuomareille esitetyssä kyselyssä kysymyksenä oli: Kuinka usein jutuissanne seuraamuskannanoton rangaistusvaatimus ja lopullinen rangaistus ovat lähes samat? Vastausvaihtoehtoina oli:

- alle 10 %:ssa,
- noin 10–30 %:ssa,
- noin 31–50 %:ssa,
- noin 51–70 %:ssa,

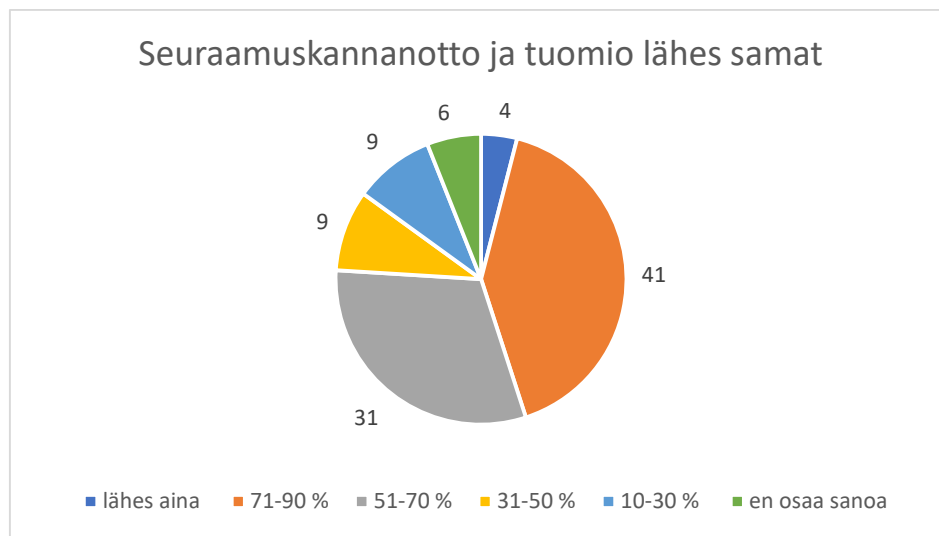
---

¹³⁰ Träksman 1989, s. 434.

¹³¹ Ks. luku 2.1 Perus- ja ihmisoikeudet sekä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset ja 3.1 Seuraamuskannanotto haastehakemuksessa.

- noin 71–90 %:ssa,
- lähes aina ja
- en osaa sanoa.

Ennakkoajatuksena vastauksista oli, että ”lähes aina” -vastausvaihtoehdon prosentuaalinen määrä muodostuisi varmasti suhteellisen korkeaksi, koska Suomen syyttäjälaitos on erittäin kehittynyt ja syyttäjät ovat kokeneita sekä hyvin koulutettuja.

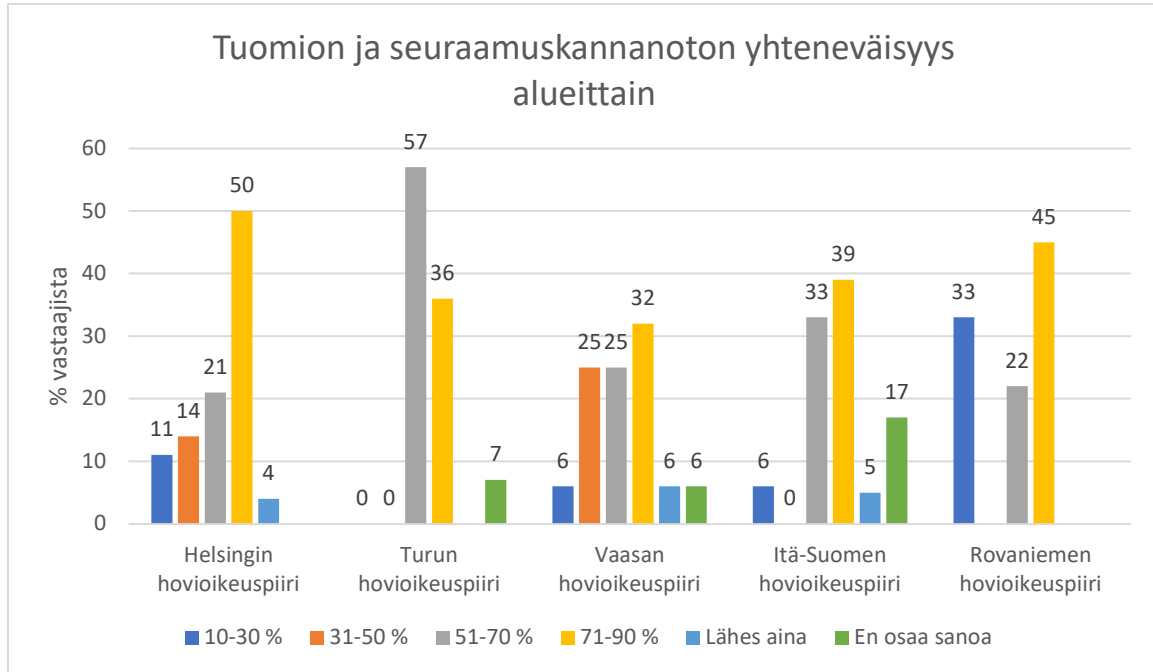
Yllättävää oli, että ainoastaan 4 % kaikista tuomareista valitsi vaihtoehdon ”lähes aina”. Tuomareista 41 % vastasi vaihtoehdon ”71–90 %:ssa tapauksista” ja 31 % vastasi ”51–70 %:ssa tapauksista”. Yhtä suosittuja olivat vaihtoehdot ”10–30 %:ssa tapauksista” ja ”31–50 % tapauksista”, joihin molempiin vastasi 9 % vastaajista. Vastaajista 6 % ei osannut ottaa kantaa kysymykseen.

Vastausjakauma osoittanee, että pääkäsittelyssä tulee useimmiten esiin vielä seikkoja, joita ei ole pystytty huomioimaan seuraamuskannanottoa tehtäessä. Joissain tapauksissa myöhemmin ilmi tulleiden seikkojen vaikutus voi olla merkittäväkin. Tulos vahvistaa myös aiempaa päätelmää siitä, että seuraamuskannanotto ei ole merkityksellinen niinkään tuomion lopputuloksen kuin epäillyn oikeusturvan kannalta.¹³² Tässä mielessä voisi ajatella, että liian lievä seuraamuskannanotto voi heikentää epäillyn oikeusturvaa.

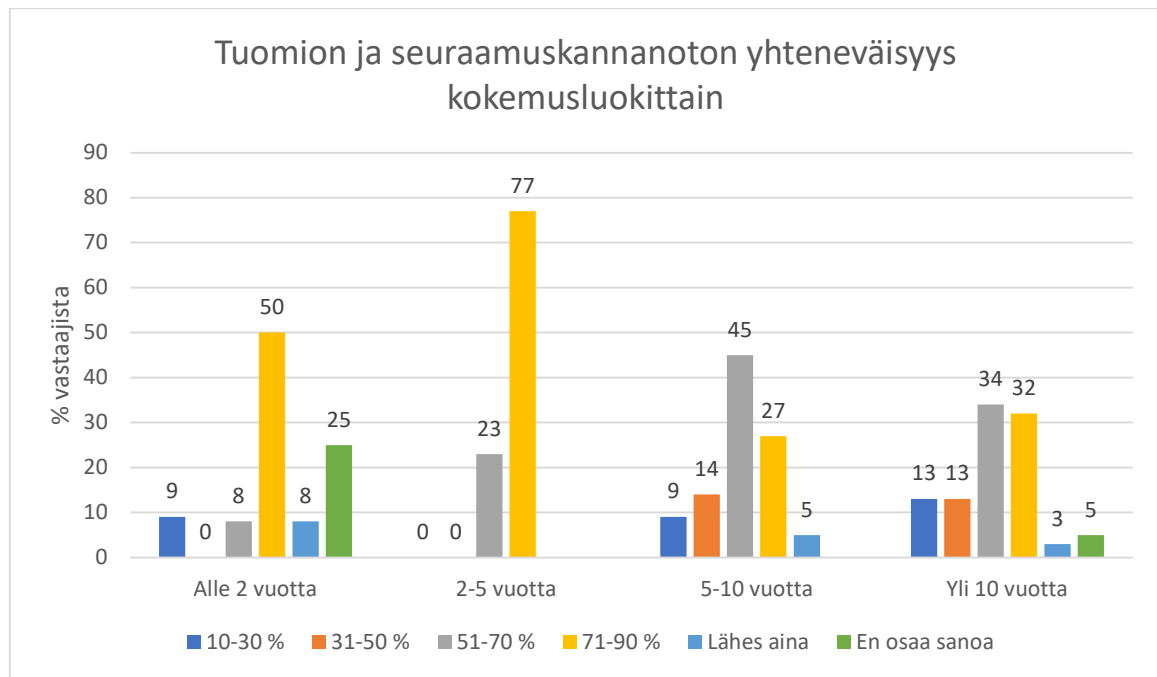
¹³² Ks. kohta 4.6.3 Merkitys yleisesti.

Tulos saattaa tietenkin myös kertoa siitä, että kaikissa tapauksissa seuraamuskannanotot eivät välttämättä ole olleet niin yksilöityjä tai pitkälti harkittuja.

Muista alueista eniten vastauksia oli 71–90 %:n luokassa, paitsi Turun hovioikeuden alueella enemmistö vastaajista arvioi seuraamuskannanoton ja tuomion olleen sama 51–70 %:ssa tapauksista. Toisaalta Turun hovioikeuspiirissä kaikki vastaukset sijoittuvat 51–90 %:n välille. Muilla alueilla hajonta on suurempaa. Vastanneista Turun hovioikeuspiirin alueella yli 10 vuotta työskennelleiden osuus on selkeästi keskiarvoa pienempi (29 % / 57 %). Rovaniemen alueella yli 10 vuotta työskennelleiden ero keskiarvoon oli lähelle samaa (33 % / 57 %), mutta 5–10 vuotta työskennelleitä oli lähes kolminkertaisesti keskiarvoon verrattuna (44 % / 15 %).

Alle 2 vuotta työskennelleistä ja 2–5 vuotta työskennelleistä suurin osa arvioi seuraamuskannanoton ja tuomion olleen sama 71–90 %:ssa tapauksissa. Alle 2 vuotta työskennelleistä 50 % on vastannut seuraamuskannanoton ja rangaistuksen olleen sama 71–90 %:ssa tapauksista. 2–5 vuotta työskennelleistä 77 % on arvioinut seuraamuskannanoton olleen sama 71–90 %:ssa tapauksista. 5–10 vuotta työskennelleet ja yli 10 vuotta työskennelleillä suosituin vastausvaihtoehto oli 51–70 %. Kyseisen vaihtoehdon oli valinnut 5–10 vuotta työskennelleistä 45 % ja yli 10 vuotta työskennelleistä 34 %.

Alle 2 vuotta työskennelleistä 25 % ei ole osannut ottaa kantaa kysymykseen. Todennäköisesti näin lyhyellä työkokemuksella on vielä vaikeampi arvioida seuraamuskannanoton ja tuomion välistä suhdetta. ”En osaa sanoa” -vaihtoehtoa on voitu valita myös siitä syystä, että asiaan ei ole haluttu ottaa kantaa, sillä yli 10 vuotta työskennelleistä 5 % oli päätenyt samaan vastaukseen.

Lyhyemmän työkokemuksen omaavat tuomarit vastasivat useammin tuomionsa olevan seuraamuskannanoton kaltainen. Tulokseen vaikuttaa mahdollisesti, että vähäisemmän kokemuksen omaavilla tuomareille ei ole vielä riittävää rohkeutta poiketa syyttäjän esityksestä. Toisaalta selkeämmät ja lievemmat tapaukset saatetaan ohjata näihin ryhmiin, jolloin seuraamuskannanotto on lähtökohtaisesti jo helpompi tehdä, joten se saattaa vastata paremmin lopputulosta.

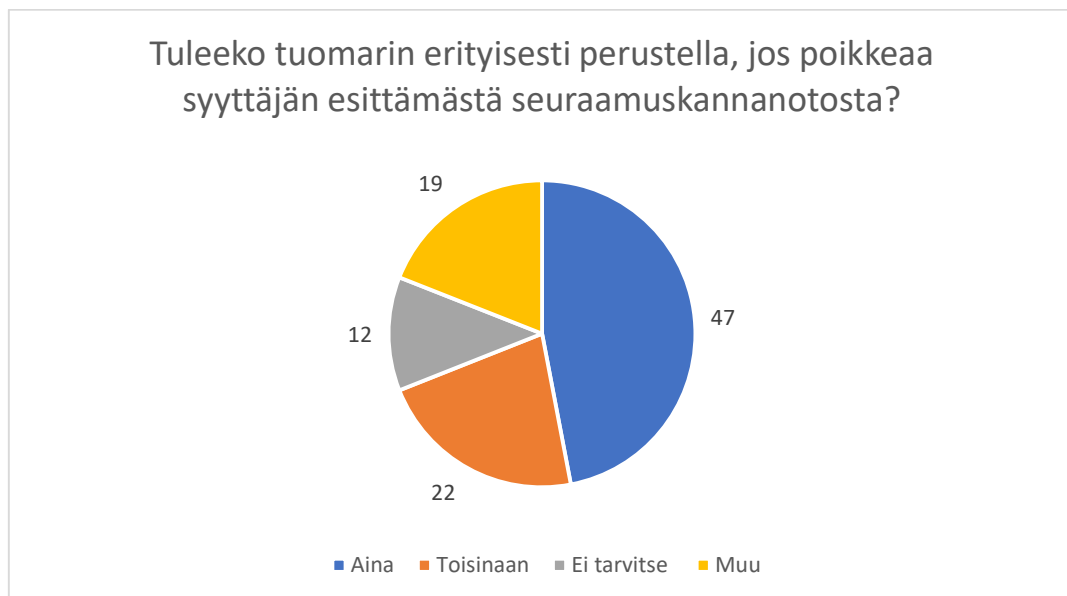
4.7.2 Tuomion perusteluista

Läheisesti oikeusturvaan liittyvät myös perustelut. Tuomareilta kysyttiin: Koetteko, että tuomarin tulee erityisesti perustella, jos poikkeaa syyttäjän esittämästä seuraamuskannanotosta? Laissa on edellytetty tuomion perusteleminen, mutta kysymyksellä haluttiin kuulla, kokevatko tuomarit lain mukaisen perusteluvelvollisuuden lisäksi *erityistä tarvetta lisäperusteluille* poiketessaan syyttäjän kannanotosta.

Vastausvaihtoehtoina annettiin:

- aina,
- toisinaan,
- ei tarvitse ja
- muu.

Vastauksissa ei esiintynyt merkittäviä alueellisia tai kokemuseroja, joten vastauksia ei eritellä alueittain tai kokemusvuosittain.

Tuomareista 47 % valitsi vaihtoehdon ”aina”, 22 % vaihtoehdon ”toisinaan” ja 12 % vaihtoehdon ”ei tarvitse”. 19 % vastaajista valitsi vaihtoehdon ”muu”, johon sai vapaamuotoi-

sesti kirjoittaa oman vastauksen. Lähes puolet vastaajista näkee, että syyttäjän seuraamus-kannanotosta poikkeaminen on aina perusteltava. ”Muu” -vastausvaihtoehdon valinneista enemmistö oli vastannut, että syyttäjän vaatimasta ei aiheudu erityistä perusteluvelvollisuutta.

”Seuraamus on aina perusteltava. Sillä tavalla ei tarvitse eikä tule perustella, että nyt poiketaan seuraamuskannanotosta, koska...”

”Rangaistusseuraamus tulee aina perustella hyvin riippumatta siitä, poikkeaa se syyttäjän esittämästä seuraamuskannanotosta. Toisin sanoen syyttäjän esittämistä kannanotosta poikkeaminen ei aiheuta mitään erityistä / poikkeavaa.”

Siitä huolimatta, että syyttäjän kannanotosta poikkeamisesta ei sinänsä aiheudu perusteluvelvollisuutta, tuomarit kokevat, että perustelu on vastaajan kannalta tärkeää.

”Rangaistus (tai sen ankaruus) ei saa tulla vastaajalle yllätyksenä. Siksi se on hyvä perustella.”

”Ei tarvitse, mutta vastaajan kannalta on hyvä perustella. Ei tule yllätyksenä.”

Toisaalta perusteleminen oli koettu tärkeäksi, jos poiketaan merkittävästi syyttäjän esittämästä kannanotosta ja erityisesti silloin, jos poiketaan syyttäjän esittämästä rangaistuslajista.

”Jos poikkeaminen on merkittävä, siinä tapauksessa seuraamus (laji, määrä) on mielestäni perusteltava.”

”Erityisesti silloin näen perustelemisen tärkeänä, jos tuomitsen kovasti syyttäjän kannanottoa ankaramman rangaistuksen. Myös rangaistuslajin poiketessa syyttäjän kannanotosta koen erityistä tarvetta perustelemiselle.”

Tuomioistuimen on varattava asianosaisille tilaisuus lausua rangaistuksesta, jos se poikkeaa asianosaisten kannanotoista sekä ymmärrettävästi perusteltava rangaistuksen määräämistä eli lajivalintaa ja rangaistuksen mittaamista.¹³³ Säännösten mukaan tuomio on aina perusteltava. ROL 11:6.1:n mukaan tuomion tulee myös sisältää perustelut. Laissa on edellytetty, että perusteluista ilmenee, mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu.

---

¹³³ Virolainen – Martikainen 2010, s. 496.

Lisäksi perusteluissa on myös selostettava, millä perusteella riitainen seikka on tullut näytekseksi tai jäänyt näyttämättä.¹³⁴ Lakimuutoksessa vuonna 2015 momenttien 1 ja 2 paikat vaihdettiin keskenään samansanaisesti. Tämän johdosta uudemmassa hallituksen esityksessä (HE 46/2014 vp) ei ole avattu perusteluvelvollisuuden sisältöä. Aiemmassa hallituksen esityksessä on otettu kantaa tuomion perusteluvelvollisuuden sisältöön. Tuomio olisi perusteltava niin yksityiskohtaisesti kuin asian merkitys ja riittävyys vaativat.

Vaikka tuomio on aina perusteltava, hallituksen esityksen mukaan rangaistuksen mittaamista ei yleensä ole tarpeen perustella, sillä rangaistuskäytäntö on useimmiten vakiintunut. On kuitenkin tilanteita, joissa rangaistuksen valinta tai mittaaminen vaatii perustelut. Ensimmäinen näistä tilanteista on se, että syyttäjän ja vastaajan näkemykset ovat olleet eriäviä. Tällöin tuomioistuimen tulisi perustella rangaistusta, vaikka se olisi rangaistuskäytännön mukainen. Rangaistuksen valintaa tulisi perustella myös silloin, kun rikoksesta määrättävä rangaistus poikkeaa yleisestä käytännöstä. Tuomiosta on tosiseikkojen lisäksi ilmevä se, mihin oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu. Tarvittaessa voi viitata oikeuslähteisiin, kuten ennakkopäätöksiin.¹³⁵

Lähtökohtaisesti oikeuskirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä on edellytetty, että tuomioistuimien perustele rangaistuksen lajivalinnan ja pituuden. On kuitenkin myös tilanteita, joissa perusteluja ei tarvita. Tällaisia tilanteita ovat lähinnä rutiinitapaukset, joissa rangaistuskäytäntö on vakiintunut ja, jos kyseisessä tapauksessa ei poiketa tästä vakiintuneesta rangaistuskäytännöstä, eli normaalirangaistusvyöhykkeestä.¹³⁶ Oikeuskirjallisuudessa on myös nähty asianmukaiseksi, että tuomioistuimien perustelisi lajivalinnan niissä tapauksissa, kun on harkinnut erilaisia vaihtoehtoja. Tällaisia tilanteita voisi olla esimerkiksi rajanveto sakon ja vankeusrangaistuksen välillä tai ehdollisen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen välillä.¹³⁷ Perustelu ei varmastikaan aiheuta suurta lisävaivaa, kun asia on jo mietitty seuraamusta päätettäessä.

Jotta perustelujen ja tuomion rakenne olisi jäsennelty selkeästi, on suositeltu varsinaisen syyksilukemisen ja tuomion perustelujen kirjoittamista erikseen omien alaotsikkojensa ”syyksilukeminen” ja ”tuomion perustelut” alle. Tuomion perusteluissa voidaan erotella ensin ”riidattomat tosiseikat” ja sen jälkeen riidanalaisia tosiseikkoja koskeva ”näyttö ja sen

---

¹³⁴ OK 24:4 ja ROL 11:4.2, L:ssa 2015.

¹³⁵ HE 154/1990 s. 30, HE 82/1995 vp, s. 128 ja OLJ 1/1993 s. 275–276.

¹³⁶ Virolainen – Martikainen 2010, s. 497.

¹³⁷ Jokela III, s. 515 ja Jokela 2018, s. 747.

arviointi”. Jäljempi voidaan vielä jakaa seuraavasti: 1) näytön selostaminen, 2) näytön arviointi ja 3) johtopäätösten teko.¹³⁸ Perusteluissa kiinnitetään siis enemmän huomiota näyttöön ja sen arviointiin, mutta ei niinkään rangaistuksen mittaamisen perusteluun, vaikkakin mittaamisen perustelukin voi olla tapauskohtaisesti hyvin tärkeä.

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2009:77 katsonut, että hovioikeuden tuomio oli virheellinen, koska hovioikeus vankeusrangaistusta määrätessään ei ollut ottanut huomioon RL 7:6:n mukaisesti aikaisemmin tuomittua ehdotonta vankeusrangaistusta eikä ollut myöskään perustellut sitä, mistä syystä tuota rangaistusta ei ollut otettu huomioon. Tapaus voisi olla verrattavissa tilanteeseen, jossa on harkittu eri rangaistuslajeja tai syyttäjän ja vastaajan näkemykset rangaistuslajista ovat olleet eriävät. Korkeimman oikeuden ratkaisun perusteella näissä tapauksissa tulisi perustella erityisesti rangaistuksen lajivalintaa.

Ratkaisussa KKO 1990:157 on ollut kyse tuomioistuimen perusteluvollisuudesta rangaistusta mitatessa. Ratkaisu koskee hovioikeuden perusteluvollisuutta korotettaessa rangaistusta käräjäoikeuden tuomiosta, mutta tapaus voisi soveltaa myös yleisesti rangaistuksen mittaamisen perustelemista koskien. Tapauksessa käsiteltiin sitä, että hovioikeudella on velvollisuus perustella rangaistuksen mittaamista, kun se olennaisesti korotti vastaajalle tuomitua rangaistusta ja määräsi vankeusrangaistuksen ehdollisesta ehdottamaksi. E contrario -tulkintaa soveltaen ratkaisua ei tarvitsisi kuitenkaan perustella, jos rangaistusta muutetaan ”ei olennaisesti” eli vain ”vähän”. Yleisesti ottaen voidaan ajatella, että kyseinen ennakkopäätös sisältäisi ajatuksen, että vähäisiä muutoksia tai poikkeamia normaalirangaistuksesta ei tarvitse perustella. Perusteluvollisuuden rajausta ei voida kuitenkaan tehdä ”olennaisen muutoksen” kriteerillä, sillä yleispätevästi ei ole mahdollista sanoa, mikä on olennainen muutos.¹³⁹ Koska ”olennainen muutos” on käytännössä vaikeasti määritettävissä, olisi ehkä järkeenkäypää esittää perustelut tarpeeksi yksityiskohtaisesti aina poikettaessa osapuolten esittämästä.

Perusteluissa on kuitenkin kyse myös asianosaisista. Manner on huomionut, että päämiehen juttua ajettaessa tavoitteena ei välttämättä ole juridisesti täysin oikea lopputulos, vaan voittona voidaan nähdä myös järkevä ja kohtuullinen ratkaisu. Jos tuomioistuimen ratkaisu on loogisesti ja ymmärrettävästi perusteltu, syntyy ymmärrys oikealta tuntuvasta ratkaisusta ja näin ratkaisu on helpompi hyväksyä.¹⁴⁰ On katsottu, että ratkaisun perustelut laaditaan juuri

---

¹³⁸ Jokela 2018, s. 744.

¹³⁹ Virolainen – Martikainen 2010, s. 498–499.

¹⁴⁰ Manner 2001, s. 190–192.

asianosaisia varten. Perusteluvollisuutta tulisikin miettiä asianosaisen näkökulmasta. Asianosainen tuskin tietää, mikä on kyseisen teon rutinoitunut rangaistus. Siksi olisi hyvä perustella, miksi on valittu juuri kyseinen rangaistustyyppi ja pituus tai määrä. Suomessa rangaistusjärjestelmä perustuu normaalirangaistusajattelulle, jonka mukaan normaalirikoksesta olisi tuomittava normaalirangaistus, jollei ole syytä poiketa suuntaan tai toiseen. Olisi toivottavaa, että perusteluista ilmenisi kyseinen normaalirangaistus tai rangaistusvyöhyke. Tuomioistuimen tulisi se ilmoittaa perusteluissa, jos se on helposti selvitettävissä.¹⁴¹ Hyvä perustelu auttaa asianomaista hyväksymään ja ymmärtämään ratkaisun paremmin, mikä osaltaan todennäköisesti vähentää muutoksenhakua. Lisäksi asianosaiselle selviää, mihin seikkaan tulee kiinnittää huomiota, jos hakee muutosta.¹⁴² Hyvät perustelut tekevät oikeudenkäyntiprosessista asianosaisille oikeudenmukaisemman ja selkeämmän. Tuomion perusteleminen toteuttaa lisäksi julkisuusperiaatetta. Ilman perusteluja yleisön on hankalampi arvioida tuomion oikeudenmukaisuutta.¹⁴³

Perustelujen tarkoituksena on tarjota vastaajalle mahdollisuus arvioida rangaistuksen kohtuullisuutta ja muutoksenhaun tarvetta. Perustelujen ei sinänsä tarvitse olla laajoja, mutta on katsottu, että riittävää ei ole kuitenkaan tyytyä käyttämään vain standardinomaisia fraaseja,¹⁴⁴ jotka eivät välttämättä ”aukea” osapuolille, eivätkä siten tarjoa mitään lisäarvoa. Tuomion perusteleminen on lisäksi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja asianosaisten oikeusturvan kannalta tärkeimpiä osa-alueita.¹⁴⁵ Perustellun päätöksen saaminen on turvattu PL 21 §:n toisessa momentissa. Hyvin perustellut tuomiot lisäävät oikeusvarmuutta ja osaltaan luottamusta tuomioistuimeen.¹⁴⁶

Kyselytutkimuksen avoimista vastauksista ilmenivät myös vastaavat näkemykset.

”Asianosaisten seuraamuskannanotot asettavat usein tietyn vaatimustason tuomioistuimen perusteluille. Jos asianosaiset ovat yhtä mieltä esim. mahdollisesti tuomittavan rangaistuksen pituudesta ja se vastaa kutakuinkin myös tuomioistuimen näkemystä, rangaistusta ei tarvitse perin juurin perustella. Jos näkemykset taas poikkeavat, niin sitten niiden pohjalta voi perustella oman rangaistusharkinnan.”

---

¹⁴¹ HE 44/2002 vp, s. 168 ja Virolainen – Martikainen 2010, s. 498.

¹⁴² HE 154/1990 s. 29–30 ja HE 82/1995 vp, s. 127.

¹⁴³ Virolainen – Pölönen 2003, s. 336–337.

¹⁴⁴ Virolainen – Martikainen 2010, s. 498–499.

¹⁴⁵ Jokela III, s. 509 ja Jokela 2000, s. 398.

¹⁴⁶ Jokea III, s. 509–510, HE 154/1990 s. 29–30 ja HE 82/1995 s. 127.

Vastaajista iso osa oli sitä mieltä, että tuomarin tulee erityisesti perustella, jos poikkeaa syyttäjän esittämästä. Myös hallituksen esityksessä ja oikeuskäytännössä on korostettu perustelujen merkitystä tapauksissa, joissa poiketaan osapuolten esittämästä olennaisesti. Voidaan ajatella, että tuomareiden olisi hyvä perustella tuomion poikkeaminen kannanotosta joka tapauksessa, sillä ”olennaisen muutoksen” raja on hankala määrittää.

4.7.3 Missä tilanteissa tuomio poikkeaa seuraamuskannanotosta?

Vastauksista pyrittiin selvittämään, esiintyykö prosessissa tyyppitilanteita, joissa seuraamuskannanotosta poiketaan. Tällaiset tyyppitilanteet voisivat aiheuttaa kehittämiskohteen. Tuomareilta kysyttiin, millaisissa tilanteissa he ovat poikenneet syyttäjän seuraamuskannanotoista. Vastaustila oli vapaa. Vastauksia saatiin 71 kappaletta. Tuomareiden vastauksista oli selvästi nähtävissä kaksi suurta ”poikkeamistilanneryhmää”: 1) seuraamuskannanotto on poikennut yleisestä vakiintuneesta käytännöstä ja 2) pääkäsittelyssä on tullut esiin lieventämis- tai koventamisperuste tai -perusteita.

Ensimmäisessä ryhmässä seuraamuskannanotto on ollut liian alhainen tai korkea verrattuna oikeuskäytäntöön, tai seuraamuskannanotto ei muutoin ole ollut oikeudenmukainen. Tuomarit ovat kertoneet poikkeamiselleen perusteluna, että seuraamuskannanottoa muodostaessa tulee huomioida yksittäisten tapausten erityispiirteet. Tuomarit ovat kokeneet, että syyttäjän vaatimus poikkeaa useimmiten ylöspäin oikeuskäytäntöön verrattuna. Tähän ryhmään kuuluvat myös tapaukset, joissa syyte hylätään tai tuomitaan lievemmästä tekemuodosta, jolloin seuraamuskannanotto ei tietenkään vastaa oikeuskäytäntöä. Tuomarit ovat esittäneet, että kannanotto on poikennut oikeuskäytännöstä myös, jos syyttäjä on arvottanut väärin teon väkivaltaa liian lieväksi tai talousrikoksissa perustanut kannanottonsa vain euromääriin eikä itse teon oikeudenvastaiseen luonteeseen. Joissain tapauksissa on saatettu vaatia rangaistuksena vankeutta, vaikka oikeuskäytännön mukainen rangaistus olisi sakkoa, koska teko on vähäinen tai tekijän syyllisyysaste on alhainen.

Tilanteita, joissa tuomarit ovat kertoneet poikenneensa syyttäjän seuraamuskannanotosta:

”Jos rangaistusvaatimus on selvästi poikennut normaalirangaistuksesta ylöspäin.”

”Syyttäjän (varsinkin kokemattomimpien) esitys poikkeaa vakiintuneesta mittaamiskäytännöstä ilman perusteluja. Mm. huumausainerikoksissa on vaadittu vankeutta tapauksissa, joissa sakko on vakiintunut seuraamus.”

”Kun ollut selvästi liian ankara verrattuna siihen, mitä on näytetty tehdyn ja mikä on vakiintunut seuraamus ko. teosta.”

”Syyksilukemisen muuttuessa sekä silloin, jos seuraamuskannanotto selvästi alittaa tai ylittää sen, mitä kyseisestä teosta on oikeuskäytännön mukaan tuomittava. Vastaajia tulee kohdella yhdenvertaisesti, ja tämä tarkoittaa myös sitä, että samanlaisesta teosta saa saman seuraamuksen siitä riippumatta, mitä syyttäjä on asiassa vaatinut.”

”Jos syyksilukeminen poikkeaa siitä, mitä syyttäjä on vaatinut, esim. syyte tapon yrityksestä --> syyksiluetaan törkeänä pahoinpitelynä. Tai esimerkiksi tilanteessa, jossa lähisuhdeväkivaltaa, jolloin olen soveltanut Istanbulin sopimusta (kuten KKO 2020:20) ja tällöin rangaistus on usein ankarampi, kuin mitä syyttäjä on vaatinut. Seksuaalirikoksissa syyttäjän seuraamuskannanotto ei juuri vaikuta suuntaan taikka toiseen. Sen sijaan kirjallisessa menettelyssä ratkaistavissa asioissa usein tuomittava rangaistus on seuraamuskannanoton suuntainen.”

Syyttäjien tulisi näiden vastausten valossa vielä entistä tarkemmin kohdistaa seuraamuskannanottonsa ja varmistaa kannanoton olevan oikeuskäytännön mukainen.

Toinen ryhmä koskee RL 6 luvun lieventämis- tai koventamisperusteita. Tuomarit ovat kertoneet poikenneensa seuraamuskannanotosta, mikäli kannanotto ei ole vastannut sitä mitä istunnossa tulleiden rangaistuksen mittaamiseen vaikuttavien seikkojen perusteella voisi määrittyä. Vastaajalle on voinut esimerkiksi tulla prosessin kestäessä muita rikosrekisterimerkintöjä tai tuomioita, jotka vaikuttavat rangaistuksen mittaamiseen. Pääkäsittelyssä ilmentyvä voimakas katumus voi lieventää rangaistusta, ja vastaavasti koettiin, että tekoa vähättelevä tai asianomistajaa pilkkaava käytös voi koventaa sitä.

Tuomarit ovat esittäneet poikenneensa esimerkiksi seuraavasti:

”Ainakin vastaajan eduksi, jos olen katsonut, että mittaamisessa on lieventäviä asianhaaroja.”

”Jos se ei vastaa rangaistuskäytäntöä tai siinä ei ole annettu riittävää vaikutusta koventamis- tai lieventämisperusteille.”

”Esimerkiksi jos syyttäjä on pysynyt haastehakemuksessa esittämässään kannanotossa, mutta istunnossa on tullut esiin huomioon otettavia lieventäviä tai ankaroittavia seikkoja. Poikkeaminen on varsin tavallista.”

”Jos syyttäjän esittämästä kannanotosta on poikettu ylöspäin, useimmiten asiassa on tullut jotain erityisiä perusteita (kuten muuttuneet rikosrekisteritiedot tms.). Alaspäin poikkeaminen on tavanomaisempaa, koska (erityisesti joillakin) syyttäjillä on taipumus esittää seuraamuskannanotot vakiintuneesta rangaistuskäytännöstä yläkanttiin.”

”Joskus seuraamuskannanotto on ”juostenkustu”, huolimattomasti tehty, esim. entisyyttä selvittämättä.”

Syyttäjät eivät voi tietenkään varautua etukäteen pääkäsittelyssä esille tuleviin seikkoihin. Tämän vuoksi syyttäjän seuraamuskannanoton tuleekin tarkentua käsittelyn edetessä.

Kyselyssä tuli esille myös muita poikkeamistilanteita. Oli esimerkiksi vaadittu ehdotonta vankeusrangaistusta, vaikka aikaisempi rikollisuus ei anna aihetta siihen tai toisinpäin. Ankaramman rangaistuksen vaatiminen oli tässäkin selkeästi yleisempää. Esiintyi myös tapauksia, joissa syyttäjä oli laskenut väärin yhteisen rangaistuksen pituuden tai vastaajan puolelta oli esitetty argumentteja, jotka muuttavat tilannetta, kuten tulisiko kokeilla vielä yhdyskuntapalvelua.

Tuomarit ovat kokeneet, että syyttäjittäin vaihtelee, kuinka ankaria rangaistuksia vaaditaan. Pääosin on vaadittu ankarampia rangaistuksia, mutta vastauksista heijastui myös se, että liian lievien rangaistusten vaatiminen ei ole tavatonta.

*”Syyttäjä vaati sakkoa vastaajana olevalle isälle, joka oli syyttäjän mukaan pahoinpidellyt noin ***** ikäistä lastaan murtamalla tämän *****.
Pyysin vastaajan avustajaa lausumaan siltä varalta, että käräjäoikeus katsoisi seuraamuksen olevan riittämätön ja pyysin vielä tarkentamaan siltä varalta, että ehdollinen vankeusrangaistus olisi yksinään riittämätön.”*

”Ehkä tyypillisin tilanne on sellainen, jossa syyttäjä vaatii ehdotonta vankeutta, vaikka aikaisemmat ehdolliset rangaistukset eivät esimerkiksi samaan konkurrenssiryhmään kuulumisen vuoksi nähdäkseni vielä muodosta estettä

ehdolliselle rangaistukselle. Toisaalta eräällä syyttäjällä, jonka kanssa olen paljon työskennellyt, on lähes poikkeuksetta oikeuskäytäntöön nähden hyvin lievät rangaistusvaatimukset, ja olen joutunut lukuisia kertoja tuomitsemaan myös syyttäjän vaatimaa ankarampia rangaistuksia.”

”Syyttäjien seuraamuskannanotot poikkeavat hyvin paljon toisistaan. Toiset syyttäjät esittävät systemaattisesti muita ankarampia rangaistuksia, toiset taas lievempiä. Myös esimerkiksi jäännösrangaistuksen ja ehdollisen täytäntöönpanon vaikutukseen syyttäjät ottavat harvemmin tarkempaa kantaa. Samoin on tilanne konkurrenssituomioiden osalta.”

Tuomarit ovat kokeneet, että seuraamuskannanotot ovat olleet usein oikeuskäytännön mukaisia ns. taulukkorangaistuksissa, kuten rattijuopumuksissa. Harvemmin esiintyvien rikoslajien kohdalla rangaistus voi useammin poiketa syyttäjän esittämästä, sillä vakiintunutta käytäntöä ei välttämättä ole vielä muodostunut. Voidaan miettiä, olisiko oikeusturvan kannalta parempi, että vaaditaan hieman yläkanttiin, jotta vastaajalle ei tulisi yllätyksenä, jos joudutaankin tuomitsemaan kovempi rangaistus. Tätä ei voida kuitenkaan pitää perusteltuna vaihtoehtona, sillä syyttäjän kannanoton tulee olla objektiivinen käsitys rangaistuksesta eli syyttäjä ei saisi vaatia kovempaa rangaistusta kuin on perusteltua.¹⁴⁷ Vastaajan oikeusturvan ei voida katsoa vaarantuvan, mikäli tuomio poikkeaa seuraamuskannanotosta vain vähäisesti, varsinkin, jos kyseessä on vastaajasta johtuva syy, kuten prosessin aikana aiheutuneet rikosrekisterimerkinnät.

4.8 Määritteleekö seuraamuskannanotto rangaistuksen ylärajan?

”Osin kyllä syyttäjä hakee ehkä sitä maksimia, mitä korkeintaan on ajateltu. Yleensä siitä sitten tullaan alaspäin. Itse en ole koskaan tuominnut yli sen mitä syyttäjä on vaatinut.”

Koetaanko seuraamuskannanoton sitten määrittelevän ylimmän mahdollisen rangaistuksen? Kysymys esitettiin tuomareille.

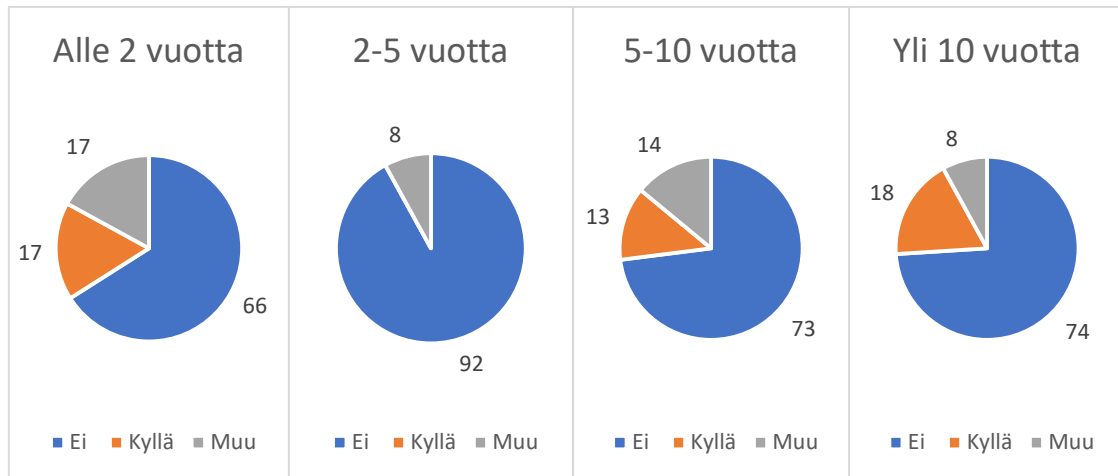
¹⁴⁷ Kohta 2.6 Syyttäjää velvoittava objektiivisuusperiaate.

Vastausvaihtoehtoina olivat:

- kyllä,
- ei ja
- ”muu”.

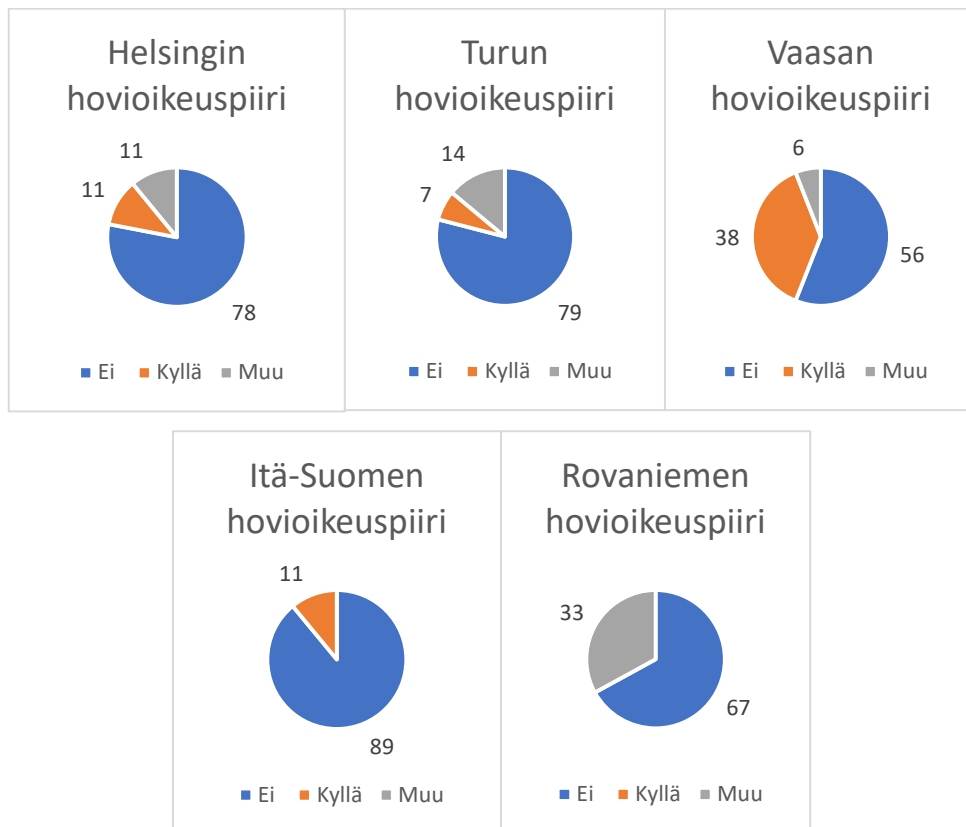
Tuomareista valtaosa, eli 72 %, ei pitänyt seuraamuskannanottoa rangaistuksen ylärajana. Sen sijaan 13 % vastaajista koki seuraamuskannanoton määrittelevän rangaistuksen ylärajan. Loput 15 % vastaajista valitsivat vastausvaihtoehdon ”muu”, jota avataan tuonnempana.

Tuomareiden vastaukset kokemusluokittain

Muissa kokemusryhmissä vastaukset olivat samankaltaiset, paitsi 2–5 vuotta työskennelleistä kukaan ei katsonut kannanottoa ylimmäksi rajaksi. Muiden osalta n. 70 % vastasi, että kannanotto ei ole yläraja, kun taas 2–5 vuotta työskennelleiden osalta tätä mieltä oli peräti 92 % vastaajista.

Tuomareiden vastaukset alueittain

Helsingin, Turun ja Itä-Suomen hovioikeuspiirin osalta vastaukset ovat hyvin samanlaiset – yli $\frac{3}{4}$ on kokenut, että kannanotto ei määritä ylintä rangaistusta. Vaasan hovioikeuspiirissä yli $\frac{1}{3}$ katsoi, että seuraamuskannanotto olisi rangaistuksen ylimpänä rajana. Vastaavasti Rovaniemen hovioikeuspiiristä kukaan ei vastannut kannanoton olevan ylärajana. Rovaniemen osalta suuri ”muu” -vastausvaihtoehtojen sisältö käsitteli pääosin mielipidettä kirjallisen menettelyn osalta. Kirjallisen menettelyn osalta kannanottoa pidettiin ylärajana. Muiden alueiden ”muu” -vastausvaihtoehdon valinneiden vastaukset olivat samankaltaisia.

Vaikka seuraamuskannanotto ei lain mukaan määrittele ylintä rajaa, on osa kokenut sen ylimmäksi rajaksi tai ilmaissut, että sen pitäisi olla ylin raja. Sinänsä vastaajan oikeusturva voisi toteutua myös parhaiten, jos seuraamuskannanottoa ei olisi mahdollista ylittää.

”Lähtökohtaisesti kyllä, mutta joskus seuraamuskannanotto on täysin pielessä, jolloin istunnossa keskustelutetaan myös se, että rangaistus olisi ankarampi.”

”Näin sen pitäisi olla. Tuomioistuin ratkaisee erimielisyyksiä, eikä sen pitäisi synnyttää niitä itse.”

Osin se, koetaanko seuraamuskannanotto ylimmäksi rajaksi, riippuu myös menettelystä, jossa asia käsitellään. ”Muu” -vastausvaihtoehdon valinneista iso osa esitti, että kannanotto ei ole muutoin ylärajana, paitsi kirjallisessa menettelyssä. Kirjallisessa menettelyssä kannanotto olisi epäilyllä oikeusturvan kannalta ongelmallisempaa ylittää, koska asiaa ei voida keskusteluttaa istunnossa.

”Kirjallisesti ratkaistavissa asioissa pidän asianosaisten oikeusturvan kannalta ongelmallisena, jos tuomioistuin määräisi merkittävästi korkeamman rangaistuksen tai siirtyisi rangaistuslajista kovemmalle asteikolle ainakaan kuulematta asianosaista.”

”Tämä riippuu vähän siitäkin, millaisessa menettelyssä asia ratkaistaan. Jos asiaa käsitellään kirjallisessa menettelyssä, jossa vastaaja ei ole paikalla, hänen on voitava luottaa siihen, ettei hänelle tule yllätyksiä myöskään seuraamuksen osalta, Kirjallisessa menettelyssä siis syyttäjän kannanotto määrittelee seuraamuksen ylärajan. Samoin on tilanteissa, joissa vastaaja on haastettu istuntoon, sillä uhalla, että rangaistus voidaan tuomita hänen poissaolostaan huolimatta, jolloin myös se, millä uhalla vastaaja on haastettu, määrittelee osaltaan sen, millaiseen rangaistukseen vastaaja voidaan tuomita. Silloinkin, kun vastaaja on paikalla, on syyttäjän esittämästä kannanotosta vaikea poiketa ilman erityisiä perusteita (esim. muuttuneet rikosrekisteritiedot tms. rangaistuksen mittaamiseen ehkä vaikuttavat seikat) ylöspäin.”

”Poissaolokäsittelyssä ja kirjallisessa menettelyssä kyllä, ja kynnys ottaa ylitäminen keskustelun alle läsnäolokäsittelyssäkin on korkealla.”

Monissa Euroopan maissa syyttäjän kannanotto määrittelee tuomioistuimelle rajat, joiden sisällä tuomioistuin arvioi oikeasuhtaisen seuraamuksen. Pohjoismaissa tilanne on kuitenkin pääosin erilainen.¹⁴⁸ Suomessa tuomioistuin ei ole sidottu syyttäjän seuraamuskannanottoon ylimpänä rajana. Oikeuskirjallisuudessa ja tuomareiden vastauksissakin on ilmaistu olevan harvinaista, että tuomioistuin tuomitsisi ankarampaa seuraamusta.¹⁴⁹

Tuomareiden kyselytutkimuksen vastauksista kävi ilmi, että joidenkin mielestä seuraamuskannanoton tulisi määritellä ylin mahdollinen rangaistus. Vastaajan oikeusturvan kannalta

---

¹⁴⁸ Ekelöf 2011, s. 179 ja Lithner 1983, s. 58–59.

¹⁴⁹ Vuorenperä 2009, s. 188.

ylärajan asettaminen voisi olla hyvä, jotta rangaistuksen suuruus olisi ennustettavissa. Heikentäisikö se toisaalta asianomistajan oikeusturvaa? Lisäksi voisi olla hieman ongelmallista, jos syyttäjä vaatisikin liian alhaista rangaistusta. Mikäli seuraamuskannanotto olisi ylin raja, olisiko silloin kuitenkin mahdollista poiketa niissä tilanteissa, joissa pääkäsitelyssä käy ilmi jokin rangaistuksen koventamisperuste, esimerkiksi prosessin aikana tapahtunut rikollisuus. Vaikka vastaajat eivät pitäneet seuraamuskannanottoa rangaistuksen ylärajana, oikeuskirjallisuudessa ja tuomareiden kyselyn vastauksissakin poikkeamiskynnys on kuitenkin koettu korkeaksi tälläkin hetkellä. Voisiko tämä korkea poikkeamiskynnys jo riittävästi suojata epäillyn oikeusturvaa? Näin ollen Suomessa ei olisi ehkä kuitenkaan tarkoituksenmukaista tehdä syyttäjän esittämästä ylintä rajaa seuraamukselle.

4.9 Syyttäjien ja tuomareiden suhtautuminen seuraamuskannanottoon

4.9.1 Syyttäjien kokemus tuomioistuimen suhtautumisesta

Syyttäjiltä kysyttiin, miten heidän mielestään tuomioistuin on suhtautunut seuraamuskannanottoihin. Syyttäjät saivat avoimesti muotoilla vastauksensa eikä kysymys ollut ”pakollinen”. Kysymykseen vastasi 61 syyttäjää. Vastaukset on luokiteltu samankaltaisuuden perusteella ryhmiksi, jotta kokonaisuutta olisi helpompi käsitellä.

Noin 1/3 kysymykseen vastanneista ilmaisi tuomioistuimen suhtautuvan seuraamuskannanottoihin hyvin, varsinkin perusteltuihin, sekä arvostavan ja ottavan huomioon kannanotot. Vastauksissa on koettu tuomioistuimen toivovan syyttäjän seuraamuskannanottoa, vaikka se ei olekaan tuomioistuinta sitova. Poikkeukset on perusteltu hyvin ja tuomarit ovat ottaneet hyvin kantaa seuraamuskannanotoissa esitettyihin seikkoihin.

”Hyvin usein varsinkin esim. myönnettyissä jutuissa tuomioistuin (Käo) noudattaa syyttäjän seuraamuskannanottoa. Vakavammissa jutuissa hajonta on suurempaa. Hyvin perustellulla kannanotolla on suurempi vaikutus kuin hihasta vedetyllä.”

”Erittäin hyvin. Syyttäjän tehtävä on herättää a) keskustelua salissa kannanotosta b) kiinnittää käräjäoikeuden huomio rangaistuksen mittaamista koskeviin seikkoihin käsiteltävänä olevassa asiassa.”

”Hyvin, niitä odotetaan ja niistä käydään keskustelua. En näe, että syyttäjien kannanotto missään tapauksessa vaarantaa oikeuslaitoksen riippumattomuutta, koska käräjäoikeuskin selvästi odottaa meiltä melko tarkkaa kannanottoa (kysyvät, jos sellaista ei ole) ja syyttäjälaitoksen ohjeistuksen mukaan meidän on myös seuraamuskannanotto annettava, sekä lisäksi laki edellyttää tätä jo melko tarkoin haarukoituna esim. kirjalliseen menettelyyn päätyvistä jutuista. Eli pakko tuo kannanotto on antaaakin.”

”Useimmat tuomarit mielellään ottavat vastaan hyvin perustellun seuraamuskannanoton. En ole törmännyt vastakkaiseen suhtautumiseen.”

Syyttäjien esittämissä hyvissä kokemuksissa korostettiin selkeästi perusteltujen kannanottojen positiivista vastaanottoa.

Syyttäjät ovat nähneet, että annettu seuraamuskannanotto antaa suunnan tuomioistuimelle lähteä suuntaamaan seuraamusta ja puolustukselle taas hyvän käsityksen asiasta. Kannanoton on uskottu helpottavan tuomarin työtä rangaistuksen valinnassa ja mittaamisessa. Kannanotto ohjaa lisäksi perustelemaan paremmin.

”Ovat usein pohjana seuraamuksen arvioinnille. Kun esittää tarkan vaatimuksen, tuomioistuimen on useimmiten otettava siihen kantaa.”

Noin ¼ syyttäjistä ilmaisi tuomion olevan linjassa siihen, mitä ovat itse vaatineet. Tämän nähtiin osittain johtuvan siitä, että syyttäjät arvioivat osaavansa haarukoida seuraamuksen hyvin. Seuraamuksen on todettu olleen hyvin lähellä tai hieman alhaisempia. Oli arveltu, että lievempää saatettaisiin tuomita ”periaatteesta” tai ”kompromissi-tyylisesti”. Monista vastauksista kävi myös ilmi se, että seuraamukseen on otettu kantaa, mikäli lopullinen rangaistus ei ole ollut vaaditun mukainen. On lisäksi ymmärretty, että pääkäsittelyssä ilmi tulleet lieventävät seikat ovat voineet vaikuttaa. Rangaistuslaji on kuitenkin useimmiten pysynyt, mutta pituus tai määrä on saattanut vaihdella. Hajontaa on kerrottu olevan oheisseuraamusten osalta – tuomitaanko oheissakkoa tai yhdyskuntapalvelua vankeusrangaistuksen ohella.

”Tuomio hyvin usein kannanoton mukainen. Etenkin syyteneuvottelujen osalta tuomioistuimet noudattavat lähes 100 % alkuperäisessä haastehakemuksessa ollutta kannanottoa ja siitä tehtävää vähennystä.”

Hieman vajaa ¼ on vastannut, että tuomioistuin ei koskaan, tai hyvin harvoin, ylitä syyttäjän esittämää. On oletettu, että käräjäoikeuden on helpompi alentaa rangaistusta syyttäjän vaatimuksesta, mutta vaikea tuomita ankarammin. Syyttäjät ovat kokeneet, että joskus tuomioistuin voi ajatella, ettei voisi ylittää syyttäjän antamaa. Tämä on saattanut ohjata syyttäjää vaatimaan hieman ankarampaa rangaistusta.

”Tässä on tuomarikohtaista eroavaisuutta ja olen oppinut olemaan varovainen. Osa tuomareista tulkitsee vähimmäisrangaistusesityksen tosiasiassa maksimiksi, mistä voidaan tuomita.”

4.9.2 Tuomareiden suhtautuminen

Tuomareilta kysyttiin, miten he yleisesti suhtautuvat seuraamuskannanottoihin ja helpottavatko kannanotot heidän mielestään rangaistuksen arvioimista. Vastaustila oli avoin. Kysymykseen vastasi 75 tuomaria. Vastaukset on luokiteltu samoin tavoin kuin syyttäjien vastaukset samankaltaisuuden perusteella.

70 % vastanneista tuomareista koki seuraamuskannanoton helpottavan rangaistuksen mittaamista ainakin jollakin tasolla. Eniten hyötyä kerrottiin olevan tarkasti mietityllä ja vakiintuneen käytännön mukaisella perustellulla kannanotolla. Vain määrällisesti ilmoitettuja seuraamuskannanottoja ei koettu helpottaviksi. Tuomareiden mielestä seuraamuskannanotto auttaa ymmärtämään syyttäjän näkemyksen teon moitittavuudesta. Tavanomaisesta poikkeavissa asioissa kannanotoista katsottiin olevan enemmän hyötyä.

”Syyttäjä arvioi virkansa puolesta seuraamusta. Se on tärkeä osa oikeudenkäyntiä. Syyttäjällä voi harvinaisemmissa erikoisrikoksissa olla enemmän tietoa rangaistuskäytännöstä kuin tuomioistuimella.”

Tuomarit kertoivat kannanoton helpottavan heidän työtään myös sillä, että kannanotto antaa suuntaa ja muodostaa pohjan tuomioistuimen pohdinnalle, samoin kuin syyttäjät olivat arvioineet.¹⁵⁰ Muutama aloitteleva tuomari oli kokenut kannanoton vahvistavan omaa näkemystään ja siten helpottavan päätöksentekoa. Kannanottoja on harvoin koettu haitallisiksi,

---

¹⁵⁰ Ks. 4.10.1 Syyttäjien kokemus tuomioistuimen suhtautumisesta.

vaikka ne joskus voivatkin ohjata harhaan. Loppupelissä tuomioistuin on kuitenkin vastuussa arvioinnista ja päättämisestä.

”Kyllä, aina kahden virkamiehen arviointi tuntuu turvallisemmalta kuin vain yhden.”

”Näin uran alkupuolella koen sen vahvistavan omaa näkemystä, jos päädyn samaan lopputulokseen kuin seuraamuskannanotto on, etenkin silloin kun samalla kertaan on tuomittavana paljon rikoksia ja rangaistusta joutuu aidosti mittaamaan.”

Jotkut eivät ole kokeneet kannanottoa helpottavaksi tekijäksi, vaan ainoastaan osapuolten vaatimuksiksi, jotka kertovat syyttäjäpuolen näkemyksen. Kannanotot toimivat keskustelun avauksena ja ovat tärkeitä erityisesti asianosaisten kannalta, sillä ne luovat ennakoitavuutta ja selkeyttä. Näin ollen vastaajalle ei tule epämiellyttäviä yllätyksiä. Kannanotto herättää ajatuksia, mikäli se poikkeaa olennaisesti tuomarin omasta näkemyksestä. Tuomarit katsoivat, että päätöksen voi perustella hieman kevyemmin, mikäli päätyy samalle kannalle kuin syyttäjä seuraamuskannanotossaan.

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että oikeusturvan edistämisen lisäksi seuraamuskannanoton esittäminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa helpottaa tuomioistuimen työtä.¹⁵¹ Vastanneet tuomarit olivat aiheesta pääosin samaa mieltä.

4.9.3 Tuomareiden toiveita seuraamuskannanotolle

Tuomareilta kysyttiin toivomuksia syyttäjän seuraamuskannanotolle lainmukaisten vaatimusten lisäksi. Vastaustila oli avoin ja 79 tuomaria vastasi kysymykseen. Kysymyksellä pyrittiin selvittämään käytännön tarpeista ja toiveista kehityskohteita syyttäjän seuraamuskannanottoihin. Tuomareiden vastaukset on jaettu pääasiallisen idean perusteella suuremmiksi ryhmiksi eikä jokaista vastausta luetella erikseen.

Tuomareista noin 18 prosenttia kaipasi seuraamuskannanottoihin entistä enemmän perustelua. Vastauksissaan tuomarit esittivät toiveen, että syyttäjät perustelisivat seuraamuskannanottonsa yhä tarkemmin, erityisesti vakavimmissa rikoksissa. Perusteluita kaivattiin sille,

---

¹⁵¹ Kalske 1990, s. 52.

miten on päädytty siihen, mitä vaadittu, ja mitkä oikeudenkäynnissä esiin tulleet seikat vaikuttivat siihen, sekä myös, miten kannanotto suhtautuu vakiintuneeseen oikeuskäytäntöön. Lisäksi toivottiin esitettävän, millä perusteella lieventämis- ja koventamisperusteet soveltuvat tapaukseen, jos soveltuvat. Perustelujen lisäksi toivottiin lajivalintapohdintaa, eli tulisiko kyseeseen ehdollinen, ehdoton, yhdyskuntapalvelu tai valvontarangaistus. Perustelut katsottiin tärkeiksi, jotta vastaajalla on mahdollisuus muodostaa oma kantansa asiasta. Perustelemattomat seuraamuskannanotot oli koettu merkityksettömiksi.

”--. Syyttäjän kannanoton perustelut olisi hyvä olla avoimet eli ei liian yleisellä tasolla (entisyys, oikeuskäytäntö).”

”Perustelematon seuraamuskannanotto on merkityksetön, hyvin perusteltu on merkityksellinen.”

”Totta kai parempi, mitä täsmällisempi ja perustellumpi vaatimus (esim. viittaus KKO:n / HO:n ratkaisuun, jos kyseessä poikkeuksellinen juttu tai KKO:n ennakkoratkaisu tuore ja merkittävä muutos voimassa olleeseen rangaistuskäytäntöön).”

”Perusteltu kannanotto sekä rangaistuksen mittaamisen että rangaistuslajin osalta. Syyttäjän tulisi myös tuoda esiin oma käsityksensä siitä, mitkä kaikki seikat vaikuttavat rangaistuksen mittaamiseen, jotta vastaajalla on mahdollisuus muodostaa oma käsityksensä asiasta.”

Vastanneista 37 % toivoi syyttäjiltä entistä tarkempaa seuraamuskannanottoa. Tarkan vaatimuksen on koettu tuovan hyvän pohjan seuraamuskeskustelulle. Toivottu, että kannanotossa olisi rangaistuslaji, määrä sekä myös toissijainen kannanotto tarvittaessa. On esitetty, että seuraamuskannanotto olisi hyvä ilmoittaa sakkojen osalta päivissä sekä vankeuden osalta kuukausissa ja vuosissa. Tuomarit ovat myös huomioineet, että kirjallisessa menettelyssä kannanoton tulee olla erittäin täsmällinen ja lakikin edellyttää enimmäismäärän ilmoittamista (ROL 5 a luvun 2 §). Myös poissaolouhkaisiin toivotaan täsmällinen kannanotto. Seuraamuskannanoton tulisi olla tarkempi, jotta vastaaja voi ottaa paremmin kantaa rangaistukseen ja varautua paremmin pääkäsittelyyn.

”Mitä tarkempi, sitä parempi.”

”Laji (jos vankeus, ehdollinen, ehdoton), määrä esim. 70 päiväsakkoa (sakon rahamäärä ei) tai vankeus 1 vuosi ehdoton, kohtuullistavana voidaan ottaa X tuomioistuimen xx antama tuomio nro X.”

Vastauksissa esiintyi myös vastakkaisia mielipiteitä. Osa vastaajista on kokenut suurpiirteisen kannanoton olevan riittävä eli lähinnä rangaistuslajin ilmoittamisen on katsottu riittävän eikä kohtuullistamisperusteita tarvitse esittää. Näin vastanneet tuomarit ovat kuitenkin kiinnittäneet huomiota vastaajan oikeusturvaan. Seuraamuskannanoton tulisi siis olla tarkempi vastaajan oikeusturvan sitä vaatiessa.

Vastanneista 23 % toivoi kannanottojen olevan ”haarukkamallin” tai muun yhtenäisen mallin muodossa. Vastaajat ovat esittäneet, että ihanteellinen esitys rangaistuksesta olisi laji ja ”haarukkamalli” pituudesta. On ehdotettu esimerkiksi haarukkamallia päivissä tai kuukausissa. Mitä pidempi rangaistus, sitä suurempi haarukka voisi olla. Jotkut olivat kokeneet myös vähimmäisrangaistusvaatimuksen hyvänä. Voidaan pohtia, tulisiko seuraamuskannanottoa kehittää niin, että vaadittaisiin tällaisen yhtenäisen, esimerkiksi ”haarukkamallin”, mukaista kannanottoa. Olisiko kyseinen malli kuitenkaan aina toimiva, jottei rajata liikaa, sillä tilanteita on niin monenlaisia?

Tuomarit ovat toivoneet vielä enemmän perehtymistä konkurrenssiin (RL 7:6) sekä yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen käyttöön. Lisäksi on esitetty, että vakiolause ”päivissä mitattava vankeusrangaistus” ei aukene vastaajalle ja on sellaisenaan ongelmallinen oikeusturvan kannalta. Vastaajan oikeusturvan vuoksi kannanoton tulee olla tarkempi, mikäli vastaaja ei käytä avustajaa. Tuomarit totesivat, että liian lieviä kannanottoja on vältettävä, jos kysymyksessä on poissaolouhan tai kirjallisen menettelyn käyttömahdollisuus.

”Haastehakemuksen seuraamuskannanotosta riippuu millä uhalla vastaaja kutsutaan istuntoon (HK vai RES) eli käytännössä tuomari joutuu istunnossa pulaan, jos vastaaja on kutsuttu RES pelkän seuraamuskannanoton perusteella (ilman suostumusta 9 kk vankeusrangaistukseen) ja syyttäjä muuttaa rangaistusvaatimusta istunnossa kovemmaksi kuin 3 kk.”

Syyttäjiä tulisi kannustaa tekemään mahdollisimman yksityiskohtaisia kannanottoja. Varsinkin vankeuden osalta oli toivottu säännönmukaisempaa haarukkaa ja että otettaisiin kantaa vankeuden ehdottomuuteen tai ehdollisuuteen. Konkurrenssi esiintyi myös monessa vastauksessa. Kannanotot ovat tuomareiden mielestä kehittyneet ja tuomarit halusivat siitä kiittää syyttäjiä sekä heidän kouluttajiaan.

5 Johtopäätökset ja yhteenveto

Haluan esittää lämpimät kiitokseni kaikille tutkimuskyselyyn vastanneille. Erityiskiitos myös kyselyn välittäneille henkilöille käräjäoikeuksien kanslioissa sekä Valtakunnansyyttäjän toimistossa. Ilman apuanne maisterintutkielmani toteuttaminen aiheesta ei olisi ollut mahdollista.

Perus- ja ihmisoikeuksien merkitys on ollut viime vuosina jatkuvasti kasvussa. Rikosprosessin toteuttamisessa tulee entistä enemmän kiinnittää huomiota asianosaisten oikeusturvaan. ROL 5:3.1:n 5 kohdan perusteella syyttäjän on haastehakemuksessa ilmoitettava rangaistus- ja menettämiskaava sekä muut vaatimukset ja lainkohdat, joihin ne perustuvat. Jotta epäillyn oikeusturva toteutuu, myös seuraamuskannanotto ilmoitetaan nykyisin pääosin jo haastehakemuksessa. Syyttäjällä voidaankin katsoa olevan velvollisuus ottaa kantaa rangaistukseen jo haastehakemuksella, vaikkakin vielä vähän suurpiirteisemmin tässä vaiheessa. Haastehakemuksella olisi hyvä ilmoittaa ainakin rangaistuslaji sekä rangaistuksen suurpiirteinen määrä. Tällä hetkellä laissa ei ole tarkkaa säännöstä seuraamuskannanoton laajuudesta.

ROL 6:7.1:n 6 kohdan mukaan asianosaisten on esitettävä loppulausuntonsa ja siinä tarvittaessa käsityksensä vastaajan syyllisyydestä ja rikoksen seuraamuksesta. Lainsäädännöstä ei saada selkeitä määrityksiä kannanoton tarkkuutta koskien. Koska haastehakemuksella on jo lausuttu seuraamuksesta, on luonnollista tarkentaa sitä pääkäsittelyssä esille tulleiden seikkojen perusteella myöskin määrän ja rangaistuksen mittaamiseen vaikuttavien tekijöiden osalta. Näin ollen myös lainsäädännössä loppulausunnoissa voitaisiin edellyttää tarkempaa kannanottoa.

Kirjalliseen menettelyyn menevien asioiden kohdalla syyttäjän on esitettävä seuraamuskannanotto lajista sekä rangaistuksen enimmäismäärästä (ROL 5a:2). Syyteneuvottelujen osalta syyttäjä laatii tuomioesityksen, johon kannanotto seuraamuksesta tulisi kirjata. Laissa ei ole säännöksiä, millä tarkkuudella syyttäjän tulee ottaa kantaa seuraamukseen, mutta lain esitöiden mukaan käytännössä kantaa tulisi ottaa lajiin sekä määrään, tai ainakin, missä haarukassa rangaistuksen tulisi olla. Kannanoton voidaan tässäkin tapauksessa katsoa vahvistavan epäillyn oikeusturvaa.

Seuraamuskannanotot ovat hyvin käytössä. Yli 90 % syyttäjistä on kertonut antavansa seuraamuskannanoton lähes aina. Seuraamuskannanottoja annettiin eniten 2–5 vuotta työskennelleiden ja yli 10 vuotta työskennelleiden keskuudessa. Alueellisesti Itä-Suomessa kannanottoja arvioitiin annettavan vähemmän kuin muualla. Kuitenkin seuraamuskannanotto annettiin sielläkin yli 70 %:ssa tapauksista lähes aina.

Seuraamuskannanotto esitetään pääosin joko tarkasti lajin ja määrän osalta tai suurpiirteisemmin, kuten ”haarukkamallilla”. Myös lajikannanottoa, eli oli esitetty kannanotto vain rangaistuslajista, mutta ei määrästä, esiintyi keskimäärin noin 12 %:ssa vastauksista. Kannanottojen esittämisen tarkkuudessa oli nähtävissä joitakin eroja alueiden ja kokemusryhmien välillä. Etelä- ja Länsi-Suomessa tarkempaa kannanottoa esitettiin enemmän. Itä- ja Pohjois-Suomessa taas suositettiin ”haarukkamallia”. Tarkan rangaistuksen esittäminen oli suosittumpaa alle 2 vuotta ja 2–5 vuotta työskennelleiden keskuudessa. ”Haarukkamallia” suosivat alle 5–10 vuotta työskennelleet, ja yli 10 vuotta työskennelleissä molemmat mallit olivat aika lailla yhtä suosittuja.

Vastauksista kävi ilmi, että kannanoton esittämisen tarkkuus vaihtelee tapauksittain, esimerkiksi teon vakavuuden tai käsittelytavan perusteella. Selkeitä syitä eroille ei ilmennyt, mutta ne voivat selittyä esimerkiksi vaativampien rikoksien kohdistumisesta tietyille alueille tai kokeneimmille syyttäjille. Kokemattomimmalla syyttäjillä on myös käsiteltävänä todennäköisesti enemmän ns. taulukkorangaistuksen mukaisia rikoksia, joissa kannanotto esitetään varmastikin tarkemmin. Vakiintunut rangaistuskäytäntö vaikuttaa myös tarkkuuteen ainakin sen osalta, että joissakin tapauksissa kannanotto annetaan tällöin helpommin ja tarkempana.

Seuraamuskannanoton merkitys rangaistuksen mittaamisen osalta koettiin sekä tuomareiden että syyttäjien keskuudessa pääosin melko tärkeäksi. Kannanotto voi helpottaa rangaistuksen mittaamista esimerkiksi kiinnittämällä huomion oikeisiin asioihin tai auttamalla ymmärtämään syyttäjän näkemyksen teon moitittavuudesta. Seuraamuskannanotto voi ohjata myös rangaistuksen perusteluja ja toimii ns. varmistuksena. Toisaalta syyttäjät olivat kokeneet, että tuomioistuin todennäköisesti päätyisi samaan ratkaisuun joka tapauksessa. Vaikkakin seuraamuskannanotolla ei olisi sinänsä suoranaista merkitystä ratkaisun lopputulokseen, seuraamuskannanottojen on koettu helpottavan tuomioistuinten työtä.

Tuomarit ja syyttäjät ovat pitäneet kannanottoa lisäksi erittäin tärkeänä epäillyn oikeusturvan kannalta. Tuomarit ovat kokeneet kannanoton vielä enemmän tärkeäksi kuin syyttäjät.

Seuraamuskannanoton perusteella epäilty pystyy varautumaan käsittelyyn, hankkimaan tarvittaessa puolustajan ja päättämään, tuleeko käsittelyyn henkilökohtaisesti. Seuraamuskannanotto koettiin merkityksellisemmäksi epäillyn oikeusturvan kuin tuomion lopputuloksen kannalta. Näin ollen seuraamuskannanoton pääasialliseksi tarkoitukseksi voitaisiin katsoa epäillyn oikeusturvan takaaminen.

Seuraamuskannanotto ja tuomio ovat tuomareiden näkökulmasta olleet yhteneväiset pääosin 51–90 %:ssa tapauksista. Seuraamuskannanotoista poiketaan yleensä alaspäin. Ankaramman rangaistuksen tuomitseminen on harvinaisempaa, mutta ei tavatonta. Tuomion lopputulos poikkesi seuraamuskannanotosta tyypillisesti tapauksissa, joissa seuraamuskannanotto ei ollut yleisen vakiintuneen käytännön mukainen tai pääkäsittelyssä tuli esiin lieventämistä tai koventamisperusteita. Jotta kannanotto ei olisi harhaanjohtava, tulisi sen esittämisessä huomioda vakiintunut rangaistuskäytäntö ja yksittäisen tapauksen erityispiirteet. Pääkäsittelyssä esille tuleviin seikkoihin ei kuitenkaan ole mahdollista varautua etukäteen.

Syyttäjät ja tuomarit ovat suhtautuneet kannanottoihin pääosin hyvin, varsinkin jos kannanotto on hyvin perusteltu. Syyttäjät ovat kokeneet, että kannanotto antaa suuntaa tuomioistuimelle seuraamuksen arvioimiseen ja tuomioistuimen ratkaisut ovat useimmiten linjassa siihen, mitä he ovat itse vaatineet. Syyttäjien kokemuksen mukaan kannanottoja harvoin ylitetään. Tuomareista suurin osa koki kannanoton helpottavan heidän työtään ainakin jollakin tasolla ja antavan pohjan tuomioistuimen pohdinnalle.

Tuomarit toivoivat kannanottojen olevan vielä tarkempia ja sisältävän entistä enemmän perusteluja. Myös yhtenäisen mallin, kuten ”haarukkamallin” mukaisia kannanottoja oli toivottu. Vaatimus esittää kannanotto yhtenäisen mallin mukaan voisi lisätä selkeyttä, mutta samalla se saattaisi rajoittaa liikaa seuraamuskannanoton esittämismuotoa. Tuomarit olivat toivoneet syyttäjiltä vielä lisää perehtymistä konkurrenssiin sekä yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen käyttöön.

Tutkimusryhmän ollessa näin pieni kyselytulosten perusteella ei ole mahdollista tehdä varmoja johtopäätöksiä, mistä erot alueiden ja kokemusluokkien välillä johtuvat. Tutkimuksella pyritään kuitenkin herättämään keskustelua siitä, onko käytäntö tällä hetkellä toimiva ja miten sitä voitaisiin vielä edelleen kehittää. Avoimiin kysymyksiin annettujen vastausten runsas määrä ja sisältöihin paneutuminen osoittivat, että toimintatapojen kehittäminen on sekä syyttäjien että tuomareiden mielestä koettu tärkeäksi.

ROL 5:3.1 5 kohdan sanamuodon mukaan syyttäjän tulee esittää haastehakemuksessa rangaistus- ja menettämisvaatimus. Lainkohdan tulkinnan laajuudesta riippuu, vaaditaanko syyttäjän esittävän seuraamuskannanotto jo haastehakemuksella. Käytännössä seuraamuskannanotto esitetäänkin jo haastehakemuksessa. Lakia voitaisiin tältä osin pitää siis hieman epätarkkana ja vanhentuneena. Rikosasioiden laajan kirjon vuoksi ei kuitenkaan ehkä voitaisi pitää perusteltuna ottaa lakiin muotovaatimusta seuraamuskannanotolle. Laissa oleva muotovaatimus voisi tehdä seuraamuskannanoton esittämisestä jäykkää tai ”kömpelöä”. Tuomareiden vastauksista ilmene kuitenkin toive, että seuraamuskannanotot esitettäisiin yhtenäisemmän mallin mukaisesti, esimerkiksi haarukkamallisesti. Voisikin olla perusteltua yhtenäistää asiaa esimerkiksi ohjeistuksen tasolla. Näin kannanottojen esittämisessä olisi tarpeenmukaisesti joustamisen varaa, mutta kannanotot esitettäisiin pääosin yhteneväisessä muodossa.